

Škola reči slovenskej.

Ovičenia

mluvničné, pravopisné a slohové

v 500 úlohách.

V smysle učebného plánu, vydaného kr. uhor. ministerstvom osvety a náboženstva dňa 29. júnia 1879. roku pre nemecké národné školy

dľa

„Deutsche Sprachschule in Übungsbüchern etc. von M. Baron, Th. Junghanns u. H. Schindler in Dresden“ a iných mnohých prameňov

sostavil

Ján Zigmundík.

Druhé opravené vydanie.

II. sošit.

(Pre 4.—6. ročník; i pre opakovacie školy.)

Pezinok, 1889.

Tlačou dedičov J. Škarniča v Uh. Skalici.

signature

Čís. přírůstku

P98655

Čís. inv. den.

4159/59

Československé pedagogické knihovny

• Bratislava

4451.111(5)(1071D)

III. Rozvinutá (rozšírená) veta.

§ 14. Prívlastok.

a. Prívlastok je prídavné meno.

V čas žatvy (18. článok).

Dušné vetry vejú, zralé zbožie stojí, ostré kosačky cvendžia, svižké škrovanéky spievajú, uradovaná prepelica volá. Pilní ženci sa hrnú, štihlé steblá padajú, plná hrst sa ukladá, robotné ruky sa hýbu, ľúbe slniečko zapadá. Smelé kone uháňajú, prázdne vozy prichádzajú, žltá pšenica sa nakladá, ďaleký hrom mumle, naložené vozy odchádzajú, dlhý bič plieska. Usilovní paholci bežia, pusté stodoly sa otvárajú, prázdne priestory sa plnia, trapné starosti miznú, radostné spevy sa rozliehajú, ustatí (ukonaní) ženci odpočívajú.

176. úl. Vypíš a. podstatné mená, b. prídavné mená, c. slovesá!

177. úl. Pýtaj sa po holých vetách a napíš odpoveď v jednotnom čísle!

Takto: Čo veje? Vetry veje

178. úl. Pýtaj sa ešte raz po holých vetách, odpovedaj však v množnom čísle!

Takto: Čo veje? Vetry vejú

179. úl. Odpíšte 18. článok a podčiarnite prídavné mená, ktoré *pred* podstatnými stoja!

Takto: *Dušné* vetry vejú. *Zralé* zbožie stojí

Prídavné meno pred podstatným stojace, menuje sa vo vete prívlastkom.

180. úl. Pýtaj sa na prívlastky slovami: *jaký? jaká? jaké?*; v množnom čísle *jakí? jaké?!*

Takto: *Jaké* vetry vejú? *Dušné* vetry vejú

181. úl. Odpovedaj na tyto otázky a podčiarni v odpovediach prívlastky!

Jaké ovocie je nezdravé? Jaký človek nemôže hovoriť (mluviť)? Jaký pes je nebezpečný? Jaké nádoby

sú priesračné? Jaké hrnce sú pevné? Jaký nápoj je voda? Jaký človek je kmín? Jaký vták je oriešok? Jakú chuť má cukor? Jaké šaty hrejú? Jaké kachle (pec) hrejú? Jaké črievice tlačia? Jaká kniha je biblia? Jakí žiaci bývajú chválení?

Takto: *Nezralé* ovocie je nezdravé . . .

182. úl. Napíš odpovede ešte na tyto otázky tak, jako v predošlej úlohe!

Ktoré kone sa menujú žrebce? Ktoré cesty sa menujú hradske? Ktorí mužovia menujú sa starci? Ktorých mužov voláme hrdinami? Ktorá voda je ľad? Ktorá tráva je seno? Ktoré kachle hrejú chytro? Ktoré deti sú siroty? Ktorý pocestný odpočívá? Ktoré drevo horí dobre? Ktoré rieky sú splavné? Ktoré stromy sa káčajú? Ktoré nože sa brúsa? Ktoré obilie sa žne?

Takto: *Mladé* kone sa menujú žrebce . . .

183. úl. Spoj nasledujúce pojmy vo vety a pripoj vhodné prídavné mená čo prívlastky!

Zlato - kov. Kukučka - vták. Dub - strom. Oceľ - železo. More - voda. Rýnok - miesto. Víchor - vetor. Domček - dom. Pustatina - kraj. Obor - človek. Trpaslík (skrčok) - človek. Vraník - kôň. Teľa - hovädo. Sňah - voda. Zahrada - pozemok.

Takto! Zlato je *drahý* kov . . .

184. úl. Vyhladajte z nasledujúcich viet tie prívlastky, ktoré majú na konci *ý*, potom *á* a konečne *é*!

Pekný obraz teší človeka. Prívetivá prímluva sa každému ľúbi. Bocian je holonohý vták. Nemocné dieťa je žalost rodičom. Majetný človek môže chudobným udeliť. Pekná pieseň obveseluje. Surové mäso nejedz! Čerstvý vetor pofukuje. Vrelá voda obarí. Čisté prádlo krásli človeka. Hustá hora je tmavá. Ľudský rozum je obmedzený.

Prídavné mená mužského rodu končia sa na ý, ženského rodu na á a stredného rodu na é. O takýchto sa hovorí, že sú tvrdého zakončenia, lebo majú pred ý, á, é tvrdú súhlásku.

185. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet najprv prívlastky mužské, potom ženské, potom stredné!

Svet je božie dielo. Vôľa božia je svätá. Žabí skok je obratný. Psí hlas do neba neide. Sovia hlava je okrúhlá. Husie perie najlepšie hreje. I vlčia koža je

užitočná. Slepacie vajce je biele. Soví let je tichý. Teľacie mäso je chutné. Cudzí človek sa ostýcha.

Takto: Žabí, . . . sú mužského rodu.
božia, . . . sú ženského rodu.
božie, . . . sú stredného rodu.

Prídavné mená vychádzajú teda v mužskom rode tiež na í, v ženskom na ia a v strednom na ie. Tyto sa menujú mäkkého zakončenia, lebo majú pred í, ia, ie mäkkú súhlásku.

186. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite prívlastky z prisvojovacích prídavných mien pozostávajúce!

Synovia Svatoplukovi boli nesvorní. Bratia Jozefovi išli do Egypta nakúpiť obilia. Pastieri Abrahamovi a Lótovi hádali sa o pašu. Učedník Kristov zaprel pána svojho. Súsedov sad je sporiadanejší než strýcov. Aničkina úloha je lepšia než Boženina. Pánov klobúk je lacnejší než panin. Služka statkárova je pracovitá. Reč utrhačova do srdca raní. Modlitba matkina mnoho vymôže. Slovo pochlebničovo není uprimné. Kladiivo kováčovo býva ťažké. Pole leňochovo málo rodí. Dielo Hospodínovo dokonále je.

I prisvojovacie prídavné mená môžu byť prívlastkami. Odpovedajú na otázky či? čia? čie?

Prívlastkami môžu teda byť: 1) prídavné mená tvrdo zakončené; 2) prídavné mená mätko zakončené; 3) prisvojovacie prídavné mená.

187. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stoja!

1. Dobrý syn poslúcha rodičov.
2. Láska dobrého syna oproti rodičom nemá hraníc.
3. Dobrému synovi pán Boh odplatí.
4. Dobrého syna vychovať není maličkosť.
5. Dobrý synu, pamätaj na rodičov svojich!
6. Rodičia nesklamú sa v dobrom synovi.
7. S dobrým synom radosť žiť rodičom.

1. Dobrí synovia sú na potešenie rodičom.
2. Radosť dobrých synov je, pomáhať rodičom.
3. Rodičia radi pomáhajú dobrým synom.
4. Pán Boh požehná dobrých synov.
5. Dobrí synovia, ctíte rodičov svojich!
6. Nádej rodičov sa zakladá na dobrých synoch.
7. S dobrými synmi bývajú radi rodičia.

Tu je to isté prídavné meno rozličnými koncovkami popremieňané. To sa menujú pády. Takých pádov je v jednotnom čísle 7 a v množnom tiež 7.

Premieňanie prídavných mien týmto spôsobom sa menuje ich skloňovaním. Viď tabuľku A na konci knižky!

188. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dobrej dcére!* Pomáhajte si pri tom tabuľkou A, ženského rodu!

Takto: 1. *Dobrá* dcéra poslúcha rodičov.

2. *Láska dobrej* dcéry atď.

189. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *dobrom dieťati*. Podľa tabuľky A, stredného rodu!

Takto: 1. *Dobré* dieťa poslúcha rodičov.

2. *Láska dobrého* dieťaťa atď.

190. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať *dobrý, á, é*; i v množnom čísle!

191. úl. Skloňuj dľa vzoru *dobrý, á, é* nasledujúce prídavné mená: *silný, láskavý, drahý, temný!*

Tie koncovky v zátvorkách v množnom čísle na tabuľke A platia vtedy, keď sa vzťahuje prídavné meno na mužské osoby. Indy vždy platí tá druhá koncovka.

192. úl. Vypíšte všetky privlastky s podstatnými menami pred ktorými stojí.

1. *Dnešní* úkol dobre sa mi podaril.

2. Mám radosť z *dnešního* úkolu.

3. S chuťou sa posadil k *dnešniemu* úkolu.

4. Za hodinu previedol som *dnešní* úkol.

5. Úkole *dnešní*, potešil som sa s tebou!

6. Dúfam, že není chýb v *dnešnom* úkole.

7. Ukrátil som si chvíľu *dnešním* úkolom.

1. *Dnešnie* úkoly dobre sa mi podarily.

2. Mám radosť z *dnešních* úkolov.

3. S chuťou som sa posadil k *dnešním* úkolom.

4. Za hodinu previedol som *dnešnie* úkoly.

5. Úkoly *dnešnie*, potešil som sa s vami!

6. Dúfam, že není chýb v *dnešních* úkoloch!

7. Ukrátil som si chvíľu *dnešními* úkolami.

I tu platí poznámka od úlohy 187.

193. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dnešnej úlohe*. Viď tabuľku A, *božia!*

Takto: 1. *Dnešnia* úloha dobre sa mi atď.

194. úl. Odpíšte tú úlohu tak, aby bola reč o *dnešnom diele*. Viď tab. A, *božie!*

Takto: 1, *Dnešnie* dielo dobre sa mi atď.

195. úl. Naučte sa skloňovať nazpamäť boží, -ia, -ie; i v množnom čísle!

196. úl. Skloňuj dľa vzoru boží, -ia, ie nasledujúce prídavné mená: jelení, večerní, vlčí, rydzí!

197. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stoja!

1. *Súsedov* pozemok je veľmi úrodný.

2. U *súsedovho* pozemku sa križujú cesty.

3. Tá zahrada sa tiahne až k *súsedovmu* pozemku.

4. Náš strýco rádi by zamenili svoju lúku za *súsedov* pozemok.

5. *Súsedov* pozemku, jak si výnosný!

6. Na *súsedovom* pozemku i pšenica výborne sa darí.

7. Naša lúka hraničí so *súsedovým* pozemkom.

1. *Súsedove* pozemky sú veľmi úrodné.

2. U *súsedových* pozemkov cesty sa križujú.

3. Tá zahrada sa tiahne až k *súsedovým* pozemkom.

4. Náš strýco rádi by zamenili svoje lúky za *súsedove* pozemky.

5. *Súsedove* pozemky, však ste výnosné!

6. Na *súsedových* pozemkoch i pšenica výborne sa darí.

7. Naša lúka hraničí so *súsedovými* pozemkami.

I tu platí poznámka od úlohy 187.

198. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *súsedovej* lúke. Viď tab. A, *synova*!

Takto: *Súsedova* lúka je veľmi úrodná atď.

199. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *súsedovom* poli! Viď tab. A, *synovo*!

Takto: *Súsedovo* pole je veľmi úrodné atď.

200. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať synov, -a, -o; i v množnom čísle!

201. úl. Skloňujte dľa vzoru synov, -a, -o tyto prísvojovacie prídavné mená: pánov, matkin, bratov, sestrin!

I pri tomto vzore koncovky v závorkách užívajú sa len vtedy, keď prídavné meno vzťahuje sa na osoby mužské.

202. úl. Pozorujte na dlhé a krátke samohlásky v týchto prídavných menách!

Dobrý, dobrého, dobrému, dobrého (ý), dobrom, dobrým.

Múdry, múdreho, múdremu, múdreho (y), múdrom, múdrym.

Boží, božieho, božiemu, božieho (í), božom, božím.

Vtáči, vtáčeho, vtáčemu, vtáčeho (i), vtáčom, vtáčim.

Z tohto vidieť, že v koncovkách dlhé samohlásky sa zkráta, jaknáhle v predchádzajúcej slabike je dlhá samohláska, lebo v slovenčine dve dlhé slabiky vedľa seba v jednom slove stáť nesmia. Toto platí pri všetkých premenách.

Výnimku robí len **ou** v siedmom páde, k. p. krásnou bránou.

203. úl. Skloňte ohľadom na vyvinuté pravidlo v predošlej úlohe tieto prídavné mená: biely, krásny, stály; domáci, nesúci!

Ponevác tu v pni dlhá hláska sa nachádza, musia koncovky, bárs by ináč dlhými byť maly, krátkymi zostať.

Poučky a pravidlá.

1. **Holá veta** je tá, ktorá má v sebe len podmet a výrok (so sponou, lebo bez nej). Príklad: Vták lieta. Hora je hustá.

2. **Rozšírená** (vyvinutá) veta je tá, ktorá krom podmetu a výroku ešte i inšie čiastky obsahuje. Príklad: Spevavý vták lieta. Mladá hora je hustá.

3. **Dosiaľ** sme rozširovali vety prívlastkom. Prívlastok je bližšie označenie podstatného mena.

4. Prívlastok môže byť:

a) prídavné meno tvrdého zakončenia na otázku jaký, -á, -é. K. p. **Usilovný** žiak píše.

b) prídavné meno mäkkého zakončenia na otázku jaký, -á, -é. K. p. **Zimní** vetor fučí.

c) prisvojovacie prídavné meno na otázku či? čiá? čie? K. p. **Otcov** dom shorel.

5. Takéto prívlastky môžu stáť **pred** alebo **za** podstatným menom, ku ktorému patria.

6. Prídavné mená skloňujú sa v 7 pádoch jednotného a 7 pádoch množného čísla.

7. V ktorých pádoch pri skloňovaní prídavných mien tvrdé **y** lebo **ý**, a v ktorých **i**, **í** sa písať musí, vidieť z tabuľky **A** na konci knižky.

8. **Dve dlhé slabiky nesmia v slovenčine v jednom slove vedľa seba stáť.** Preto keď je v pni lebo koreni slova dlhá samohláska lebo dvojhláska, musí za tou dlhou slabikou nasledujúca koncovková slabika **krátkou** zostať, bárby ináč dľa pravidla mala byť dlhou. K. p.

pekňý má dlhé **y**, múdry už má krátke, lebo v predchádzajúcej slabike to **ú** je dlhé. Tak i žltý, -á. -é, ale čierny, čierna, čierne. Telací, -ia, -ie, ale domáci, -a, -e.

§ 15. Pravopisné cvičenia.

204. úl. Odpíšte nasledujúce vety a dajte pozor na tvrdé a mäkké, na dlhé a krátke i!

Kameň je tvrdý. Cukor je biely. Ovčí syr je chutný. Zimní deň je krátky. Súci remeselník je vítaný. Svieži chlieb je mäkký. Hoblík je ostrý. Tchorí kožuch smrdí. Peň je hrubý. Rybí tuk je zdravý. Mlieky klas je zlý. Pávi chvost je krásny.

205. úl. Odpíšte a pridajte patričnú koncovku!

Chlapec je mlad-. Boh je všemohúc-. Človek je tvor bož-. Orľ- zrak je ostr-. Topoľ je štíhl-. Jastrab- zobák je siln-. Pes je živočích domác-. Ps- ňuch je veľmi bystr-. Spev slávič- je krásn-. Koz- pysk je rastlina. Škreklav- páv- hlas je odporn-. Obor je veľ-. Lv- rev je ohromujúc-. Uhel je čiern-. Hus- tuk je vzácn-.

*Pozorovať: 1) po mäkkých hláskach sa píše mäkké **i, í**; 2) po tvrdých sa píše tvrdé **y, ý**; 3) z mena živočicha utvorené prídavné má mäkké **i, í**; 4) za predchádzajúcou dlhou slabikou smie nasledovať len **krátka**.*

206. úl. V nasledujúcich vetách prídavné mená doplňte koncovkou patričného rodu!

Vôľa bož- je svät-. Dielo bož- je stál-. Dielo ľudsk- je nestál-. Žab- skok je šikovn-. Žab- telo je nah-. Hus- chod je zdĺhav-. Hus- perie je vzácn-. Ps- hlas do neba neide. Šíp čili ps- ruža je červen-. Sov- let je tich-. Sov- hlava je okrúhl-. Zviera domác- je krotk-. Vlčina je vlč- koža. Sviež- ovocina je chutn-.

207. úl. Doplňte koncovky!

Stôl býva dľa podoby štvorhrann-, okrúhl-; dľa látky dreven-, železn-, kamenn-; dľa upotrebenia písac-, šijac-, jedac-. Koža je dľa pôvodu hovädz-, ps-, telac-, koz-; dľa zovňajška surov-, vyroben-; dľa hmatu tvrd-, mäkk-. Mlieko je dľa pôvodu kravsk-, ovč-, koz-, osl-; dľa chuti sladk-, kysl-; dľa dobroty hust-, riedk-.

b a p. Zub, sup.

208. úl. Odpíšte nasledujúce slová: zub (zuby), zúbky, dub, dubky, vrub, vrúbky, lub, holub, holúbky,

kľb, kľbko, žlab, žľabky, hrab, úhrabky, lebka, trúb, trúbka, drob, drobky, rýb, rybka, hľbka — sup, lup, chlp, chlčky, šíp, šípky, snop, snopky, čep, čipky, lep' lepkavý, sklep, skliepky, stupka, sypký, sýpka.

*Spoluhlásky prijímajú často zvuk jim podobných hlások, čo menuje sa **spodobovaním** súhlások. K. p. v tých slovách vyššie zneje **b** tak jako **p**.*

Dľa toho delia sa súhlásky na

hlasné: b, d, ď, g, h, v, z, ž, dz, dž

a temné: p, t, t', k, ch, f, s, š, c, č.

*Stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež **temnou**, a naopak.*

*Tiež na konci slova zostávajú hlasné **temnými**.*

*Ponevác tu dľa výslovnosti není zrejmé, má-li sa písať **b** lebo **p**, predĺžme si nejako to slovo, tak, aby za tou otáznou hláskou **samohláska** nasledovala, a hneď ju celkom určite rozoznáme. K. p. **zub** predĺžime na **zuby** a hneď počujeme, že tam veru **b** treba a nie **p**. Toto platí i u nasledujúcich úloh.*

d, t. Plod, plot.

209. úl. Odpíšte: Ľad, slad, sladký, rad, riadky, hlad, sad, mäd, posádka, vred, plod, úhod, riedky, hladký, prudký, vodka — let, plat, mlat, kohút, plot, most, ret, pot, matka, statky, päťka, zátka, jatka.

*Tu zneje **d** jako **t**. Ostatné viď predošlú poznámku!*

ď, f. Slad, plať.

210. úl. Odpíšte: loď, loďka, meď, káď, žrd, seď, hľaď, piaď, ceď, poď; neblúd, choď, zahoď, medveď, dážd, — čnosť, trať, úvrat, lakeť, plášť, počeť, prýšť, večeť, pažiť, niť, obeť, pečat', česť, milosť.

*Tu znie **ď** jako **ť**.*

v, f. Lev, ráf.

211. úl. Odpíšte: lev, rev, splav, plávka, chliev, chlievky, krov, krôvky, lov, lovčí, spev, práv, ohlávka, oddávky, dievka, lávka, dávka, — píf, paf, puf, haf, ráf, húf, rýf, Jozef, traf.

*Tu znie **v** skoro jako **f**.*

Ďalšie podobné úlohy nasledujú neskorej.

212. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré majú v pni *y*, a zapamätajte si ich!

Po *b*: aby, by, byť, obydlie, kobyla, obyčaj, bylina, bystrý, býk, býl, byvol;

Po *l*: lyko, lýtko, lysý, mlýn, plývať, oplývať, plyn, polynok, slyšať.

213. úl. Podobne predošlej úlohe.

Po *m*: my, myseľ, myť, mydlo, hmyz, myš, mýto, mýliť sa, šmýkať sa, zamykať, priesmyk, myrta;

po *p*: pýcha, pyteľ, pýr, pýriť sa, pyramida, pysk, kopyto, zpytovať sa, trpytiť sa, pykať.

214. úl. Tiež tak!

Po *s*: sychravý, sýkora, syn, sypať, syr, sysel, sytý, osyka, sirup;

po *v*: vy, vykať, zvykať, vydra, výr, vysoký, výskať, vyť, vyza, vyžla;

po *z*: jazyk, nazývať, ozývať sa, vzývať.

215. úl. Odpíšte a napíšte ešte viacej podobných!

Vy-niešť, vychodiť, výklad, výraz, výzor, vyliat, vypiť, vybiť, vypustiť, výpustok, výmysel, atď.

Predpona vy, vý píše sa vždy s tvrdým y, ý.

§ 16. Slohové cvičenia.

216. úl. Vyprávka dľa otázok.

Dve kozy.

Kto išiel cez lávku? (dve kozy). Jaká bola tá lávka? (veľmi úzka). Čo nechcela žiadna učiť? (vyhnúť, vystúpiť sa). Do čoho prišli preto? (do zvady). Čo urobily? (rozbehly sa proti sebe a drčaly sa). Kam padly obe? (do vody). Čo zachránily len s namáhaním? (svôj život).

217. úl. Opíš väžu!

Väža.

Čo je väža? Kto ju staval? Jaká je? Čo je obyčajne na končiaroch pripevnené? Čo visí vo väži? Čo sa nachádza ešte vo väži? Ktoré stavänie má väžu?

stavänie, murári a tesári, vysoká, križ, zvony, hodiny, kostol.

218. úl. Podobné:

Myš.

Čo je myš? Jaká je? Jaká je jej hlava? Čo stojí okolo nosa? Jaké sú oči? Čo žerú myši rádi? Čo môžu robiť zubami? Jaké sú preto ľuďom? Čo sa s nimi robí? Kto chytá myši? Čo nastavujú ľudia? zvierá, malá, končitá, fúze, jasné, slaninu, hľodať lebo hrýzť, škodlivá, chytajú sa, mačka, slopec (past).

219. úl.

Jež.

Čo je jež? Jaký má pysk? Ako sa ešte menuje? Jaké sú jeho uši? Jaké má nohy? Čím je celé jeho telo pokryté? Čo robia tie pichláče? Čo je jeho pokrmom? Čo že žere ešte? Kde má svoj brloh? Čo robí v zime? ssavec, končitý, rypák, krátke, krivé, pichláčmi, pichajú, myši a iné malé zvieratá, ovocie, húšte, spať.

220. úl. Vyprávka dľa básne.

Spachtoš.

Už slniečko nad hrajinou dost vysoko stálo, a Ďuríkovi sa ešte sladko buvíkalo. „Vstávaj Ďurko!“ matka k nemu už po tretie vraví; ale Ďurkovi je dobre, on sa hluchým spraví. „Čakaj spachtoš!“ a tichúčko ku posteli kročí, — plný pohár čerstvej vody suchne mu do očí. Vychytil sa jako jeleň a dal sa do plaču. — „Vidiš Ďurko, tak z postele čerství chlapi skáču!“

Kde stálo na nebi slniečko? Kto ešte spal vtedy? Čo mu hovorila matka? Koľko razy ho napomenula, aby hore vstal? Jakým sa urobil Ďurko? Čo si pomyslela matka? Čo urobila? Či potom už vstal hore? Prečo plakal? Čo mu matka potom riekla?

§ 17. b. Prívlastok je prisvojovacie zámeno.

Najmilšie barvy (19. článok).

Ondrej a Hanka hádali sa, ktorá barva by najkrajšou bola. Ondrej hovoril: „Moja najmilšia barva je červená. Červené sú naše ruže v zahrade.“ Hanka riekla: „Ja ľúbim najviac modrú (svetlú) barvu. Pozri na nebo, jeho barva je modrá! Modrá je i tvoja najmilšia kvetina, fialka“. Otec však

pravil: „*Vaše* dohadovanie je marné. Všetky barvy sú pekné. *Jich* najväčšiu krásu a veľebu obdivujeme na dúhe“. Pri tom ukázal na nebo, kde práve nádherná (rozkošná, utešená) dúha sa skvela.

221. úl. Pýtajte sa po význačne tlačených slovách otázkou či? čia? čie? a odpovedajte v celých vetách!

Takto? Čia najmilšia barva je červená? *Moja* najmilšia barva je červená

Slová: môj, tvój, jeho (jej jeho); náš, váš, jich (ich, jejich) sú prisvojovacie zámená, ktoré sa tiež čo prívlastky užívajú.

Tu tiež rozoznávame tri osoby (1., 2., 3.) a tri rody: môj, moja, moje atď.

222. úl. Napište s každým prisvojovacím zámenom vetu na tento spôsob: *Môj* kabát je nový.

Tyto zámená skloňujú sa dľa tabuľky B na konci knihy.

223. úl. Skloňuj dľa *môj* na tab. *B* tiež *tvój, svój, náš, váš!*

Jeho, jej; jejich (jich, ich) sa neskloňujú.

Môj kurín (20. článok).

Dvor *môjho* otca má tienny kút. V tomto kúte nachádza sa *môj* kurín. On je *moja* radosť a *moje* najmilšie miestečko. *Moje* kury znajú *moje* kroky už z ďaleka. *Môj* kohút so zlatými perami čuje *môj* hlas náležite. Keď ruku vystrem, príde smelo ku mne. Zkúma moju ruku zobákom. Pri tom škúli ustavične po *mojom* vačku. Veľmi rád by nečo dostal. Ukážem-li mu otrusinky (omrvinky, odrobinky), tak neustúpi prv od *môjho* boku, dokiaľ mu *jich* nepotrúsim. Teraz príjdu i *moje* sliepky k tomu. To je krákorenie! Tu sa smeje *moje* srdce. *Moje* sliepky by som nepredala, ani čoby mi kolko za ne ponúkali.

224. úl. Odpíšte ten článok a podčiarnite prisvojovacie zámená, ktoré jako prívlastok stoja!

Takto: Dvor *môjho* otca atď.

225. úl. Vyprávaj ten článok tak, jakoby ten kurin tebe i s tvojimi bratmi a sestrami patrilo!

Takto! *Náš* kurin. Dvor *nášho* otca atď.

226. úl. Vyprávaj to svojmu priateľovi, ale tak, že jemu ten kurin patrí!

Takto: *Tvôj* kurin. Dvor *tvôjho* otca atď.

227. úl. Vyprávaj to svojim priateľom tak, že jim ten kurin patrí!

Takto: *Váš* kurin. Dvor *vášho* otca atď.

228. úl. Vyprávaj tú vyprávku tak, že ten kurin susedovmu synovi patrí!

Takto: *Jeho* kurin. Dvor *jeho* otca atď.

229. úl. Vyprávaj tak, že ten kurin susedinej dcére patrí!

Takto: *Jej* kurin. Dvor *jej* otca atď.

230. úl. Vyprávaj tak, že kurin susedinmu dieťaťu patrí!

Takto: *Jeho* kurin. Dvor *jeho* otca atď.

231. úl. Vyprávaj tak, že kurin všetkým deťom susedovym patrí!

Takto: *Jich* kurin. Dvor *jejich* otca atď.

§ 18. Prívlastok je ukazovacie zámeno.

Na jarmaku (21. článok).

Deti, poďte so mnou na jarmak! Poobzierajte si šiatre a budy. Tento rad patrí perníkárom a cukrárom. Tu je mnoho sladkých vecí. Tamten rad má plátno a šaty. Malí a veľkí ľudia navštevujú ho pilne. Tento priekupec už všetko popredal, a támtá žena ani nestačí peniaze čítať. Včul sa obráťme k hentomu slobodnejšiemu miestu. To sú tam hračky. Taký tovar je u detí obzvlášte obľúbený. Všade videt veselé detské tváre. Títo chlapi ťahajú malú káru s drevom. Tá istá je ešte celkom nová. Henty (tamtie) dievčence objímajú svoje lútky (panenky). Všetko sa raduje. I my si spravíme radosť. Tento buben dostanete vy väčší chlapei, a toho koňa dreveného vy menší. A včul choďte spešne domov!

232. úl. Vypíš z tohto článku tie vety, v ktorých nachádza sa čo prívlastok 1) ukazovacie zámeno *tento, táto, toto*; 2) uk. zám. *tamten* (*henten*), *tamtá* (*hentá*), *tamto* (*hento*); 3) uk. zám. *taký, taká, také*; 4) uk. zám. *ten istý, tá istá, to isté!*

Takto: *Tento* rad patrí perníkárom a cukrárom . . .

Teda i ukazovacie zámená: ten, tá, to; tento, táto, toto; henten, hentá, hento; taký, taká, také; ten istý, tá istá, to isté; onen, oná, ono; atď. môžu stáť čo prívlastky pred podstatnými menami.

Skloňujú sa dľa ten, tá, to na tabuľke B na konci knižky. Onen, oná, ono ide dľa jedon, jedna, jedno na tab. C.

§ 19. Prívlastok je číslovka.

Hádka (22. článok).

Dve hlavy nosím do hora, dve ramená mi visia dolu, šesť dlhých nôh mi načítaš, avšak len štyri nohy upotrebujem; mám tiež len desať palcov na všetkých nohách spolu. Jako má sa rozumet tomu?

233. úl. Opíš a podčiarni číslovky!

Tu sú číslovky prívlastkami.

234. úl. Vypíš všetky podstatné mená s číslovkami a zaobal jich do nových viet!

Takto: Žiadne zviera nemá dve hlavy

235. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky a podčiarni všetky prívlastky, ktoré základnými číslovkami sú vyjádrené!

Základné číslovky menujú sa tyto: jedon, dva, tri, štyri, päť atď. až do nekonečna.

Skloňujú sa dľa tabuľky C na konci knižky.

Koľko dní má týdeň? Koľko mesiacov má rok? Koľko nôh má pes? Koľko prstov má človek na každej ruke? Koľko palcov nachádza sa na nohách? Koľko máš ty ramien? Koľko ramien má desať ľudí? Koľko dní má jedon mesiac? Koľko litrov má hektoliter? Koľko kilogramov má metrický cent? Koľko nôh má chrúst? Koľko nôh má pavúk? Koľko listov má datelina? Koľko kúskov má kopa? Koľko vecí patrí do jedného tucta?

Kolko máš rokov? Kolko kusov robí jeden pár? Kolko hárkov činí knihu papiera?

Takto: Týdeň má *sedem* dní

236. úl. Napiš *radové číslovky* od 1—12 (od jedného po dvanásť) číslicami (ciframi) a slovy!

Takto: 1. = prvý, prvá, prvé; 2. = druhý, á, é; 3. = tretí, ia, ie;

I radové číslovky upotrebujú sa za prívlastky.

237. úl. Odpovedz na nasledujúce otázky a podčiarni prívlastky z radových čísloviek utvorené. Postav ku každej radovej číslovke i číslicu (cifru) zodpovedajúcu!

Kolkáty deň týždňa je nedeľa? útorok? sobota? streda? pondelok? piatok? štvrtok? Kolkáty mesiac v roku je december? október? august? február? november? júl? január? marec? máj? september? apríl? Kolkáty sedíš ty v lavici? Na ktorý deň pripadajú tvoje narodeniny? Na ktorý deň pripadajú vianoce? Ktorý deň počína rok?

Takto: Nedeľa je prvý (1.) deň týždňa (v týdni).

238. úl. Napiš z predošlej úlohy mená dní a mesiacov v pravom poriadku!

Takto: Nedeľa, pondelok atď.

239. úl. Vypíšte číslovkami udané prívlastky z úloh 140., 141., 142., 143. a 144.!

240. úl. Odpíšte nasledujúce vety:

Všetci ľudia sú k blaženosti stvorení. Mnoho je povolaných, ale málo vyvolených. Všetku nádej skladajte v Bohu. Kolko hláv, tolko smyslov. V susedovej zahrade niekoľko stromov vyschlo. Žiaden človek všetkým ľuďom neuhovie. Každý človek musí zomreť. Mnohý človek si dobrovoľne na zdraví škodí. Čo platno človekovi, keby celý svet získal a na duši svojej zkázu trpel?

Vyznačené slová sú neurčité číslovky, lebo udávajú len neurčite mnohosť. Bývajú buď výrokami buď prívlastkami.

§ 20. Prívlastok je podstatné meno v 2. páde.

Hora jako obydlie (22. článok).

Hora je obydlie jeleňov. I srny a zajáce vyhľadávajú hústavy hôr. Hniezda vtákov sú tu bez-

pečné. Listy *stromov* chráni ich. I veverka žije tu. Ovocie *dubov* poskytuje jej pokrm. Nepohrda ona však ani jadrami *orechov*. Na spodu vidieť diery *králikov*. Tyto prekážajú zrostu koreňov. Vedľa ležia podzemné komory *myšičiek*. Tiež kôra *borovic* je obľúbeným miestom sdržovania. Tam nachádzajú sa dlhé chodby *chrobákov*, a s vrchov koruny zvučí bzúčanie *včeličiek*. Všetkým dáva hora lacnú a priestrannú hospodu.

Tieto poznačené slová sú tiež prívlastky, vyjádrené podstatnými menami v 2. páde.

Tiež podstatné mená skloňujú sa v siedmi pádoch jednotného a v siedmi pádoch množného čísla. Viď tab. D na konci knižky!

241. úl. Pýtaj sa otázkou či? čia? čie? po prívlastkoch, ktoré skrz podstatné mená v 2. páde vyjádrené sú, a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Čie obydlie je hora? Hora je obydlie *jeleňov*. Čie húštavy vyhľadávajú srny a zajáce? Srny a zajáce vyhľadávajú húštavy *hôr*.

242. úl. Pýtajte sa ešte raz jako v predošlej úlohe, odpovedajte však tak, aby podstatné mená v 2. páde v jednotnom čísle stály!

Takto: Čie obydlie je hora? Hora je obydlie *jeleňa*.

243. úl. Skloňujte dľa vzoru *chlap* (tab. D) slová: pán, brat, súseď, stolár!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu osobné, vychádzajúce na tvrdú lebo obojetnú súhlásku.

244. úl. Skloňujte tiež dľa vzoru muž tyto: zať, priateľ, samec, tovaryš!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu osobné, vychádzajúce na mäkkú súhlásku.

245. úl. Skloňujte dľa vzoru *dub* tyto: buk, strom, plot, rok!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu neživotné, vychádzajúce na tvrdú lebo obojetnú spoluhlásku.

246. úl. Skloňujte dľa vzoru *meč* tyto: kľúč, kôš, mazoľ, klinec!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu neživotné, vychádzajúce na mäkkú súhlásku.

247. úl. Skloňuj dľa vzoru *ryba* tyto: žena, víba, sova, krava!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená ženského rodu, ktoré pred a majú tvrdú lebo obojetnú súhlásku.

248. úl. Skloňuj dľa vzoru *duša* tyto slová: ruža, hrča, vôňa, núdza!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená ženského rodu, ktoré pred a majú mäkkú súhlásku.

249. úl. Skloňuj dľa vzoru *zem* tyto: pec, krev, postel, loď, reč, moc!

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená ženského rodu, ktoré sa na spoluhlásku (súhlásku) končia. Nektore prijímajú v daktorých pádoch i, druhé e.

250. úl. Spoj tyto slová do viet (vo vety)!

Vôňa ruža — hrebíček ľúbežná. Spev slávik — kos príjemný. Kožušina kuna — líška teplá. Končiar šabľa — pika ostrý. Steblo raž — pšenica zelený. Uši osel — zajác dlhý. Pelechy jazvec — škrečok (chrčok) ležia poď zemou. Srst kone — kravy mäkký. Perie havran — kávkva čierny. Jan syn Zachariaš — Alžbeta.

Takto: Vôňa ruže a hrebíčku je ľúbežná.

Čím sú vo vete tie vyznačené slová?

O stromoch.

Korene duby - buky uzlovatý. Peň topoly - palmy štíhlý. Kôra javor - buk hladký. Koruna lipa - gaštan velikolepý. Ratolesti breza - víba ohybké. Ihlice borovica - modrín (smrek) končitý. Kvety jalša - lieska menujú sa kočičky (jahňade). Plody jedle - smrekvy menujú sa šišky. Jahody kaliny - báz žerú vtáci. Drevo čerešňa - orech zrábä sa na izebné náradie.

251. úl. Tak jako predošlá úloha.

Takto: Korene *dubov* a *bukov* sú uzlovaté.

252. úl. Skloňuj dľa slovo (tab. D.): zlato, súkno, delo, vojsko.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podst. m. stredného rodu, vychádzajúce na o s predchádzajúcou tvrdou súhláskou, a len množný počet majúce na a, á; jako: ústa, vráta, krosná.

253. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré *žiadneho množného čísla nemajú* a hľadajte ešte podobné!

Kamenie, zbožie, perie, obilie, okutie, piesok, prach, mlieko, zdravie, veselie, svedomie, šťastie

254. úl. Odpíšte nasledujúce slová ktoré *žiadneho jednotného čísla nemajú*, a hľadajte ešte podobné!

Pľúca, máry, otruby, plevy, vidly, vážky, Uhry, Čechy, dvere, hrable, jasle, husle, kliešte, konope, sane, Košice, Dražovce, hromnice, letnice alebo turice, vianoce, drobtý, čary, patoky, odpustky, ostatky, mravy, pačesy, hody, nožnice, nohavice

255. úl. Skloňuj dľa vzoru *pole*: srdce, vrece, oje, nebe, ohnište!

Dľa tohto skloňujú sa podst. m. stredného rodu, vychádzajúce na e alebo o s predchádzajúcou mäkkou spoluhl. : vrece, vrecu; plece, pleco; nebe, nebo; atď. potom na šte: strnište, smetište, atď.

256. úl. Skloňuj dľa *umenie*: videnie, kamenie, zdravie, šťastie, uhlie!

Sem patria všetky podst. m. na ie. — Také podst. mená, ktoré neznamenujú skutočnú osobu lebo vec, lež buď vlastnosť alebo povahu, jako mladost, starost, choroba, buď stav alebo čin samostatným myslený, jako sen, beh, východ, západ menujeme odťaženými podst. menami. Sem patria všetky od sloviess pochádzajúce na ie, bitie, učenie, čítanie atď.

Ostatnie podst. m. (mená skutočných osôb, zvierat a vecí) menujeme skutočnými podstat. menami.

257. úl. Vypíšte z čítanky 20 skutočných a 15 odťažených podstatných mien!

258. úl. Skloňuj dľa *semä*: bremä, plemä, temä, rámä, vemä!

Tieto vychádzajú i na eno: bremeno, semeno, temeno, plemeno, rameno vemeno (vymeno) a skloňujú sa dľa slovo.

259. úl. Skloňuj dľa *kurča*: háďa, dievča, chlapča, dieťa.

Sem patria zmenšené na a a mladé zvieratá vyznamenávajúce: jahňa, osľa, žriebä, káča, morča, húsa, prasa atď.

260. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky prívlastkom z podstatného mena v 2. páde!

Čia strecha je končitá? Čí vrchol je stromovým obrastlý? Čie prsty majú pazúry? Čí nos menuje sa

rypák? Či zobák je malý? Či choď je vzpriamený? Čie uši sú dlhé? Čia koža vyrába sa na remeň? Čie štetiny upotrebovávajú sa na kefy? Čie mäso sa pečie? Čie telo má bodliače? Či pokrm pozostáva z červíkov? Či syn bol Jozef? Čie hlavné mesto leží na Dunaji?

Takto: Strecha *váže* je končitá

261. úl. Čoho sú nasledujúce veci čiastkou?

Hlava, prst, haluz, list, krídlo, šupa, škrupina, strecha, ucho, rúčka, koleso, korene, šupiny, štetiny, pazúry.

Takto: Hlava je čiastka *tela*

262. úl. Učiň v nasledujúcom z prídavného mena podstatné v 2. páde!

Domové dvere, kráľovský trón, cisárska ríša, ritterský hrad, žiacky sošit, dedinský kostol, pekársky sklep, lesný kraj, jazdecká šabľa, ihlové ucho, učiteľský plat, rychtársky dom, domová pokladnica, slovenský obyčaj, roľnícky zvyk, hrnčiarsky riad, kňazské povolanie.

Takto: Dvere *domu*, trón *kráľa*,

263. úl. Odpíšte ešte raz úlohy 187., 192. a 197.! Tam najdete podstatné mená s prídavnými spolu skloňované.

Poučky a pravidlá.

I. *Holá veta môže sa rozšíriť prívlastkom.*

II. *Prívlastok môže byť:*

1. *bár jaké prídavné meno, na otázku jaký? á? é?; či? čia? čie?*

2. *prisvojovacie zámeno, na otázku či? čia? čie?*
Príkl. Môj kabát; váš dom.

3. *ukazovacie zámeno, na otázku ktorý? á? é?*
Príkl. Tento strom; oná vrba.

4. *číslovka (základnia), na otázku koľko?*
Príkl. Sedem dní.

5. *číslovka (radová), na otázku koľkátý? a? e?*
Príkl. Siedmy deň.

6. *číslovka (neurčitá). Príkl. Všetci ľudia; každý človek.*

7. *podstatné meno v 2. páde, na otázku koho? čoho? či? čia? čie?*

Príkl. Strecha domu; obyčaj pána; šaty panej.

Miesto podst. m. v 2. páde sa v slovenčine často užíva prídavného mena: strecha domová; obyčaj pánova; šaty panine.

III. Podstatné mená, prisvojovacie a ukazovacie zámená, číslovky skloňujú sa v 7 pádoch v jednotnom a množnom čísle, tak jako to patričné tabuľky na konci knižky ukazujú.

§ 21. Pravopisné cvičenia.

h, ch. Luh, duch.

264. úl. Odpíšte: Boh, prah, dlh, luh, vrah, hloh, kruh, pstruh, druh, Váh, nocľah, koželuh, vlhký, ľahký, krehký — prach, duch, sluch, mech, moch, Čech, orech, pelech, beloch, černochoch, leňoch.

Tu zneje h jako ch. Viď úlohu 208. s poznámkou.

g, k. Glg, krk.

265. úl. Odpíš: Glg, grg, strýg, vrzg, druzg — rak, vták, chrobák, prask, tresk, plesk, blesk.

Tu znie g jako k.

z, s. Mráz, hlas.

266. úl. Odpíšte: Voz, vozka, mráz, odraz, obraz, obrázky, slizký, mrzký, klzký, rozfať, úkaz, ukážka, Francuzko, lez, lezci, vez — les, pes, hlas, hláska, čas, častý, pás, páska, klas, klásky, nos, pros, vosk, voskár, láska, kôstka, Rus, Rusko.

Tu znie z jako s.

ž, š. Nôž, voš.

267. úl. Odpíš: Lež, viežka, slúž, služka, diež, diežka, váž, vážky, nôž, kráž, bôžkovie, družky, rožky, tvarožky, bež, bežci — pliešky, súš, zkuška, mušky, pešky, liška, Češka, Vlaška.

Tu znie ž jako š.

dz, c. Vádzka, vyplácka.

268. úl. Odpíš: Schôdzka, prechádzka, vychádzka, zachádzka, obhádzka — válec, nemeč, nemečský, vedecká.

Tu znie dz jako c.

dž, č. Hádžte, páčte.

Tu znie dž jako č.

269. úl. Vyhladajte v nasledujúcich slovách hlasné hlásky a udajte jako sa premeňujú: Vták, včela, v koši, obchod, občan, obcovať, sladký, ľahký, od pána, mladší, nízky, rozfať, z chyže, ťažký, schôdzka, sádzte.

270. úl. Pozoruj spodobovanie súhlások ešte v nasledujúcich vetách, odpíš ich a podčiarni tie súhlásky, ktoré zvuk menia!

Po niti doviješ sa *klbka*. Učenie má koreň horký, ale *plod sladký*. Jaký pán, taká *čeliadka*. *Hlbka* Čierneho Mora je veľká. Práca je len dotiaľ *obťažná*, dokiaľ sme jej neprivykli. Nemocný pečlivej *obsluhy* potrebuje. Každý *občan* má si byť povedomý svojich práv. Spojené *obce* americké požívajú úplnej samosprávy. *Obchodom* bohatnú *jednotlivci* a celé národy. Malá čiast zeme, zo všetkých strán vodou *obstúpená*, zove sa *ostrov*. Kto dobre počne, jako by v *prostredku* bol. *Kladka* je stroj zdvíhací. *Prudká* vášeň zdravie podrýva. Malá *hádk*a často veľké *následky* máva.

Takto: Po niti doviješ sa *klbka*

271. úl. Jako predošlá!

Odpadky z pivovárov poskytujú dobytku dobrý nápoj. *Hladké* veci bývajú husté. Koň má krátku *hladkú* srst'. *Kráľovstvo* delené nemáva trvania. Dobrá *ovca* mnoho neblačí, ale mnoho vlny dáva. *Plavca* na suchu a *jazdca* bez koňa nepoznáš. *Kavka* hubí škodlivý hmyz. *Nechty* sú na rukách a nohách; ony sú ochranou a *podporou prstov*. *Ľahké* veci nesú sa do výše. Lepší *blízky* *súsed* než ďaleký priateľ. Verná *služka* často služby nemení. *Vlhké* obydlie je nezdravé. Jaká *otázka*, taká *odpoveď*. Rovina *nízko* ležiaca sluje nižina.

272. úl. V nasledujúcich vetách vyslovujú sa vyznačené *temné* súhlásky pred jasnými čo *jasné* (hlasné):

Modlitba je obrátenie mysli *k* Bohu. Pri svatbe v Káni Galilejskej premenil Kristus vodu na víno. V advente a času pôstneho nevydržiava sa *švatebnie* veselie. Požehnanie otcovo stavia deťom domy, ale *kliatba* matkina búra jich. *Krytba* bridlicová vyznamenáva sa jak úhladnosťou, tak trvácnosťou. I múdry *nekdy* pochybí. Leňocha nikde šťastie nečaká. Lepšia *prosba*, nežli *hrozba*. *Prosbou* dôjdeš odpuštenia.

273. úl. Pozoruj v nasledujúcom *k* a *s* (so), ktoré čo temné prechádzajú do jasných 1) pred jasnými, 2) pred samohláskami a 3) pred *l, ĺ, m, r, j* (*k* znie jako *g*, *s* jako *z*, *so* jako *zo*).

K vode, k bani, k domu, k deťom, k gajdošovi, k horám, k zemi, k židovi, k Dzurovi (Jurovi), k džau- rovi; k otcovi, k Uhrom, k Abrahamovi, k evanjelikovi, k ústupkom, k levom, k ľudom, k mäsu, k rukám, k jame. — S vodou, s baňami, s domom, s deťmi, s gajdošom, s ho- ramí, s zemou, s židom, s Dzurom, s džaurom; s otcom, s Uhrom, s Abrahamom, s evanjelikom, s ústupkom; s levom, s ľuďmi, s mäsom, s rukami, s jamou. — So stupkou, so silou, so sviecou, so slamou, so zemou.

274. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite *s* (so), ktoré sa vyslovujú jako *z* (zo)!

S Bohom začni, s Bohom dokonči! Chudobný s bo- hatým nehoduj, múdry s bláznivým nežartuj! Zlé sa ne- utají, a s dobrým môžeš pred Boha i pred ľuďi. S ihličky na grešličku, s grešličky na truhličku, s truhličky na kravičku, s kravičky na šibeničku. Lepšie čestne umreť, nežli s haňbou žiť. S dobrými skutky a s pravdou ne- treba sa skrývať. Pýcha podobá sa zpráchnivelému stro- mu, jehož vetve so všetkých strán sa lámu; vystúpili- kto na strom, ten skoro s neho spadne. Na voz, ani s vozu, keď uteká, neskáč! Čechy hraničia na západe s Bavyry. Mnohý shadzuje hniezdo a jiní mladé sbierajú. Ťažká shoda s ohňom voda. Ťažko shodnú sa dvaja med- vedi v jednom brlohu.

275. úl. Nasledujúce vety odpíšte! V tých vyslo- vuje sa zase naopak *z* jako *s*.

Z tvári myseľ žiari. Z chlпов velbludích (tavích) tkajú Arabovia látku, kamelot zvanú. Kostik čili fosfor dobýva sa *z* kosti zvierat. Prvnie vyhrania *z* kapsy vy- háňa. Kristu Pánu daná je koruna *z* trnia. Nie *z* každej ruky príjemná Bohu obeť. Z cudzieho dávať je haňba. Snadno byť štedrým, keď je *z* čoho dávať. Jedon ne- spravodlivý groš sto jiných *z* kapsy vytiahne. Kto ji- ného ctí, sám *z* toho chválu má.

276. úl. Odpíšte a podčiarnite *z*, ktoré sa jako *s* vyslovuje!

Z pilnosti sa šťastie rodí, lenivosť len biedu plodí, Není tak vzácne, čo z čistého zlata je, jako čo od vý- borného majstra pochádza. Hrniec pozná sa z klopania,

blázon z tláchania. Žula složená je z kremenitých zrníek, z hlinca a sliedy. Kto poctivosť jednú ztratí, tomu sa viac nenavrátí. Čo hlúpy zkaží, tisíc múdrych nenapraví. Zlodeja zkaža neminie. Staroba rozumu nedodáva, lež zkúsenosť. Oheň zkušá zlato, núdza priateľa. Dostatok zplodzuje smelosť, núdza ocháblosť.

277. úl. Správ z úl. 212. s každým slovom, ktorého význam znáš, holú alebo rozšírenú vetu!

278. úl. Podobne z úlohy 213.!

279. úl. Podobne tak z úl. 214.!

Poučky a pravidlá.

*Súhlásky prijímajú často zvuk jím podobných hlások, čo menuje sa **spodobovaním súhlások**. K. p. zub; tu znie to **b** jako **p** (zup).*

Dľa tohto delia sa súhlásky na:

hlasné (jasné): v, b, d, đ, g, h, z, ž, dz, dž
temné f, p, t, t', k, ch, s, š, c, č,

Tu platia tyto pravidlá:

- 1) *stojí-li hlasná na konci slova, stáva sa vo vyslovení temnou; k. p. holub vysloví sa holup, spev vysloví sa spef atď.*
- 2) *stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež temnou; k. p. rybka znie rypka, hladký znie hlatký, dievka znie diefka*
- 3) *stojí-li temná pred hlasnou, stáva sa vo vyslovení hlasnou; k. p. modlitba znie modlidba, k Bohu znie g Bohu, nikde znie nigde, prosba znie prozba;*
- 4) *temné k, s (so) prechádza do jasného g, z (zo) 1) pred sámohláskami; k. p. K Uhrom znie g Uhrom, s Abrahamom znie z Abrahamom; 2) pred l, l', m, r, j: k. p. k levom znie g levom, k mäsu znie g mäsu, s rukami znie z rukami, s jamou znie z jamou; 3) pred hlasnými: k vode znie g vode, s detmi znie z detmi atď.*

§ 22. Doplnok (predmet).

a. Doplnok je podstatné meno v 4. páde.

Rozliční nepriatelia (24. článok).

Strelec striela supa. Kohút hltá červíka. Vo-
lávka chytá rybkú. Víchor láme strom. Kráľovec

trhá holuba. Mačka lapá myš. Vrabec sjeďá hrozno. Blĕsk rozboruje dom. Lev hrdúsi žirafu. Medveď napáda ěloveka. Vĕla pichá dieťa.)

280. úl. Vypíšte všetky holé vety!

281. úl. Pýtaj sa v každej vete *koho?* lebo *čo?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: *Koho* lebo *čo* strieľa strelec? Strelec strieľa *supa*. *Čo* hltá kohút? Kohút hltá *ěervíka*.

Tie vyznaĕené slová *doplňujú smysel holej vety a menujú sa doplňky.*

282. úl. Dajte tie vety v 24. ělánku do množného ěísla a podĕiarnite doplňky!

Takto: Strelci strieľajú *supov*. Kohúti hltajú *ěervíkov*.

283. úl. Premeň doplňky na podmety (v jednot. a množ. ěísle)!

Takto: *Sup* sa strieľa. *Supi* sa strieľajú.

284. úl. Sprav z nasledujúcich slov vety, upotrebiac prvĕ za podmety a druhĕ za doplňky!

blesk — strom

národ — kráľ

dievĕa — vrkoĕ (cop)

hrnĕiar — hlina

trúba — zvuk

listár — list

zahradník — ružový ker

sluha — kepeň

murár — múr

lekár — nemocný

šuchot — vyuĕovanie

mäsiar — vól

pec (kachle) — izba

strelec — terĕ

lastoviĕka — mucha

voda — oheň

oheň — voda

líška — sliepka.

Takto: Blesk rozdrĕuje *strom*. Národ volí *kráľa*.

285. úl. Napíšte vety 24. ělánku v minulom ěase, v jednotnom i množnom ěísle!

Takto: Strelec strieľal *supa*. Strelci strieľali *supov*.

286. úl. Tie istĕ vety dajte do budúĕeho ěasu, tiež v jednotnom i množnom ěísle!

Takto: Strelec bude strieľať (zastreli) *supa*. Strelci budú strieľať (zastrelia) *supov*.

287. úl. I vety 284. úl. dajte tak do minulĕho a budúĕeho ěasu!

288. úl. Odpište z tabuľky *E* na konci knižky *ĕasovanie* slovesa pomocného *byť*! Pozorujte, koľko je tam hlavných oddielov; nauĕte sa nazpamäť!

Ktorí p. uĕit. za potrebnĕ, aspoň sa užitoĕné držia, aby dieťky nár. školy ĕasovanie sloviĕs sústavne sa preuĕily,

môžu kedy tedy dla vzoru **viezť** na tab. F jedno druhé sloveso ústne a písomne časovať nechať, používajúc pri tom spolu prehľad slovesných foriem na tab. G.

Na dvore.

Anna sliepky, holuby vábiť. Sliepky jačmeň, ovos žrať. Holuby hrach, vika zobat. Karol vrabce, husy odohnať. Dievka kravy, svine kŕmiť. Kravy repa, otruby dostať. Svine otruby, zemiak dostať. Paholok kôň, vól napájať. Gazdina maslo, syr dorábať. Pán raž, žito (pšenica) predávať.

289. úl. Sprav z tých slov vety! Podčiarni doplňky v 4. páde!

Takto: Anna vábi *sliepky* a *holuby*.

290. úl. Odpovedz na otázky pomocou zatvorených slov!

Čo potrebuje krajčír? (náprstok, ihla, hladidlo). Čo žere krava? (datelina, tráva, seno). Čo ukradol kmín (zlodej)? (kabát, nohavice, sukňa, ručník). Čo nesie osol? (mech, farcha, drevo). Koho miluje chlapec? (otec, matka, sestrička). Koho poučuje učiteľ? (žiak, žiačka, dieťa). Koho pýta sa počestný? (chlap, žena, dievča).

Takto: Krajčír potrebuje *náprstok*, *ihlu* a *hladidlo*.

§ 23. b. Doplnok je podstatné meno v 3. páde.

Potrestaná neposlušnosť (25. článok).

Karol a Franko išli do záhrady. Zahradník privolal chlapcom? „Musíte vyhábať včelínu; ja tým včelám neverím!“ Karol ďakoval tomu dobrému mužovi. Poslúchol dobrú radu. Franko ale neveril výstrahe. On odpovedal zahradníkovi: „Nesmie byť človek až pri veľmi bojazlivým!“ Karolko to mal za zle priateľovi. Riekol: „Ja poviem to otcovi!“ Vzdor tomu blížil sa Franko včelínu. Z razu velice vykriknul. Včela ho pichla. Zahradník pribehnul k nemu. On pomohol chlapcovi. Podarilo sa zkusenému tomu mužovi žihadlo vytiahnuť. Pritom vysvetloval chlapcom to príslovie: Kto nechce počúvať, musí cítiť!

291. úl. Pýtaj sa pomocou ináče tlačených slovies po doplnkoch v 3. páde slovom *komu?* *čomu?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: *Komu* privolal zahradník? Zahradník privolal *chlapcom*.

292. úl. Spoj nasledujúce slová vo vety!

Kôň roľník osožiť. Kaštieľ gróf patriť. Boh hriešnik odpustiť. Kresťan nepriateľ tiež odpustiť. Zlodej strážca uskočiť (uprchnuť). Sirota dobrodinec ďakovať. Jed zdravie škodiť. Dievka gazdina pomáhať. Kráľ národ rozkazovať. Nešlechtník zákon protivíť.

Takto: Kôň osoží *roľníkovi*.

293. úl. Pýtaj sa na doplnky s *komu* a odpovedaj podstatnými menami v množnom čísle:

Kríma sa dáva. Mäd sa kradne. Vlna sa ostrihala. Perá sa vytrhaly. Vajcia sa odobraly. Krik sa zakáže. Knihy sa darujú.

Takto: Komu dáva sa kríma? Kríma dáva sa *kravám*.

294. úl. Správte z nasledujúcich slov vety!

Syn je povďačný otec, matka. Prosba sa odoprela syn, dcéra. Kvety sa trúsily ženich a mladucha. Šaty sa ľúba brat, sestra. Seno slúži za krm kôň, krava. Líška škodí sliepky, husy. Psi nemilí sú zajáce, králiky. Dážď osoží pole, lúky. Víchory škodia lode, stromy.

Takto: Syn je povďačný *otcovi* a *matke*.

§ 24. c. Doplnok je podstatné meno v 2. páde.

295. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite podstatné meno v 2. páde, ktorým holá veta je doplnená!

Orol múch nelapá. Chudoba cti netratí. Voda rozumu nekali. Zlata sa hrdza nechytá. Mrtvého hrob nenavrátí. Nevedomosť hriechu nečiní. Múdre ucho nedbá hlúpych rečí. Vól nepotrebuje kovania. Ošklivá tvár zrkadla nemiluje. Mráz koprivy (žihľavy) nespáli. Pleva zrna nepotlačí. Bláznivá reč nemá múdrej odpovedi. Brada mudrca nečiní. Samoláska nemá žiadneho priateľa. Sova nevysedí sokola. Jedna lastovička nerobí leta. Mokrú pôdu nepotrebuje vody. Cigánove deti nebojá sa iskiev. Nesmelé srdce cti nedochádza.

Takto: Orol *múch* nelapá. Chudoba *cti* netratí.

Na doplnky v 2. páde sa pýtame otázkami; *koho?* *čoho?*

296. úl. Doplňte nasledujúce vety druhým pádom!
 Holubi sa boja —. Nedbalý človek stráni sa —.
 Nešlechetné dieťa hrozi sa —. Zlé svedomie laká sa —.
 Hriešnik strachuje sa —. Nemocný sotvá sa — dočká.
 Nemilá zpráva došla —. Lahkomyselný žiak snadno sa —
 dopustí. Dievčatá natrhaly v zahrade —. Žízňivý posel
 napil sa zo studienky —. Váš otec nakúpil —. Držte sa
 vždy —. Varuj sa —. Nepriateľ chcel sa zmocniť —.
 Opilec odriekol sa —. Udatní vojaci, chopte sa —. Pilný
 roľník očakáva —. Kain sa zbavil —. Švadlena užíva
 pri svojej práci —. Učiteľ potrebuje —. Lenivý robotník
 není hoden —.

Takto: Holubi sa boja *kršiakia*.

§ 25. d. Doplňok je podstatné meno v 7. páde.

297. úl. Odpište a podčiarnite doplňky v 7. páde,
 na ktoré sa môžeme pýtať otázkami *kým? čím?*:

Marná chvála i pečiválo nohne. Boh šťastím
vládne. Boh je bohatý milosťou. Zúrivce krúti očima.
Ospalec hlavou kýva. Každá pýcha peklom dýcha. Vetur
 trieska dvermi.

298. úl. Doplňte nasledujúce vety siedmym pádom!
 Zlostné dieťa často — dupne. Zimnica triasla —.
 Kôň hýbe —. Vichry lomcujú —. Saul mrštil — po Dá-
 vidovi. Zahradník sa — zamestnáva. Boh vládne —.
 Mnohí ľudia sa honosia —. Blázon i — pohrda. Súsed
 náš chvastá sa —. Nie všetko — vonia. Svetnica za-
 pácha —. Boháč oplýva —. Ryba smrdí —.

Takto: Zlostné dieťa často *nohou* dupne.

§ 26. Tvorenie slov.

Odvođené podstatné mená.

ík, čok, íčok.

299. úl. Odpovedaj v celých vetách na nasledujúce
 otázky!

Jako sa volá malý kôň? malý osol? malý hreb?
 nôž? červ? muž? vôz? dom? strom? peň? stôl? kôl?
 dvor? sen? chlapec? syn? žiak? ker?

Takto: Malý kôň sa volá *koník* lebo *koníček*.

ka, ečka, ička.

300. úl. Jako predošlá!

Jako sa menuje malá Mara? malá Zuza? Kača? súseda? varecha? sestra? krava? strecha? zem? zahrada? kačica? misa? miska? polievka? stienka?

Takto: Malá Mara sa menuje *Marka*.

ko, tko, čko.

301. úl. Jako predošlá!

Jako sa nazýva malé poleno? malé sklo? srdce? teľa? prasa? koča? húsa? vtáča? chlapča? dieťa? drevko? písmo?

Takto: Malé poleno sa nazýva *polienko*.

Pomocou prípon v týchto troch úlohách tvoria sa tak rečené zdrobnelé slová.

ník

302. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ník* z nasledujúcich slov!

Panovať, opatrovať, slúžovať, bojovať, latovať, merať; kožuch, železo, svieca, remeslo, dielo, rofa, kúzlo, vražda, zlosť, násilie, bez boha; ruka, holub, kura, na prse, na rameno.

Takto: Panovník, opatrovník

ba

303. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ba* z nasledujúcich sloviess!

Honiť, hradiť, kryť, plaviť, slúžiť, strieľať, dlážiť, haňbiť, húst, chodiť, kliať, orať, prosiť, sádzať, zlostiť, choraveť, chudobneť, svaťbiť, veštiť, kliať.

Takto: Honba, hradba

iar, ár

304. úl. Odpovedaj na tyto otázky a použi pritom za podmet odvodené podstatné meno s príponou *iar, ár!*

Kto robí nože? meče? hrnce? Kto páli uhlie? Kto barvi? Kto vymetá komín? Kto robí kotel? remene? kolá? bedná? Kto kreše brvná? Kto robí tehly? chytá ryby? varí mydlo? robí sedlá?

Takto: Nože robí *nožiar*.

ina

305. úl. Prives na tyto podstatné mená príponu *ina* a postav kmenové slovo a odvedené vedľa seba!

Rov, krov, dub, jalša, buk, kraj, nov, hošť, list, zem, pláň, kvet.

Takto: Rov, rovina; krov, krovina.

tel

306. úl. Odpovedaj na tyto otázky a upotreb za podmet odvedené podstatné meno na *tel*!

Jako sa menuje ten, ktorý učí? vykúpi? vyslobodí? spasí? riadi? háji? bráni? rmúti? chváli? káže? hlása? obýva? vydáva? skláda? odhaduje? číta? podporuje? báda? sľutuje? menuje? odporučuje? objasňuje? praje?

Takto: Ten, ktorý učí, menuje sa *učiteľ*.

stvo

307. úl. Utvor z nasledujúcich slov nové príponou *stvo*!

Mešťan, ritier, kňaz, vták, tvor, pán, ľud, človek, jazdec, sused, učiteľ, notár, pisár, posel, svedok, prorok, dedič, dobrodruh, staviteľ, kamarát.

Takto: Mešťanstvo, ritierstvo

308. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky v celých vetách a rozdeľ *složené* podstatné mená!

Jako sa menuje dom, kde sa pivo varí? kde sa cukou varí? nástroj k meraniu tepla? k meraniu tlaku povetria? vedeniu vody? Jako sa menuje opis zeme? miesta? cesty? prírody? Jako povieme jedným slovom krásne písanie? tesné písanie? zpytovanie prírody? sil? jazyka? veda duše? zdriavia? prírody? krásy? maz na kolá? hrad na leto? rubač dreva? hojič rán?

Takto: Dom, kde sa pivo varí, menuje sa *pivo-vár*.

Poučky a pravidlá.

I. Doplnok (*predmet*) je *doplnením slovesa* lebo *prídavného mena*, jako *výroku*. *K. p. ruka umýva*; tu treba *výrok* (*sloveso*) *doplniť*, aby sa vedelo, **koho?** lebo **čo?** *umýva*. *Ruka ruku umýva*. *Včul už vieme, že ruku*, a tak je toto slovo *doplnkom*. *Alebo: Boh je milostivý*; tu treba *výrok* (*prídavné meno*) do-

plniť, aby sa vedelo komu? Boh je hriešnikovi milostivý! Hriešnikovi je tiež doplnok.

II. Doplnok môže byť?

- podstatné meno v 4. páde, na otázku **koho? lebo čo?** *Majster prijíma učňa. Roľník seje žito.*
- podstatné m. v 3. páde, na otázku **komu? čomu?** *Kaštieľ patrí grófovi. Vichor škodí stromom.*
- podstatné meno v 2. páde, na otázku **koho? čoho?** *Cigánčatá nebojá sa iskier. Orol múch nelapá.*
- podstatné meno v 7. páde, na otázku **kým? čím?** *Boh šťastím vládne. Vektor trieska dvermi.*

III. Sloveso sa tiež môže všelijako premieňať dľa osôb, čísla, času, spôsobu a to sa menuje časovaním sloviess. Viď tab. E. F.

Dľa neurčitého spôsobu delia sa všetky slovesá na 6 tried. Viď tab. G. — Krom tých je ešte pomocné sloveso **byť** a nepravidelné slovesá **jest, vedet, íst.**

§ 27. Slohové cvičenia.

a. Opisy.

309. úl. Vyhotov dľa otázok opis psa!

Pes.

K jakým zvieratám patrí pes? Jaká je jeho hlava? Jako sa menuje najprednejšia čiastka hlavy? Čo má v papuli? Čo môže nimi robiť? Čo má na prstoch? Čím je celé telo pokryté? Čo žere najradšie pes? Jakých psov poznáme? Čo robí domáci pes? Čo robí ovčiarsky pes? Čo robí mäsiarsky pes? Kto potrebuje kopova? Čomu sa dá pes ešte vyučiť? Jaký je pes svojmu pánovi? Ktorí psi sú nebezpeční?

310. úl. Podobne: Kôň

Čo je kôň? Jaké je jeho telo? Jaká je hlava? Jaký je krk? Čo nachádza sa na tomto? Jako sa menuje ocas ešte? Čím sú nohy opatrené? Čo nosí na kopytách? Dľa farby jaké sú kone? Jako sa menujú biele? Jako ale zase čierne? Ktorý kôň je plavým? Čo žere kôň? Čo je jeho nápojom? Čo robí kôň? Čo nosieva tiež kôň? Jaké zvierata je on teda?

311. úl. Tiež tak. **Bociaň (Bogdál).**

Jaký vták je bociaň? Jaké má nohy? Jaký je i zobák jeho? Jakú barvu majú nohy a zobák? Čo môže zobákom robiť? Jaké je jeho perie? Jako vyzierajú jeho letky (krýdlové perá, brká)? Či byt vyhľadáva rád? Čo si tam stavia? Z čoho zhotovuje ho? Kde vyhľadáva svoju potravu? Čo si tam chytá? Čo robí na jaseň? Čo on nemôže znieť? V ktorej čiastke roku navráti sa zas do domova svojho?

312. úl. **Zemiak (krumpla).**

Čo je zemiak? Kedy sa dáva semeno do zeme? Čo sa zjavi skoro nad zemou? Kedy kvitne zemiak? Jako vyziera kvet? Čo povstane z kvetu? Jakú podobu majú plody? Čo nemôže sa ale s nimi robiť? Čo roste na koreňoch? Kedy zrajú tie hluze? Komu slúži zemiak za pokrm?

313. úl.

Smrek

Čo je smrek? Kam neidú jeho korene? Kde sa viacej rozširujú? Jaký je peň (kmen)? Jako stojá hluzé? Čím sú vetve kolom do kola obsadené? Do čoho končí sa každá ihlica? Jaká je jej barva? I keď zostanú ešte tie ihlice? Jako sa menujú plody smreku? Čo tvoria spolu smreký? Čo sa robí zo smrekového dreva? Čo robí z neho stolár? tesár? Načo je ešte krom toho? Čo sa dorába zo smoly? Kto žere semeno smrekové?

314. úl.

(Školská dvorana.)

Čoho je školská dvorana čiastkou? Čím je ohradená? Koľko stien má okná? Čo vstupuje nimi do izby? Čo visieva na stenách? Jaké veci nachádzajú sa krom toho v škole? Kto sedí na učiteľskej stoličci? Kto sedí na laviciach? Kam kladú žiaci svoje veci? Načo je tiež nádoba v stoličciach vpravená? Čo sa robí na školskej tabuli? Jako majú žiaci svoju školu držať?

b. **Vyprávky dľa básni.**

315. úl.

(Chlapec výkrutný.)

Kubo brúsil hore dolu, príde domov, sadne k stolu, a káže si: že veru, aby dali večeru. „Tu máš vajce!“

matka vravi; ale Kubo krutohlavý miesto: ďakujem pekne, — „to mi málo“ odsekne. A keď mu dve dávať chcela, Kubo zase: „to mi veľa“ s krikom povie a s plačom; zmúdreľ ale korbáčom.

Čo robil Kubo? Keď domov prišiel kam si sadol? Čo si rozkazoval? Čo mu matka dávala? Či sa Kubo poďakoval? Čo že odsekol? Koľko mu potom dávala matka? Či bol potom spokojný? Čo vtedy hovoril? Čo dostal naposlady?

316. úl.

Iskra.

Sedliak skončil prácu v poli, a náhlil sa do stodoly posväzať zbožie od razu, aby mu nebralo zkažu. — Fajčiac sedel medzi trámy, a tam bolo plno slamy; — iskra frkla — a on hlúpy razom ju tam nepristupí, myslí si, že pekne krásne iskra tá od seba zhasne. — Len keď už stodola horí, tu sa mu rozum otvorí, — behá, kričí, horekuje a rukama zalamuje; — ale to nič neproselo, bo mu všetko na prach ztlelo. —

Tak hoc aj počiatok zlého ako iskra býva malý, boj sa! — lebo plameň jeho celé šťastie tvoje spáli.

Kde skončil prácu sedliak? Kam dal to zbožie sväzať? Kam si potom sadol? Čo tam bolo? Čo mu vyfrklo z fajky? Čo mal s tou iskrou urobiť? Čo si on ale myslel? Kedy sa mu až rozum otvoril? Čo začal robiť? Či mu to pomohlo?

Jaký býva nekdy počiatok zlého? Či si ho nemáme všimáť? Prečo, sa máme báť?

317. úl.

Dieťa a kameň.

Na streche vrabec čviriká; — Miško, stonoha veľiká, bystrím okom naňho mihne, a potíšku kameň zdvihne. — Hodil, — ale ako hodil? — Vrabec brnk! on zle pochodil. Skala netrafla vrabca, ale svevoľného chlapca. Bo keď zo strechy skočila, celkom mu hlavu prebila.

Čo robil vrabec na streche? Kto ho tam videl? Čo urobil Miško? Čo spravil s tým kameňom? Trafil vrabca? Kto pochodil ale zlé? Jako sa to stalo?

318. úl.

Dolniak a horniak.

Dobré je dolniakom orať po rovine, pluh jim nezastáva na tvrdej skaline. Ale my horniaci po skalách

oreme, volky znivočíme, pluchy vydereme. Predca, hoc aj chlebík dorobí sa v potu, čo je chlap do práce, nezažije psotu.

Kade orú dolniaci? Na čom sa jim pluchy nezastávajú? Po čom orú horniaci? Či je to na osov? Čo sa zkaží pri takej robote? Jako si horniak chlebík dorobí? Čo len zachráni na horniakoch od psoty?

319. úl.

Žobrák.

Starý žobrák o palici, v poplátanej kabanici šiel, pýtajúc do radu: ľudia, kusa chleba dajte, skapať ma tu nenahajte, už nevládzem od hladu! Ale nevďačne mu dajú, lebo všetci dobre znajú, že za mladi zle robil; a že na svoje staré dni, sám si taký život biedny vlastnou vinou spôsobil. Robil nerád, a rád veľmi blúdil po krémách s korhelmi pil tú zloštnú besnicu: tak premárnil zeme, statok, prepil dom, a na ostatok vzal žobrácku palicu.

Čo robil starý žobrák? Jako chodil? Jako si pýtal? Prečo už nevládal? Dávali mu vďačne? Prečo nie? Čou vinou mal na staré dni biedny život? Prečo si bol sám vinen? Kade rád blúdil? Čo píjal? Či tak dobre gazdoval? Čoho musel sa naposledy chytiť?

c. Listy.

320. úl. Anna Marke.

Už dávno chcela Anna babenku v N. navštíviť. Dnes konečne chce svoje predsavzatie previesť. Márka môže s ňou ísť. Vtedy ale musí byť Márka najďiaľ do 12 hodín vystrojená. O tomto čase staví sa Anna u nej. U babenky budú Anna a Márka mnoho čerešien jesť.

Na ten krásny výlet teší sa

Vrbové, dňa 1. junia 1890.

Anna Krasivec.

321. úl. Danko Imrichovi.

Včera mal Danko veľkú radosť. Danko totiž dostal od súseda dvoch domácich zajačkov (králikov). Jeden je biely, druhý popoľavý. Imrich ich tiež uvidí. On istotne bude sa tešiť tiež z tých milých zvieratiek. Keď tí králici mladé dostanú, obdrží jedno z nich Imrich.

Tomu sa už veľmi teší

Miesto, čas.

Meno.

322. úl. Janko Palkovi.

Janko zabudol dnes v škole svoju „Školu reči slovenskej“. Preto je vo veľkej nesnádzi. Lebo zajtrá ráno musí svoju úlohu odovzdať. Palko aby bol tak dobrý a požičal mu svoju „Školu reči slovenskej“. Jasnáhle Janko svoju úlohu si vypíše, dostane Palko svoju vlastnosť neporušenú nazad. Rád Janko túto ochotnosť odplatí.

Pozdravuje

Miesto, datum.

Palkov uprimný priateľ
Janko.

§ 28. Okolnosti.

Príslovky.

V hore (26. článok).

Včera som vyšiel z mesta. Vonku sa zelenalo všetko krásne. Slnko teplo svietilo. Tam ležala hora. Ta upravil som svoje kroky. Tu hrčal potôček. Tu šepotaly (šumely) stromové listy. Medzitým štebotaly vtáčky. Skoro dosiahol som horu. Onedlho občerstvil ma jej stienný (tónny) chládok. Včul sadol som si. Mochové sedlisko bolo miestom odдыхu. Vedľa šplechotal bystrý prameň. Ďalej rozprestierala sa zelená pažiť. Tu mi bolo dobre. Spieval som vesele pieseň a načúval som zatým na ďalekú ozvenu. Konečne ľahol som si a tichučko som zaspal. Neskoro som sa zobudil. Už sa bolo zotmelo. Rýchle putoval som k domovu. Lebo nocou nechcem zostať v hore. Citim sa tam priveľmi osamelým, a roztomilá tichosť lesnia robí ma ostýchavým a tesklivým.

323. úl. Zodpovedaj z toho článku nasledujúce otázky a podčiarni *príslovky času!*

Kedy som vyšiel z mesta? Kedy som dosiahol horu? Kedy občerstvil ma jej tónny chládok? Kedy som si sadol? Kedy som naslúchal ďalekej ozvene? Kedy som

si ľahol? Kedy som sa zobudil? Kedy sa bolo ztmelo?
Kedy nechcem zostať v hore?

Takto: *Včera som vyšiel z mesta*

Tyto slovíčka včera, skoro atď., ktoré odpovedajú na otázku kedy? menujú sa príslovkami času.

324. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky času na otázku *kedy?*!

325. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni príslovky miesta!

Kde sa zelenalo všetko krásne? Kde ležala hora? Kde hrčal potôčok? Kde šumely stromové listy? Kde štebotaly vtáčky? Kde šplechotal bystrý prameň? Kde sa rozprestierala zelená pažiť? Kde mi bolo dobre? Kde sa cítim priveľmi osamelým? — Kam som upravil svoje kroky?

Takto: *Vonku sa krásne všetko zelenalo*

Tyto slovíčka vonku, tam, tu atď., ktoré odpovedajú na otázku kde? lebo kam? menujú sa príslovkami miesta.

326. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky miesta na otázku *kde? lebo kam?*!

327. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni príslovky spôsobu!

Jako sa všetko zelenalo? Jako svietilo slnko? Jako mi tu bolo? Jako som spieval pieseň? Jako som zaspal? Jako som putoval k domovu?

Takto: *Všetko sa krásne zelenalo*

Tyto slovíčka krásne, teplo, vesele, dobre atď., ktoré odpovedajú na otázku jako?, menujú sa príslovkami spôsobu.

328. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky spôsobu na otázku *jako?*!

Príslovkami času, miesta a spôsobu rozširujú sa tiež holé vety a tvoria ony vo vete okolnosť času, okolnosť miesta, okolnosť spôsobu.

Teda dosiaľ učili sme sa holé vety rozširovať prívlastkami, doplnkami a okolnosťami.

329. úl. Vypíš z 26. článku najprv okolnosti času, potom okolnosti miesta a naposledy okolnosti spôsobu!

Takto: Okolnosti času: *včera atď.*

Okolnosti miesta: *vonku*

Okolnosti spôsobu: *krásne*

330. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky *príslovkami!*

Kedy príjde nedeľa (keď je dnes sobota)? Kedy bol piatok? Kedy spieva kohút? Kedy sa ide spať? Kedy stojí slnko najvyššie? Kedy prichádzajú leniví žiaci do školy? Kde je vrchol stromu? Kde je jeho koreň? Kde je názov knihy? Kde sa nachádza ocas koňa? Ako chutná ocot? Ako vonia hrebíček? Ako vidí orol? Ako čuje pes? Ako sa ohmatá kameň? Ako perie? Ako tečie Váh? Ako Dunaj? Ako váži olovo? Ako letí lastovička?

Takto: *Zajtra* príjde nedeľa.

Poznačené slová sú teda okolnosťami buď miesta, buď času, buď spôsobu.

§ 29. Predložky.

Rybička (27. článok).

Pri rybníku sedel jedon muž a držal udicu. *Na* palice visela dolu niť. *Na* nej bol pripevnený končitý háčik. *Na* háčiku bol napichnutý červik. *Po* červikovi chňapkaly rybičky. Ale skoro zbadaly nebezpečie. Z tela červikovho trčal koniec udicového háčku. Utekaly zobrašené. Len jedna bola neopatrná. Plávala *ku* tučnej pochútke a zhltna červika i s háčkom. Tak bola chytená a musela biedne zahynúť.

331. úl. Vypíš poznačené slová s podstatnými za nimi stojacimi!

Takto: *Pri* rybníku, *s* palice atď.

Tyto slová: pri, s, na, po, z, ku, atď., ktoré sú pred podstatné mená lebo zámená predložené, menujú sa predložky.

Podstatné meno lebo zámeno za predložkou musí stáť v istom páde, ktorý tá predložka vždycky žiada.

332. úl. Odpíš ten článok tak, že v ňom prichádzajúce podstatné mená zameníš nasledujúcimi:

most, rybár, prút, prút, šnôra, ihla, ihla, mucha, mucha, rybka, úklad, prse, mucha, ostrie, ihla, lákadlo, mucha, ihla.

Takto: Pri moste sedel jedon rybár a držal prút. S prúta atď.

† 333. úl. Nasledujúce vety odpíšte a podčiarnite podstatné mená s predložkami!

Refaze zo zlata tlačia tiež hodne. Šaty z vlny chráňa pred zimou. Nádoby zo skla sú priesračné. Nádoby (riady) zo železa sú trvanlivejšie než z hliny. My máme zrkadlá zo skla, staré národy zhotovovali tieto z kovov. Po-sluháč za dvermi čuje obyčajne o sebe hovoriť. Lepší vrabec v hrsti, nežli jeleň v chrašti. Lepší jedon vrabec v rúke, než desať holubov na streche. Slovo z úst rovná sa šípu z kuše. Brod cez riekú je ťažko hľadať. Železnica hore Považím je potrebná.

Tyto podstatné mená s predložkami zastávajú miesto prívlastkov; teda prívlastok môže pozostávať i z podstatného mena s predložkou.

334. úl. Pýtaj sa na podmety z predošej úlohy s jaký? jaká? jaké? a v odpovedi utvor z oných prívlastkov — kde sa to dá prídavné mená!

Takto: Jaké refaze tlačia tiež hodne? Zlaté refaze tlačia tiež hodne atď.

† 335. úl. Vyhľadajte v týchto vetách podstatné mená s predložkami!

Kazimír bol korunovaný za kráľa poľského. Slúžil za pahlka. Prach si a na prach sa obrátiš. Lavica na kusy sa zlámala. Mysli často na priateľa, ale častejšie na nepriateľa. Ukáž mu prst, chytí ťa za celú ruku. Duša naša túži po Bohu. Pán učiteľ vyprával nám o Alexandrovi Velikom. Občania rokujú o sriadení novej školy. Verím v Boha. Do halušiek sa tiež dáme. Prosimé Pána Boha o smilovanie. Žiadam priateľa o radu. Rodičia radujú sa zo šťastia svojich dietok. Všetci sa radovali nad veľkým vífazstvom. Vyslanci sa pred cisárom pokorili. Slnko nado dňom, mesiac nad nocou panuje.

Tyto podstatné mená s predložkami zastupujú miesto doplnku; teda doplnok môže pozostávať nielen z čistého nektorého pádu, lež i z podstatného mena s predložkou (z predložkového pádu).

336. úl. Vypíšte z čítanky niekoľko viet s prívlastkom z predložkového pádu. Jako v úl. 333.!

337. úl. Vypíšte z čítanky niekoľko viet s doplnkom z predložkového pádu. Viď úl. 335.!

† 338. úl. Pýtaj sa po okolnostach príčiny otázkami z čoho? od čoho? skrze čo? a napíš obdržané odpovede!

Luh dobýva sa z popoľa. Koželuh (garbiar) vyrába remeň z kože zvierat. Od jedného úderu nepadne strom. Sňah topí sa od tepla. Skrze škodu zmudrie človek. Rušeň je hnaný skrze silu pary. Potok od dážda sa rozvodnil. Dážď povstáva z pár vodních. Pomník môže byť z kameňa. Od rosy je tráva mokrá. Nemoce povstanú od prestydnutia.

Takto: Z čoho dobýva sa luh? Luh dobýva sa z popoľa.

Tu je to podstatné meno s predložkou okolnosťou príčiny, ktorá vždy len takto sa tvorí, kdežto ostatnie okolnosti (času, miesta, spôsobu) lebo z príslovky, lebo tiež z podstatného mena s predložkou utvorené byť môžu.

Teda holá veta môže sa štvorakými okolnosťami rozšíriť.

339. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky udaním látky alebo prostriedku!

Z čoho robí sa hniezdo? varí sa pivo? razia sa peniaze? robí sa papier? Čím trhajú sa skaly? kácajú sa stromy? pohybujú sa stroje? osvetľujú sa cesty? chytajú sa ryby? Skrze čo môže zostať chudobným? bohatým? múdрым? obľúbeným? opovrhovaným? zdravým? nemocným?

Udanie látky alebo prostriedku je tiež okolnosťou príčiny.

340. úl. Uďaj cieľ abo účel!

K čomu potrebujeme vodu? prach pušný? drevo? soľ? K čomu slúži jazyk? pero? dom? palica? Pri čom potrebujeme vápno? kriedu? papier? hlinu? barvu?

Udanie cieľu abo účelu je tiež okolnosťou príčiny.

341. úl. Pripíš v nasledujúcich vetách patričnú predložku a rozmysli si, čo to podstatné meno s predložkou znamená: či prívlastok, či doplnok, či nejakú okolnosť, a jakú?!

Voziar stojí — voza. Mlieko pochádza — kravy. Veľká písmena musí — bodkou stáť. Dym vystupuje — komína. Úhor patrí — rybám. Farao utopil sa — vojskom. Prsteň — zlata je drahocenný. — Boha není nič nemožného. — smrti nebýva nikto ušetrený. — bázne Božej není pravej múdrosti. Kristus umrel — lásky — nám.

Predložky 2. pádu.

342. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 2. páde!

Dieťa *bez* studu (haňby), jako bylina *bez* kvetu. Ctíte rodičov svojich *do* smrti. Boh oddelil svetlo *od* tmy. Pravda je *u* Boha. Z rána chvál Pána! Ži *dľa* zákona Božieho! Išli *okolo* zahrád. Mnohí *krom* vlasti zomreli. Syn kraľoval *miesto* otca. *Bez* peňazí id len *pomimo* trhu! Nikto *bez* práce nejie koláče.

Predložky bez, do, od, u, z (zo), dľa (podľa, vedľa), kolo (okolo), krom (okrom), miesto, mimo (pomimo) žiadajú vždy 2. pád za sebou.

343. úl. Dajte podstatné meno do 2. pádu, jako to patričné predložky žiadajú!

Z (vlna) robia súkno. *Bez* (ochota) zlé roboty. Čnosťam uč sa hneď *od* (detinstvo, kolíska, malosť)! Išli s prôvodom *okolo* (kostol, cintor, pole). Mnohí remeselníci konajú prácu svoju *krom* (dom). Stromy vysádzajú sa tiež *podľa* (hradske cesty, potoky a lúčky). Blen raste *u* (cesty, ploty). Ideme *do* (Piešťany, Trnava, Pezinok, Prešporok, Krakovany).

Takto: Z vlna robia súkno

Predložky 3. pádu.

344. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 3. páde!

Rulík není *k* jiedlu. Zajac utekal *k* lesu. Boh stvoril človeka *ku* práci. Plávaš *proti* prúdu. Náš dom je *naproti* kostolu. Deti pospiechajú *v ústrety* otcovi. Matka bežala *naprotiva* svojmu synovi. Pôjdem do mesta *k vôli* jarmaku.

Predložky k (ku, ko), proti (oproti, naproti), v ústrety, naprotiva, k vôli žiadajú vždy 3. pád za sebou.

345. úl. Dajte podstatné mená v závorke do 3. pádu!

Človek je stvorený *k* (práca), jako vták *k* (lietanie). Boh stvoril zvieratá *k* (náš užitok). Nejednaj *proti* (vôľa otcova). *Naproti* (silný prúd) ťažko sa vesluje. *Oproti* (východ) je západ. Vyjdi *v ústrety* (bakička, tetka, strýco, susedia, hostia).

Predložky 4. pádu.

346. úl. Odpíšte a podčiarnite podstatné meno v 4. páde!

Pomôž mi *pre* Boha! *Pre* hubu na hubu. Plavili sa *cez* more. Viedli nás *prez* mesto, *skrže* bránu, *kroz* vinohrady von do hory. Prišiel o všetko *skrže* nedbanlivosť svoju. *Cez* Pešťbudín tečie Dunaj. Vyprovadil ho *prez* hory.

Predložky pre, cez (prez), skrż (skrže, kroz) žiadajú 4. pád.

347. úl. Dajte podstatné mená do patričného pádu!

Vyslyš nás Pane *pre* (zásluha Kristova v množ. čís.)! Dnes som pracoval *cez* (celý deň). Včera *pršalo prez* (celá noc). Už je *prez* (hora a dola v množ. čís.). Ten strom *siaha mi už prez* (hlava). Vojská *prebrodily prez* (rieka). *Zaklínam ťa skrže* (Boh živý, Duch svätý)! *Išli skrż* (hustý les), *prez* (veliká hora).

Predložky 6. pádu.

348. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite podstatné meno v 6. páde!

Moja sestra *sedí pri* tetke. *Pri* potokoch *rastú* jalše. *Pri* zahrade *popri* plote *pasú* sa húsatá. Radvaň *leží pri* Baňskej Bystrici. *Pri* Pezinku *leží* Cajla. *Odpovedaj pri* zkuške *na hlas*. *Pri* práci *nemáš* dlhej chvíle. *Pri* horách je dobré *povetrie*. *Pri* mlyne, *popri* našej zahrade *vedie* chodník *do hája*.

Predložka pri (popri) žiada 6. pád.

349. úl. Dajte podstatné mená a zámená do patričného pádu!

Turci *pri* (domy) *majú* zahrady. Čeliadka *išla pri* (vozy). Dediny *nektoré, pri* (vody) *ležiacie, sú* zatopené. Otec je *pri* (svoja práca). *Pri* (kto) *není* dobroty, *pri* (ten) *není* spravodlnosti. *Inšieho pri* (ja) *není, než* uprimné a verné srdce. *Pri* (ten človek) *dostí* pýchy *bolo*. *Rob* posledniu *vôľu, zakiaľ* si *pri* (pamäť)!

Predložky 2. a 7. pádu.

350. úl. Odpíšte vety a podčiarnite podstatné mená v 2. páde.

Odkiaľ *že* mám *sliezť*? *Máš* *sliezť* *s* kopca, *s* hory, *so* stromu, *s* koňa. *Zralé* *ovocie* *padá* *so* stromu. *Bez*

dopuštenia Božieho ani vlas s hlavy nesejde, ani vrabec so strechy nepadne. Červivé jablká so stromu letia. Sedi-li kto *na* zemi, stáva *so* zeme. (Čo bolo *v* zemi, ide *zo* zeme.) Dievka, bola-li *na* tráve, ide *s* trávy (bola-li *v* tráve, ide *z* trávy). Čo je *na* nebi, prichádza *s* neba (čo je *v* nebi prichádza *z* neba). Chodiac *na* ryby, *na* raky, *na* jahody, vraciame sa *s* rýb, *s* rakov *s* jahôd. Jiedlo sa môže pripraviť *z* rýb, *z* rakov *i* *z* jahôd.

351. úl. Tiež tak so 7. pádom!

Ludia s ľuďmi a hory s horami. Ťažko barana s vlkom smeriť. Na stole je džbán s vínom. V zahrade bolo mnoho stromov s ovocím prekrásnym. Rob všetko s rozumom! S Bohom začni, s Bohom konči! Synovia Jakubovi s bratrom Jozefom zle nakladali. S ohňom není dobre žartovať. So sestrou idem do kostola. Súsed so súsedom musia v priateľstve nažívať. S bubnom na zajace nechod! Čestnému človekovi sluší s pravdou von výjsť.

Predložka s (so) žiada 2. pád na otázku odkiaľ? a 7. pád na otázku s kým?, s čím?

V 2. páde píše sa miesto tej predložky s (so) v slovenčine častej z (zo), lenže nie veľmi správne, bo môžu povstať neurčitosti a nedôslednosti, jako to v 350. úlohe z nektorých príkladov patrno.

Toto z užívá sa i so 4. pádom takto: Z kolbu vína sme vypili. Z osem meríc žita kúpil.

Predložky 4. a 6. pádu.

352. úl. Vypíšte podstatné mená s predložkami a určite, v ktorom páde stoja!

Na dube rastú žaludy. Kmína (zlodeja) v dome ťažko dostriechnuť. V šťastí nedúfaj, v nešťastí nezúfaj! Na jazyk materský dbaj, a ho v uctivosti maj! O viacnocach bývajú dni najkratšie, o sv. Jane Krstiteľu najdlhšie. Po účinku zlá rada. Tráva mu siahala až po pás. Vtáka poznať po perí a človeka po reči. Na púti vzdajšej je mnoho nesnádze. Na jazyku mäd, v srdci kryje jed. Nehádaj sa o slovo, ale o vec! Povedzme si pravdu z očí v oči! Vrabec vyletel na strom. Jazdec uviazal koňa o stúp. Chodí po slobode, jak ryba po vode. Nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch.

Predložky na, o, po, v (vo) žiadajú buď 4. buď 6. pád.

Predložky 4. a 7. pádu.

353. úl. Určite, v ktorom páde stoja podstatné mená s predložkami!

Pes si ľahnul pod stôl a mačka pred pec. Pes leží pod stolom a mačka pred pecou. Pred kostolom, pod lipami radi sedávame. Upadnul medzi lotrov. Nemáš bohatstva nad spokojnosť. Zavesil si flintu nad hlavu. Ona teraz visí nad hlavou. Medzi vrchami ležia doliny. Boh panuje nad celým svetom. Pod slnkom nič dokonalého není. Povstaň pred hlavou šedivou!

Predložky medzi, nad, pod, pred žiadajú na otázku kam? 4. pád, a na otázku kde? 7. pád.

Predložka 2., 4. a 7. pádu.

354. úl. Odpíšte podstatné mená s predložkami, podčiarnite a určite v jakom páde stoja!

Stála bitka stála, za Štefana kráľa. Ešte za tmy išli na jarmak? Za stovku kúpil koňa. Za Hronom leží Urpín. Slnko denne za hory zapadá. Posadte sa za stôl! Za Tatrami leží Halič. Za Dunajom je Stolný Belohrad. Slnko zašlo za horou. Táto látka je za päť zlatých. Idem orať za vodičku. Zdochlého lva snadno za bradu šklbať. Vola za rohy, človeka za slovo chytajú. Dostal službu za pasáka.

Predložka za žiada buď 2., buď 4., buď 7. pád.

Poučky a pravidlá.

- I. **Okolnosť** je určenie výroku (slovesa, prídavného mena) dľa času, miesta, spôsobu a príčiny.
- II. **Okolnosť času** stojí na otázku **kedy? jak dlho? dokiaľ? od ktorej doby?** *K. p. Svôj svojho vždy zastane. Po účinku zlá rada. Slávik prez celú noc spieva. Po dnešní deň nikto z hrobu neprišiel sem. Odo dvoch rokov som nemocný.*
- III. **Okolnosť miesta** stojí na otázku **kde? kam? kade? odkiaľ?** *K. p. Vták sedí na strome. My chodievame sem. Vták letí na strom. Neprivolávaj vlka z lesa. Povest po ušoch ľudských lieta. Čo sa doma navarí, nech sa i doma zje.*
- IV. **Okolnosť spôsobu** stojí na otázku **jako? na jaký spôsob?** *K. p. Šalomon panoval múdre. Keľké veci pomály rastú. Žartom pravdu prehodiť neškodí.*

V. Okolnosť príčiny stojí na otázku prečo? kým? čím? z čoho? na čo? atď. K. p. Matka plače od radosti. Boh človeka z hliny stvoril. Darom dar sa vynucuje.

VI. Okolnosti sa vyjadrujú:

- 1) príslovkami, k. p. tu, tam, všade, na predku, vonku, dole, pravo, ľavo, ďaleko, von, sem, preč, nazpät; — časne, nikdy, raz, včul, teraz, naposledy, nikdy, dnes, kedysi, budúce, odtedy, už, večer, ráno; — skoro, zas, veľmi, najmenej, aspoň, nadovšetko; — preto, zato.
- 2) podstatným menom s predložkou, t. j. predložkovým pádom, k. p. Cestovateľ sa vezie po železnici. Po reči poznáš človeka.

VII. Predložky sú také slová, ktoré udávajú, v jakom pomere jedna vec-k druhej stojí. K. p. List môže byť pri, na stole, vedľa stola, pod, nad, pred, za stolom, atď.

Predložky žiadajú:

- 1) 2. pád: bez, do, od, u, z (zo), dľa (podľa, vedľa), kolo (okolo), krom (okrom, krem, okrem.), miesto, mimo (pomimo).
- 2) 3. pád: k (ku, ko), proti (oproti, naproti), v ústrety, naprotiva, k vôli.
- 3) 4. pád: pre, cez (prez), skrz (skrže, kroz).
- 4) 6. pád: pri (popri).
- 5) 2. a 7. pád: s (so) [V 2. páde sa miesto nej častejšie užíva z (zo); v tejto podobe prichádza i so 4. pádom: z osem hektolitrov žita kúpil; zemiakov bude zo dva mechy.]
- 6) 4. a 6. pád: na, o, po, v (vo).
- 7) 4. a 7. pád: medzi, nad, pod, pred.
- 8) 2., 4. a 7. pád: za.

VIII. Krom prv už naučených prívlastkov môže byť ešte i podstatné meno s predložkou prívlastkom; k. p. Šaty z vlny sú teplé. Retaze zo zlata tlačia tiež; atď.

IX. Krom prv označených doplnkov môže byť ešte i podstatné meno s predložkou doplnkom; K. p. Žiadam priateľa o radu. Duša naša túži po Bohu; atď.

§ 30. Slohové cvičenia.

a. Opisy.

355. úl. Vyhotov opis mesta!

Mesto.

Čo je mesto? Jaké miesta spolubývania (obce) sú krom miest ešte! Jako sa menujú obyvatelia dedín? Jako oproti tomu obyvatelia miest? Čo tvoria domy v meste? Jako sa menuje miesto medzi dvoma rady domov? Jako sa menuje priestor v prostred mesta? Čo sa na tom námestí (rynku) vydržiava? Kde sa kupuje a predáva ešte? Ktorý dom je obzvlášte veľký a pekný? Jako sa menuje najväčšie mesto v krajine? Ktoré je hlavnie mesto našej krajiny?

356. úl.

Vrch.

Čo je vrch? Jako sa menuje spodnia čiastka vrchu! Jako oproti tomu vrchnia? Čo sa nachádza medzi tyma dvoma body? Čím je stráň (úboč, úbočie) často obrostlá? Čím sú pokryté končiare veľmi veľkých vrchov v lete i v zime? Čo povstáva na vrchoch? Čo sa nachádza vo vnútri mnohých vrchov? Čo sa môže s mnohých vrchov prehliadnuť? Jako sa menuje najvyšší vrch našej krajiny?

357. úl.

Rieka.

Čo je rieka? Kde povstáva? Jako sa menuje počiatok rieky? Jako sa menuje jej koniec? Jako menujú sa obe strany? Jaké brehy rozoznávame? Čo tyto uzatvárajú? Čo pribiera rieka v svojom behu? Jakou sa stáva tým? Čo nosia veľké rieky? Čo sa stavia na brehy riek? Jako sa volá najväčšia rieka našej krajiny? Ktoré mestá ležia na nej?

358. úl.

Čas.

Rok 365 dní. Priestupný rok. Trvanie jeho. 1. január. Meno tohoto dňa. 4 ročnie čiastky. Mená jich. Najväčšie teplo. Najväčšia zima. 12 mesiacov. Jich mená. 52 týždňov. 7 dní. 24 hodín. 60 menšín. 60 vterín (sekundí). Pomijajúcnosť času. Jeho upotrebenie.

359. úl.

Ráno.

Noc prišla. Jasno. Nebo zabarvené. Slnko. Mhla. Rosa. Vtáčky. Škrovánok. Špaček. Kohút. Roľnik. Dievky.

Paholci. Meštiaci. Rukodielne. Dielne (fabriky). Sklepy. Ulice. Námestia (rynky).

360. úl. **Letní večer.**

Klonenie sa slnka. Dlhé tône (tieny). Tiché povetrie. Roľník. Stáda. Zapadnutie slnka. Večernie zory. Zotmievanie sa. Chladný vetierik. Netopier. Sova. Líška. Dedinčania pred dvermi. Noc. Modlitba. Uloženie na odpočinok.

361. úl. **Jaro.**

Dni. Slnko. Povetrie. Sňah. Ľad. Lúky. Pole. Stromy. Kvety. Prelietavé vtáctvo. Žaby. Hmyz. Roľník. Deti.

362. úl. **Jaseň.**

Dni. Povetrie. Vektor. Mhla. Zemiaky. Jabĺčka. Hrušky, slivky. Orechy. Hrozná. Oberačky. Kvety. Ďorďinky. Jasienka. Stromy. Prelietavé vtáctvo. Roľník. Poľovník.

363. úl. **Búrka.**

Povetrie. Kvety, listy. Zvery. Ľudia. Tmavé mračná. Vzdialené mumlanie. Vichor. Oslepujúce blesky. Strašné hromobitie. Strach. Dážď. Potoky. Rieky. — Slabšie hrmenie, zriedkavejšie blesky. Búrka prešla. Slnko. Lúky, polia. Stromy, kvety. Zvery. Škrovánky. Ľudia. Vďaka Pánu Bohu.

364. úl. **Mačka.**

Dravé zviera. Hlava. Oči. Vidieť po tme. Jazyk. Fúzy. Prsty, pazúry. Koža. Jej barva. Miesto zdržovania. Pokrm. Osoh. Mlsná, falešná.

365. úl. **Čerešňa.**

K čomu patri (k jakým stromom)? Kde sa nachádza? Čiastky. Korene. Peň. Koruna. Listy. Kvety. Ovocie. Upotrebenie. Drevo.

366. úl. **Moje rodisko.**

Meno rodiska. Dedina lebo mesto. Poloha jeho dľa krajiny a stolice, pri horách, v doline, pri rieke, pri železnici? Počet domov. Ulice. Najprednejšie budovy. Počet obyvateľov. Hlavné jich zamestnanie. Iné povo-

lania. Okolie: pole, lúky, pasienky, vinohrady, sady, lesy, hory, vrchy. Okolité obce. Najbližšie susedné mesto. Pamätnosti rodiska.

b. V yprávky.

367. úl. Malý odvážlivec.

Jurko odvážlivec. Na najvyššie stromy laziť, najnebezpečnejšie skoky robiť. Rodičia ho často napomínať. Na darmo. Raz na vysoký strom vyliezť. Hniezda vybrať. Šťastlivo skoro vrchol dosiahnuť. Haluz odlomiť. Jurko dolu padnúť, obe nohy zlomiť. Mnoho bolesti snášať. Krivý zostať cez celý život.

368. úl. Chlapci nesmia hneď plakať!

Jarovít z kľazky prísť. Ruky a nohy oziabať. Od bolesti slzy do očí vstúpiť. Otec vidieť, usmievať, riečiť: Chlapci skrz maličkosť plakať nesmeť. Jarovít slová pamätať. Raz padnúť. To velice boľeť. Neplakať. Boľenie zubov mať. Zub prázdny trhať. To ukrutne boľeť. Plakať chcieť. Hneď na slová myslieť. Chlapci nesmeť plakať. Slzy potlačiť. Otec ľubiť. Jedného dňa s otcom pohorenisko navštíviť. Tu biedni ľudia. Tito žiadon chlieb a žiadne šaty. Včul zas plakať. Slzy otcovi ľubiť sa.

369. úl. Oklamany osol.

Osol soľ naložený. Rieka prísť, potknúť sa, potok padnúť. Hore stať, ľarcha ľahšia. Soľ rozpustiť. To si pamätať. Neskorej tú istú cestu. Náročky (nápočky, dobrovoľne) padnúť. Tento raz huby morskej (špongie) niest. Voda napiť, ťažké. Nemôcť stať, utopiť sa.

370. úl. Múdra vrana.

Smädná vrana z fľaše piť. Zobák krátky, vodu nedočiahnuť. Fľašu prekotiť. Sila slabá. Sklo predzobať. Sklo tlsté. Chytrý nápad. Kamienky snášať, do fľaše hádzať. Voda sa dvíhať. Naposledy zobákom dočiahnuť, smäd zhasiť.

371. úl. Zajac a liška.

Zajac a liška cestovať. V zime. Oba nejest nič. Sedliacke dievča ísť. Košík niest. Z košíka prijemná

vôňa. Čerstvé žemle. Líška hovoriť: Položiť sa zajac a staväť sa mrtvým. Dievča kôš odložiť a teba chceť dvihnúť. Ja so žemlami utiečť. Zajac radu posluchnúť. Líška sa ukrčiť za ker. Dievča prijsť. Kôš odložiť, zohnúť sa. Líška kôš uchytiť, krížom cez role bežať. Zajac vyskočiť, rýchle nasledovať. Líška nečakať, žemle chceť sama sožrať.

372. úl. Pokračovanie.

Zajac to hnevať. Na blizu rybník. Zajac hovoriť k líške: Hostina ryby lapať. Ryby a žemle jako veľkí páni. Ty chvôst do vody strčiť. Ryby sa do neho zahryznúť. Ale sa ponáhľať. Lebo rybník zamrznúť. Návrh líška sa ľubiť. K rybníku ísť, chvôst dnu svesiť. Za malú chvíľku chvôst pevne zamrznúť. Zajac kôš so žemlami vziať. Potom k líške hovoriť: Budúce jaro rybník roztaveť (rozmrznúť). Dotiaľ ty čakať. Odbehnúť. Líška za ním brechať, jako zlý pes na reťazi.

c. Napodobenia.

Kto nechce počúvať, musí cítiť.

Karol išiel raz na ulic. Tu stál voz s jedným koňom. Hneď bežal Karol ta a pohládzal koňa. Voziar zakázal to viac razy. Ale Karol neposluchnul, lež drapkal poraď na toho koňa. Tu kopnul kôň a trafil neposlušného chlapca do boka. Polomrtvý padol na zem. Ťažko musel za svoju ľahkomyselnosť trpeť. Šesť týždňov musel v posteli ležať a mnoho bolestí snášať.

373. úl. Nauč sa tú vyprávku nazpamäť a napiš ju potom z hlavy!

374. úl. Postav niže stojace slová miesto ináč tlačенých a utvor tak novú vyprávku!

Anna — dvor — búdka — pes — ponáhľať sa — Anna — drážiť — pes — matka — Anna — šklbal — chvatnul — kúsol — dievča — ruka — zamdletá — padnúť — neposlušnosť — štrnásť dní — izbu varovať — strach vystáť.

Líška a vlk.

Vlk bol raz jágrom do jamy chytený a vyl žalostne. Líška prišla k nemu a videla jeho biedu. Škodoradostne vysmiala vlka a sužovala ho jedovatými rečmi. Menovala ho hlúpym zvieraťom. Pritom tancovala dvokými skoky

okolo jamy. Ale bola neprozreteľná. Prišla približko kraju jamy a padla dnu. Včul bola sama chytená.

375. úl. Zapamätaj si a napíš z hlavy!

376. úl. Napodobenie a) Straka a drozd.

Drozd — chlapec — smečka (osídlo) — nariekať — straka — lietat — drozd — zlostný — vták — poletovať — úzky kruh — smečka — druhá smečka — zamotať sa.

377. úl. Napodobenia b) Dve myši.

Jedna myš vbehne do potravnej komory a chytia ju. Druhá myš príjde k tomu a vysmieva ju, kočka ju však pritom zožere.

Líška a hrozná.

Líška prišla na výprave za koristou k vinnému kmenu. Visel plný sladkých hroziien. Dlho obskakovala hore dolu, lebo by bola rada mať niekoľko z nich. Ale visely vysoko, a všetko vyskakovanie nič nespomáhalo. Nektóri vtáci sa jej prizerali a smiali sa nad jej namáhaním. Tu sa odvrátila s opovrhujúcim pohľadom a riekla: „Tie hrozná sú prikyslé! Ja jich ani za nič nechcem!“

378. úl. Napište z hlavy tú bájku!

379. úl. Napodobenie a) Buják a datelinište.

Mysli si na miesto líšky bujáka, miesto vinného pňa datelinište, ktoré je plotom obehnané, ktorý by buják rád preboriť! Miesto vtákov mysli si kravy!

380. úl. Napodobenie b) Kočka a pečeňa.

Mysli si miesto líšky kočku, miesto vinného kmena kasničku so železnými mrežami, na ktoré sa kočka driape, miesto hroziien pečeňu a miesto vtákov dvoch psov!

381. úl. Napodobenie c) Chlapec a hniezdo.

Predstav si na miesto líšky, pňa vinného, hroziien a vtákov nasledujúce osoby a predmety: chlapca, strom, hniezdo vtáče, ihrajúce sa dievčence!

§ 31. Pravopisné cvičenia.

382. úl. Daj nasledujúce vety do množného čísla!

Hlúpy hlúpeho hani. Moľ je malý, ale veľkú škodu urobí. Každý občan má byť zákona znalý. Malý slávik, ale hlas veľký. Utekajúceho i bojazlivý honí. Živý sa všetkého dočká a mrtvý doleží. Spravodlivý sudca

nehľadí na osobu. Zlý človek viac zlého učiniť môže, než zvierá divoké. Priamy človek pravdu do očí povie. Mladý ležiak, starý zobrák. Verný priateľ býva vzácny. Hluchý nebýva. vždy nemý. Nábožný kresťan je mierumilovný. Prešporský obchodník chodieval na jarmak do Trnavy. Meský pisár píše na meskom dome. Vzácny hosť, navštív nás! Dobrý pane, sľutujte sa! Drahý brate, neopúšťaj ma!

Pozoruj! Prídavné mená mužského rodu majú pred osobnými podst. menami v množ. čísle i, í (v 1. a 5. páde).

Takto: Hlúpi hlúpych hania. Moli sú malí, ale veľku škodu urobia.

383. úl. Odpíšte a potom dajte i do množného čísla!

Žiak má byť: pobožný, zdvorilý, spôsobilý, ochotný, pilný, pozorný, šetrný, prívetivý, úslužný, útrpný, poslušný, trpezlivý, pravdomluvný, stydlivý, mierny, skromný, poriadny, tichý, čistotný.

384. úl. Utvorte s každým prídavným menom z predošlej úlohy vetu v jednotnom a množnom čísle!

Takto: Pobožný človek úfa sa nebu. Pobožní ľudia úfajú sa nebu.

385. úl. Jaký môže byť človek dľa tela? V jednotnom i množnom čísle!

Človek môže byť dľa tela veľký lebo —, tlstý lebo —, starý lebo —, silný lebo —, štíhly lebo —, choravý lebo —, mdlý lebo —, bledý lebo —, čerstvý lebo —.

386. úl. Odpíšte a potom dajte do množného čísla!

Strom je vysoký. Ker je nízky. Lad je hladký. Potok je hlboký. Trň je končitý. Špendlík je tupý. Piesok je drobný. Kameň je tvrdý. Les je hustý a tmavý. Deň je svetlý a príjemný. Hrad je pevný. Mak je drobný. Vzduch je ľahký, priehľadný a pružný.

387. úl. Odpíšte a pridajte koncovky k prídavným menám. Potom z množného čísla postavte do jednotného!

Mravci sú rýchly-; slimáci sú zdĺhav-. Krajiare sú obecny-; dukáty sú vzácn-. Skučkovia sú skupny-; dobrodincovia sú štedr-. Vetriky sú tichy-; víchry sú búrn-. Žobráci sú chudobny-; kniežatá sú bohat-. Anjeli sú nevinn-; ľudia sú hriešny-. Letnie noci sú krátk-; zimné noci sú dlh-. Holubie vajcia sú mal-; husie vajcia sú veľk-.

388. úl. Odpíšte a pozorujte na koncovku slovesa v minulom čase!

Páni písali. Žiaci písali. Ženy písaly. Dievčatá písaly. Vojaci strieľali. Mešťania sa radili. Sudcovia súdili. Pušky strieľaly. Naše susedy sa radily. Tie panie sa súdily. Psi brechali (štekali). Hadi sa svíjali. Mravčekomia sa hemžili. Hady sa svíjaly. Mravčeky sa hemžily. Kone cválaly. Stromy sa triasly. Peniaze chýbaly. Robotnice plely. Kravy sa pásly. Hviezdy sa ligotaly. Dievčatá plietly. Kuriatka pištaly. Vráta vrždžaly. Roľníci orali na poli. Voly oraly na poli. Ženy oraly na poli. Chlapi spievali. Chlapci spievali. Ženy a dievky spievaly. Deti spievaly. Vtáčky spievaly. Vtáci spievali.

Sloveso minulého času množného čísla (účastie m. č. činné) píše sa lebo s i lebo s y.

Keď je podmet osoba mužského rodu, alebo zviera za osobu považované, s osobnou koncovkou (i, ovia), vtedy sa píše v slovese mäkké i.

Keď je podmet osoba ženského lebo stredného rodu, alebo zviera neosobné brané, alebo bars jaká vec, ktorého kolvek rodu, píše sa y.

389. úl. Vypíšte z predošlej úlohy najprv tie vety, kde má sloveso na konci i, potom tie, kde má sloveso na konci y!

390. úl. Pripíšte koncovky v slovesách!

Čo sa dialo na jar?

Lúče slnečné vydával- už viac teploty. Sňahy topil- sa. Ľady sa rozpúšťal-. Rieky rozvodňoval- sa. Dni dĺžil- sa. Roľníci oral- a sial-. Zahradníci prerýval- hriadky. Lúky zelenal- sa. Stromy pučal-, rozvíjal- sa a kvitnul-. Fijalky voňal-. Preletavé vtáky navracal- sa k nám. Škrovančiomia spieval-. Kukučky kukal-. Včely bzučal-. Chrobáci liezl- sem tam po zemi. Stáda chodil- zase na pašu. Jahniatka veselo poškakoval-. Deti bavil- sa na úslni, sbieral- kvietky a plietl- vence. Ľudia ďakoval- Bohu za oživenú prírodu a prosil- Ho o dobrú úrodu.

391. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *deje* na jar?

292. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *bude diať* na jar?

393. úl. Odpíšte tieto slová:

Ten, tento, teprv, teraz, temer, teda, tenže, onen, krásneho, krásnemu, krásne (1. pád mn. č.), matkinej, matkine, matiek, mydiel, hoden, vinen.

V týchto slovách ležaté e, ie nezmäkčuje predchádzajúcu hlásku.

394. úl. Odpíšte a dajte pozor na koncovky!

Nahí, suchí, veľkí, krátki; matkin, matkina, matkino, macochin, macochina, macochino; mhiel, okien, sukien, putien, vretien, pradien.

V týchto prípadoch píše sa po tvrdých súhláskach predca mäkká samohláska a síce: 1) v 1. páde mn. čís. mužsk. rodu osobného prídavného mena pre rozdiel od 1. pádu jedn. čís.: nahý, suchý, veľký, krátky; 2) pri tvorení prisvojovacích prídavných mien na in, ina, ino; 3) pri vkladnom ie v 2. páde mn. čísla ženských a stredných podst. mien: mhiel, putien, pradien, okien, atď.

395. úl. Pripíšte chýbajúce koncovky!

Tí vystehovalci boli skoro nah-. Veľk- i mal-, všetci sa zimou triasli. Boli medzi nimi starci, od hladu a biedy až such-. Maľulink- chlapčekovia a slabuk- dievčatká tmolili sa medzi nimi. Tam bolo vidieť na matk- lone plačúc- hol- nemluvniatko, tak že pri pohľade na to i macoch- srdce by žalosťou zaplakalo. I ženy nemaly obleku; krom roztrhaných suk- nebolo na nich inších šiat. Z náradia som u nich videl len niekoľko put-, jedna dievka mala tiež zo päť vret-. Tá istá mala i pradze niekoľko prad-. Že si budú stavať také chatrče, ale len bez ok-. Je už chladno, preto býva mnoho mh- (hm-).

396. úl. Pozorujte, kde sa píše veľká začiatočná písmena!

1) Prišiel včera náš strýčko. Odkiaľ prišiel? Z Trenčína. Jeho prvé slová boli: „Jaj, však som ustatý!“ Každému doniesol nejaký pekný dar.

2) Adam, Eva, Šafárik, Hollý, Sládkovič, Uhorsko, Čechy, Dunaj, Váh, Blava, Pešťbudín, Nitra, Šípkové, Slováč, Maďar, Nemec, Európa, Ázia, Amerika, Tatry, Karpaty, Kriváň, Javorina.

3) Vaše Veličenstvo! Vaša Svetlosť! Dôstojný Pane! Vaša Prevelebnosť! Dvojtihodný Pane! Blahorodý Pane! Mnohovážny Pane Majstre!

4) Boh, Hospodin, Pán, Stvoriteľ, Boží, Božský.

Veľkou začiatočnou písmenou sa píše:

1) Každá začiatočná veta, každá veta po bodke (.), otá-

zníku (?), výkrikníku (!) a často (nie vždy) i po dvoj-
bodke (:);

- 2) *vlastné mená: krstné, priezviská, čiastky sveta, mená krajín, národov, jazier, riek, potokov, vrchov, miest, dedín;*
- 3) *každé slovo v násloviach (titulatúrach);*
- 4) *meno Boh a iné, ktoré to isté vyznamenávajú.*

397. úl. Odpíšte, naučte sa naz pamäť a potom upotrebite každé jednotlivé slovo vo vete!

Bôľ (bolest), cieľ, čmeľ, chriaštel, ďateľ, dýľ, figeľ, kašeľ, kúkoľ, kúpeľ, korbeľ, kráľ, krdeľ, motýľ, mozol, pyteľ, sopeľ, šindeľ, topoľ, uhoľ (uhorený, na rozdiel od uhel alebo uhol v geometrii), zreteľ, myseľ, maštaľ, kúdeľ, oceľ, posteľ, soľ; okáľ, nosáľ.

Ľud, ľad, ľahký, ľútosť, ľúbit, dľa, koľaj, kľúč, pľúca, podľa, veľa, vedľa, hoľa, homoľa, hroľa, guľa, chvíľa, kratochvíľa, košeľa, míľa, nedeľa, raľa (v Orave tolko čo fundus, grund), roľa, vôľa, hľadať, hľadeť, bla-dý, ľavo, osľa (mladá), sľučka (na sídle), kľaje sa, kľak-kať, ľahnúť, strieľať, sľúbiť, rozmyšľať, váľať, zaháľať, poľovať, pľuť, kľuť.

Mäkké I sa píše: 1) v mnohých pôvodných slovách: bôľ, cieľ atď.; 2) v tých slovách, v ktorých v českej reči za tým ľ sa píše i lebo e: ľud čes. lid, ľad čes. led atď.; 3) vo zväčšených na áľ: nosáľ atď.

398. úl. Jako predošlá úloha!

Veľký, koľký, kdekoľvek, niekoľko, kedykoľvek; stvoriteľ, spasiteľ, riaditeľ, učiteľ; chváliť, chvál, chváľte, nech chváľa; píliť, píľ, píľte, nech píľa; naschvál, pokiaľ, kadiaľ, včul, včil; pravidelný, viditeľný, spasiteľný; kráľ, kraľovať, priateľ, priateľstvo!

Ďalej sa píše mäkké I 4) kde po ňom i sa vysúva, k. p. veľký miesto veliký; 5) v odvodených od sloviess na teľ; 6) v rozkazovacom spôsobe sloviess, v neurčitom spôsobe na lit vychádzajúcich; tiež v 3. osobe mn. č. prít. času, keď je predposlednia slabika dlhou: páliť, páľ, páľte, páľa; 7) v príslovkách a spojkách na iaľ, áľ, il, ul: dokiaľ, naschvál atď.; 8) v prídavných m. na elný; 9) konečne vo všetkých odvodených, ktoré ho už v kmenovom slove mali: kraľovať od kráľ, priateľstvo od priateľ.

Slová súzvučné (stejnozvučné).

Biča (kôň bát sa), býča (pásť) — pobil (sud), pobyl (v cudzine) — odbila (hodina), odbyla (pocestného), odbyl (zbožie, tovar) — biť (pes), byť (dobrým), byť (bývanie) — huby (neumyté), huby (v lese), hubí (hmyz) — záhuby (neújsť), zahubí (šťastie) — chyby (napraviť) chybi (strelec), chybi (dieťa) — sľuby (držať), sľubi (odmenu) — časy (meniť sa), časi sa (na západe) — jedľa (strom), jedľa (váru), jiedla (málo) — kalí (nebe), kaly (mutná voda) — kazy (na tovare), kazí (nečo) — kosi (brúsiť), kosi (vtáci), kosi (trávu) — krotší (zver), kročí (noha) — lomy (kamenné), lomí (rukama) — milý (Boh), milí (priatelia), mýli (nepozorný) — modly (pohani), modlí (k Bohu) — pily (na drevo), pili (vino), pili (s robotou).

399. úl. Utvorte vety s upotrebením týchto slov!

Pravý (uhol 90°), pravý (bok), praví (priatelia), praví (prislovie) — ráči (vyslyšať), rači (chod) — radšej (dať než vziať), račej (polievky) — schádza (jedon zlatý), zchádza (osenie), schádza (s priateľom) — schodil (svet), shodil (bremeno) — schody (kamenné), schody (u priateľov) — sily (prírodné), silí (k niečomu) — skúpy (človek) — skúpi (pokúpi), skúpi (ľudia) — zlatky (dve), z látky (bavlnenej), z latky (kúska laty) — správy (stoličnej), zprávy (smutné), spravi (prácu) — stály (v presvedčení), stáli (v rade) — sypký (piesok), sýpky (zbožie) — tuší (zlé veci), túži (za domovinou), tuží (upevňuje) — uši (počuť), uši (košelu), užší (potok) — valí (voda), valy (okolo hradu), viali (mlatci) — voly (kúpil), volí (vyslanca), vôli (ľudskej) — vyší (meno), vyšší (než iný) — výr (sova), vír (na mori) — žily (krevné), žili (mierne) — živý (človek), živi (rodinu).

400. úl. Jako predošlá úloha!

Nektoré zkráteniny.

atď. = a tak ďalej; a j. = a jiné; a p. = a podobné; a j. v. = a jiných viac; a n. = a nasledujúce; al. = alebo; b. = bývalý; cis. = cisársky; kr. = kráľovský; dr. = doktor; kat. = katolícke; ev. = evanjelické; náb. = náboženstvo; uh. = uhorský; min. = minister; t. j. = to jest; t. = totiž; v. = viď, verš; m. = miesto; srov. = srovnaj; n. p. = na príklad; k. p. = ku príkladu; odd. = oddiel; oddel. = oddeľenie; poznámka, poznamenanie; vyd. = vydanie; p. = pán;

t. r. - tohoto roku; m. r. - minulého roku; t. m. - tohoto mesiaca; (*) nar. - narodil sa; (†) zom. - zomrel; sv. - svätý; jan. - január; feb. - február; mar. - marec; apr. - apríl; jún. - júní; júl. - júli; aug. - august; sept. - september; okt. - október; nov. - november; dec. - december; m. - meter; dm. - decimeter; cm. - centimeter; Km. - kilometer; Mm. - myriameter; l. - liter; dl. - deciliter; cl. - centiliter; Hl. - hektoliter; gr. - gramm; Dg. - dekagramm; Kg. - kilogramm; m. ct. - metrický cent.

401. úl. Odpíšte niekoľko razy a zapamätajte si!

§ 32. Tvorenie slov.

a. Prídavné meno.

402. úl. Jako sa hovorí jedným prídavným menom o tom, kto je dobrej mysli? rýchlych nôh? dobrého srdca? kto má čierne oči? štyri nohy? kto sa všetkého týka? kto je tvrdej šije? ostrého vtipu? kto pravdu hovorí? kto sa Boha bojí? má modré oči? dlhé ruky? jednu nohu? dva rohy? tri rohy? je bez zubov? má holú hlavu? krátky zrak? ďaleký zrak? šesť nôh?

Takto: Hovorí sa dobromyseľný, rýchlonohý atď.

To sú složené prídavné mená.

403. úl. V nasledujúcich vetách vymeňte *má (majú)* za *je (sú)* a miesto doplnku napíšte složené prídavné meno!

Kôň má jedno kopyto. Ovca má dve paprčky. Mucha má šesť nôh. Motýľ má štyri krídla. Bocian má dlhé nohy. Vták má bystrý zrak. Jan má vraj horkú krev. Jozef má vraj chladnú krev. Náš paholok má široké plecia. Náš kôň má krátku srst. Kocka má šesť plôch, osem rohov a štyriadvacať uhlov.

Takto: Kôň je jednokopytný; atď.

404. úl. Utvorte z nasledujúcich podstatných mien prídavné koncovkou *ový!*

ový. Buk, hrab, dub, lipa, orech, sliva, čerešňa, višňa, jedľa, smrek, klen, oliva, vrbá, topoľ, jaseň, osyka, javor, vaz, svíb, hruška, jablň, marhuľa, cín, kov, bridlica, loj, stôl, dom, papier, roh, syr, mäd, cukor, káva.

405. úl. Napíšte miesto predložky a podstatného mena, ktoré ukazujú, z čoho lebo odkiaľ nečo je, prídavné meno!

Sú sviečky z loju i z vosku. Mám železko z ocele a črenky z rohu. Nemáš ty čáko z papiera? Naša matka varieva polievku z hrachu, zemiakov; ja však najradšej jem polievku z mäsa. Tuto leží drevo z drienoy, brezí, jelši, kaštanov, bázov.

Takto: Sú sviečky lojové i voskové.

406. úl. Utvorte príponou *ný* prídavné mená z nasledujúcich podstatných:

ný. Kameň, drevo, hodbáv, vlna, striebro, meď, plátno, koža, kosť, cverna, hlina, doska, železo, mlieko, srst', plst', slama, slnko, mesiac, sláva.

407. úl. Utvorte z nasledujúcich podst. m. prídavné pomocou koncovky *ký* lebo *ský*!

ký, ský. Muž, žena, kuchár, učiteľ, kupec, polovník, chlapec, dedina, murár, tesár, zámočník, mešťan, vojak, úradník, zemän, Čech, Nemec, sedliak, krám, hora, provazník, železník.

408. úl. Z nasledujúcich životných podst. mien utvorte príponou *í* prídavné mená!

í. Človek, lev, ryba, vták, vlk, havran, ovca, osol, myš, orol, kohút, kura, sliepka, holub, pes, kočka, sup, jeleň, srnec, zajac, baran.

Takto: Člováci, lvi, rybí atď.

409. úl. Z nasledujúcich slov utvorte prídavné!

ní. Dnes, večer, noc, deň, týdeň, lúka, les, stôl, vrch, potok, rieka, ruka, hlava, zima, jaro, leto, rok, oko, zahrada, dvor, jazero, rada, nedeľa.

Takto: dnešní, večerní, noční atď.

410. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky prídavnými meny!

Jako sa menuje piesok v rieke? Jako práca, ktorá sa rukama koná? Jako riekame odevu, ktorý sa nosí v zime? na jar? v lete? Jako sa menujú stromy v zahrade? v lese? Jako hovoríme veciam v škole? v kostole? Jako sa menujú služby Božie? ktoré sa konajú v nedeľu? vo sviatok? Jako sa menuje náradie na dvore?

Takto: Piesok v rieke sa menuje *riečni* piesok.

411. úl. Odvodzujte prídavné mená z nasledujúcich slovíes?

ci. Biť, tref, ukazovať, tázať, pýtať, trvať, opakovať, priať, zvať, prisvojovať, padať, šíť, privlastňovať, určovať.

Takto: Bici, trecí, atď.

b. Prechodník a účasť.

412. úl. Utvorte z nasledujúcich slovies *prechodník* prítomného času!

Niesť, hryzť, liezť, triasť, klásť, čítať, ísť, žiť, mrieť, mlieť, biť, pleť, viať, kryť, myť, kuť, spievať, padnúť, minúť, plynúť, hasnúť, tisknúť, umeť, kameňovať, hádzasť, krájasť, strieľasť, horeť, držasť, hľadať, trpeť, bdiť, znieť, činiť, kúpiť, vrátiť, súdiť, myseľ, dráždiť, chytasť, cúdiť, volasť, hľadať, chovasť, klamasť, drasť, milovasť, bojovasť, ďakovasť, menovasť, putovasť, zarmucovasť.

Takto: Nesúce, hryžúce, súdace, hádzúce atď.

Prechodník prít. času tvorí sa najľahšie od 3. osoby množ. čís. prítomn. času pripojením hlásky c. k. p. milujú, prech. milujúce; chodia, prech. chodiac; píšú, prech. píšúce; vráta, vrátae atď.

413. úl. Utvorte z tých istých slovies *účasť prít. času* pripojením k prechodníkovi prít. č. koncovky *i, a, e!*

Takto: Nesúci, a, e; hryžúci, a, e; súdaci, a, e; hádzúci, a, e.

Toto účasť sa skloňuje ako prídavné mená mäkkého zakončenia: boží, božia, božie na tab. A na konci knihy a upotrebuje sa miesto prídavných mien, teda môže byť i prívlastkom.

414. úl. Utvorte z tých istých slovies *účasť min. času* trpné príponou *tý, á, é; ný, á, é; lý, á, é!*

Takto: Nesený, á, é; tisknutý, á, é; padlý, á, é; minulý, á, é.

Toto účasť skloňuje sa ako prídavné mená tvrdého zakončenia: dobrý, á, é na tab. A. Upotrebuje sa tiež miesto prídavných mien a môže byť i prívlastkom.

415. úl. Pridajte ku každému účasťu v úl. 413. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účasť prívlastkom.

Takto: Nesúci (nečo) posel, nesúca žena, nesúce dievča atď.

416. úl. Pridajte ku každému účasťu v úl. 414. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účasť prívlastkom!

Takto: Nesený kôš, nesená noša, nesené dieťa; tisknutý voz, tisknutá kára, tisknuté táčky atď.

c. Sloveso.

417. úl. Odpíšte a pozorujte, jako z prídavných a podstatných mien a osob. zámen slovesá povstávajú!

Bohatý - bohatnúť, horký, - horknúť, hustý, - hustnúť, chudý - chudnúť; chudobný - chudobnieť, lačný - lačnieť, drevený - drevenieť, celý - scelieť, rozum - rozumieť, hrom - hrmeť; biely - bieliť, tvrdý - tvrdiť, ostrý - ostríť, živý - živiť, suchý - sušiť, svedok - svedčiť, škoda - škodiť, strach - strašiť, para - pariť, brázda - brázdiť; zelený - zelenáť sa, čierny - čierňať sa, rovný - rovnať sa, šepot - šepotať, štebot - štebotať, vy - vykať, ty - tykať, oni - onikať; milý - milovať, rád - radovať sa, pán - panovať, kráľ - kralovať, prorok - prorokovať, bratříček - brastríčkovať, dôvera - dôverovať, pamäť - pamätať, bič - bičovať, buben - bubnovať atď.

418. úl. Napíšte s každou nasledujúcou *predponou* tri slovesá: o, do, na, od, ob, po, s, v, za, ne, vy, nad, pod, roz, pri, pre, pred, u!

Takto: Opovedať, opustiť, oslepiť, dodať, dovoliť, dostať.

d. Rodina slov.

Sedeť. Sedím ticho pri učení. *Sed'* pokojne! Brat chcel písať a *sadol* si. Na stoliči môže len jedna, na lavici ale viacej osôb *sedieť*. Dlhé *sedenie* neslúži zdraviu. Bude-li pekne, *posedím* si pod stromom. Mnohý *neposeďa* prekáža svojim spolužiakom pri učení. Kto s nami *súsedí* je náš *súsed*. O svätom Jane chodievame do *súsednej* dediny.

Sedať. Práve *sedám* k písaniu. *Nesedaj* ku mne, abys mi neprekážal. Bol som u Vojtecha, on *sedal* na voz a viezol sa na pole. Časne z jara není radno *sedat* na trávnik. *Sedátko* malým deťom k sedaniu slúži. Listy *sedavé* sedia bezprostredne na stonku. U seslí bývajú *sedadlá* koňským vláším vypchané. *Prisedám* k stolu, ale *nepresedám* so stoličky na stolicu. *Predseda* je v shromážení prvá osoba.

Sadnúť. Dovolíš-li, *sadnem* si k tebe. *Sadni* vyššie. *Sadnul* bych tamto pod strom, keby tam viac tône bolo. Kde miesta není, tam sa nemôže *sadnúť*, tam je *sadnutie* nemožné. *Posadni* vyššie, ja *posadnem* k tebe, a Ján si k nám *prisadne*. Anton nech na druhú stranu *presadne*.

Sadiť. Až jaro nastane, *presadíme* stromky zo školky do *sadu* *Posaď* toto semeno, brat svoje už *posadil*. *Sady* opatruje *sadár*, tiež *sádky*. *Pristehovalci* do cudzích krajín, keď sa tam *osadia*, *osady* zakladajú a *osadníkmi* sa zovú. *Drôbež* chová sa v *posadách*. *Pevnosti* a väčšie mestá *mávajú* vojanskú *posádku*.

Sádzať. *Sádzaš-li* kel, *nesádzaj* ho veľmi husto. *Sádzanica* sa hodí k *presádzaniu* najlepšie. *Kapustu* dobre večer alebo v čas ráno *sádzať*. *Sadze* z dreva rozličných stromov k robeniu bariev slúžia. *Sadzač* knih v čítaní rozličného písma zbehlý byť musí. Celé pole u lesa je *repon* *posádzané*. *Pekár* *sádza* žemle do pece.

419. úl. Vypíšte z tadiaľ celú rodinu slov, ktorá pochádza od *sedieť*!

420. úl. Napište vety, v ktorých sa obsahujú odvodnené slová (rodina slov) od koreňa *ved-iem*!

Vedíem malého brata do školy a sestra ho domov *privedie*. Než odejdem, *prevediem* ta po zahrade. Brat tvôj nás *uvedie* k jágrovi, a ten nás z lesa *vyvedie*. Daj pozor, aby ta cesta *nezaviedla*; chodník podľa potoka *vedúci* *privedie* ta najistejšie do najbližšej dediny. Tam sú dobre *zvedené* deti a ty ti ďalej ukážu. Malé deti samy chodiť neumejú, musia sa *vodiť*. *Vodievam* tiež svôjho malého brata. *Vodič* slepého *vodí*. Aby sme sa nečomu naučili, treba nám k tomu *navedenia*, čili *návodu* nejakého. *Pilné* deti jako o *závod* sa učia. Každý *podvod* sa zákonom prísne tresce. Všetky slová z jedného koreňa vznikajúce jedného sú *pôvodu*. *Nesvádzať* nikoho od skutkov dobrých, ani ho ku zlým *nenavádzaj*. Dobré skutky *odprovádzajú* človeka až do večnosti. *Svodník* *privádza* bližneho svôjho do nešťastia. *Mojžiš* bol *vodcom* ľudu izraelského. *Ráfael* nabídnul sa mladému *Tobiášovi* za *sprievodcu*. *Vojvoda* je náčelníkom vojska, do poľa *tiahnuceho*. *Hromosvod* blesk k sebe *prifahuje* a *svádza* ho pod zem. Veľké mestá majú často nákladné *vodovody*. — *Viedol*, *vedený*, *zavedený*, *podvedený*, *vodil*, *vodiaci*, *voditeľ*, *prôvod*, *závod*, *svodca*, *cestovod*, *vzduchovod* atď.

421. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky slová, ktoré pochádzajú od *mluv-iť*!

Mlúviť znamená, slovy myšlienke svoje vyjadriť. Kto mnoho *mlúvi*, buď mnoho *vie*, lebo mnoho *luže*. *Mlúv* tak, aby si sa za *mlúvenie* svoje nikdy *haňbiť* nemusel! *Mlúviacemu* do reči *neskáč*! *Nekedy* *prosíme* *iiého*, aby

sa za nás primluvil. Na prímluvu dobrého priateľa dosahujeme ľahšie svojho cieľu. Reč mluvená sa ľahko zapomína, písaná ale trvá na roky. V škole učíme sa mluvnici. Strážny s väže skrz mluvniu trúbu oheň oznamuje. V kostole býva nemluvniatko pokrstené. Daj pozor sám na seba a druhých nepomlúvaj! Učiteľ v škole so žiakmi rozmlúva. Listy sa píše prostomluvou, t. j. rečou neviazanou. Kto pekne a ľahodne mluví vie, krásomluvný je. Buď vždy pravdomluvný. V knihách slovenských často cudzomluvy sa nachádzajú. Namluviť, domluviť, odmlúvať; domluva, predmluva, výmluvnosť; mluvný, pomluvačný, marnomluvný atď.

§ 33. Mnohovýznamnosť slov.

Hlava je najvyššia časť ľudského tela. Hlava kočky je okrúhla alebo lepšie guľovatá. Hlava koňa je podlhovastá. Nektore kury majú na hlave chochol.

V týchto vetách má slovo hlava vlastný význam.

Otec je hlava rodiny. Hlava uhorskej krajiny je pán kráľ. Táto kapusta má veľmi pekné hlávky. Tento kliniec nemá hlavičky. Špendlík má malú hlavičku.

V týchto vetách má slovo hlava, hlávka, hlavička vedľajší význam.

Čo není v hlave, býva v nohách, (t. j. na čo sa zabudlo, pre to sa musí ísť). Svojmyseľný má svoju hlavu (=po svojej vôli jedná). Dobrá vôľa koláče jie, zlá hlavu sápe (= zo zväd povstávajú pôtky). Kolko hláv (= ľudí), toľko smyslov. Nepriateľ bol porazený na hlavu (= úplne). Má pusto v hlave (= je hlúpy). Učenému človekovi hovoríme učená hlava. Nelám si hlavu (= nechaj múdreho premýšľania). Nechcē mu to do hlavy (= nemôže to chápať). Reč tlachačova nemá ani hlavy ani päty (=je nesmyselná).

V týchto vetách má slovo hlava obrazný význam.

422. úl. Odpíš ty vety a zapamätaj si rozličný význam slova hlava!

423. úl. Spoj na predku stojace sloveso s podstatnými menami, za ním stojacími, vo vety!

a) *Padat'*: sňah, vojak, sviatok, slovo, výstrel, svetlo, mravý. b) *Napadnít'*: pocestného, vyprávka. c) *Vypadnít'*: vlasy, obľahnutí, hodina vyučovacia, zkúška,

vyslanec, milosť, pamäť. d) *Bit*: osol, hodina, tepna, srdce. e) *Uderiť*: klinec, blesk, cesta. f) *Povstať*: spáč, nemocný, ľud. g) *Zavreť*: dvere, oči, školu, knihu, kruh, reč, rok.

424. úl. Ktoré z týchto viet obsahujú patričné slovo vo *vlastnom* a ktoré v *prenešenom* (vedľajšom lebo obraznom) smysle?

425. úl. Zapamätajte si výklad nasledujúcich významov obrazných!

Koráb púšte = fava. Kolíska pokolenia ľudského = Asia. Hlava krajiny = zemepán. Jaro života = mladost. Boží poseľ = blesk, hrom. Ruka Pána = Boh. Zajačie srdce = bojazlivá myseľ. Zlatá pšenica = pekná, žltá, bohatá pšenica. More blankytné = modrá obloha. Ruže na tvári = červené líca. Sňah na hlave = šedivé vlasy. Tulipán = nadutosť. Fijalka = skromnosť. Ľalija = čistota. Nezábudka = upamätovanie. Dub = obraz sily. Ruža = krása. Jedľa = štihlosť. Vlk = žravosť. Líška = lesť. Tyger = zúrivosť. Včela = pilnosť. Mravec = pracovitosť. Lev = veľkomyselnosť. Veverica = čipernosť, vrtkosť. Páv = pýcha. Ryba = nemota. Kosa = smrť. Váha = spravodnosť. Prsteň = večnosť. Skala = pevnosť. Peň = hluchota. Križ = viera. Kotva = nádej. Srdce = láska.

§ 34. Porekadlá a príslovia.

426. úl. Odpíšte nasledujúce porekadlá s udaním významu!

Nerádby, aby po ňom tráva rástla (= nerádby umrel). Jakoby kameň do vody hodil (= náhle zmizol). Nerád sa potí (= je leňoch). Už ho zuby nebolia (je mrtvý). Jazyk za zuby držať (nemluviť). Prišiel z blata do baryny, alebo z dažďu pod odkvap (zo zlého do horšieho). Trafila kosa na kameň (dvá neústupní sa sišli). Ide mu to, jako psovi pastva (nedari sa mu to). Zaplatil päťtama (utiekol). Pristane jako päšť na oko (nehodí sa to k sebe). Robí piate prez deviate (ztreštene). Chodí s bubnom na zajacov (užíva nejakých prostriedkov k dosaženiu svojho účelu). Ukazuje straku na kole (sľubuje vec nejistú). Raste mu kvieťa pod nohami (všetko sa mu dobre darí). Nevie kade z konopí (nevie si rady). Spadol mi kameň so srdca (ubudlo mi starostí). Spravil

capa zahradníkom (špatného dozorcú ustanovil). Tá práca pije krev (?). Pláva jako murárska trieska (?). Sám na seba metlu pletie (?). Má, čo hrdlo ráči (?). Jak nabyto, tak pozbyto (?). Z komára spraviť somára (?).

427. úl. Jaký smysel majú nasledujúce prislovia?

Čo ťa nepáli, nehas (v cudzie záležitosti sa nemiešaj). Čo má byť žihlavou, hneď na začiatku páli. (Už na dieťati môžeme poznať, jaký človek z neho bude). Vtáča spev prezradzuje (podľa skutkov človeka poznáme). Bez vesla sa na more nepúšťaj (nevydávaj sa ľahkomyselne v nebezpečenstvo). Keď sa kúpeš, drž sa brehu (?). Častá klapka i kameň preráža (?). Tichá voda brehy bere (?). Pešťbudín nebol za jeden rok vystavený (?). Dobré žabe v močidle (?). Ryba od hlavy smrdí (?). Kto sa Boha bojí, pevne stojí (?). Kto jinému jamu kope, sám do nej padá (?). Dobré samo sa chváli (?). Každý nech pred svojim domom zametá (?). Krava, ktorá mnoho ručí, málo mlieka dáva (?).

§ 35. Oznamovacie, otázkové, žiadacie, rozkazovacie vety. — Priama a nepriama reč.

Líška a cap (28. článok).

Líška padla do studne, ktorá vysokým srubom opatrená bola. Hovorila sama k sebe: „Keby len neкто sem prišol, čo by ma oslobodil!“ Tu sa priblížil smädný cap a pýtal sa: „Je sladká tá voda? Bude-li jej i na dostač?“ Líška si pomyslela: „Ten mi práve vhod ide.“ A vymyslela si lest. Odpovedala: „Poď len dolu! Okus sám!“ Zatým pila s veľkou chuťou a zvolala: „Ej, jaká je tá voda chladná a občerstvujúca! Jak rozkošný to nápoj!“ Capovi sa zabažilo a on prosil: „Keby si ty mne len dolu pomôcť chceš!“ Líška ukázala sa ochotnou k tomu a dlhobradáč dočiahol šťastlivo vodu. Ona však vyskočila zručne po jeho chrbte von zo studne. Smejúc sa, privolala capovi: „Nezabudni na von vyjdenie! Je v tej studni chladno!“

428. úl. Vypíš tie vety, ktoré doslovnú reč a) lišky, b) capa obsahujú!

Vety tak prednesené, jako jich bol niekto riekol, nemujeme rečou priamou.

429. úl. Vypíš tie doslovné reči tak, aby si a) napísal tie, ktoré nečo oznamujú (vyprávajú), b) tie, ktoré sa na nečo pýtajú, c) tie, ktoré nejaký rozkaz obsahujú, d) tie, ktoré nejakú žiadosť vyjavujú!

430. úl. Pretvor nasledujúce vety v otázkové, rozkazovacie a žiadacie!

Vták spieva. Búrka prechádza. Pes donáša palicu. Chlapec je zdvorilý. Jaro nastáva.

431. úl. Pozorujte, jako v nasledujúcich vetách reč priama do reči nepriamej prenesená je!

Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného: „Kto chová sa najlepšie z milých synov mojich?“ = Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného, že kto sa najlepšie chová z jej milých synov.

„Vaša cisárska milosť,“ odpovedal predstavený, „všetci sú hodní najvyššej ochrany Vašej.“ = Predstavený odpovedal jej cisárskej milosti, že sú všetci hodní jej najvyššej ochrany.

Či prehral si peniaze, alebo čo počal si s nimi?“ hovorila mocnárka prísnejšie. = Mocnárka pýtala sa prísnejšie, zdáľiž peniaze prehral, lebo čo s nimi počal.

„Poslal som ich svôjmu chudobnému otcovi,“ vraví mládenec trasúcim sa hlasom. = Mládenec vraví trasúcim sa hlasom, že ich poslal svojmu chudobnému otcovi.

„Ty si dokonály mladík,“ povedala pohnute cisárovná. „Tintu sem,“ zvolala, „pero a papier! Sadni a piš! = Cisárovná riekla pohnute, že je dokonály mladík, a rozkázala hneď, aby priniesli tintu, pero a papier. Mladíkovi však velela, aby sadol a písal.

432. úl. Vyjadrite nasledujúce vety rečou nepriamou a použite slovko *že*, kde sa ale rozkaz uvádza, slovo *aby*!

Šalomon praví: „Za pyšným ide poníženie.“ — V prorocťve Osiášovom čítame: „Sláva bezbožných skoro pomíne.“ — „Chlieb svôj s lačnými a chudobnými jedz, a z odevu svôjho nahých prikrývaj“; tak napomínal nábožný Tobiáš syna svôjho. — „Všetko,“ odpovedal mladý Tobiáš, „čo si mi prikázal, učiním“ — „Boh sa pyšným protiví, pokorným však dáva milosť,“ píše sv. Petor. — „Patriťte na kvieťa polnie, jako raste; nepra-

cuje ani nepradie. Pravím však vám, že ani král Šalomon vo všetkej sláve svojej tak odený nebol, jako jedno z nich," pravil Syn Boží.

Poučky a pravidlá.

1. **Rozoznávame oznamovacie, tázacie, rozkazovacie a žiadacie vety.**

2. Za oznamovacou vetou stojí bodka (.). Za tázacou vetou stojí otáznik (?). Za rozkazovacou a žiadacou vetou stojí výkričník (!). K. p. Kohút spieva. Spieva kohút? Kohúte spievaj! Keby kohút spieval!

3. Taká veta, ktorá reč nejakej osoby bez premény (doslovne) uvádza, menuje sa **priamou rečou**. K. p. Líška povedala: „Je v tej studni chladno“.

4. Pred priamou rečou stojí dvojbodka (:). Pred a za ňou stojí znak uvodzovací („—“). K. p. Boh riekol: „Nech je svetlo!“

5. Tá veta, ktorá pred tou dvojbodkou stojí (Líška povedala alebo Boh riekol) menuje sa **uvodzovacia veta**. Jestli táto stojí za priamou rečou, príjde pred ňu čiarka, a jestli medzi čiastkami priamej reči, príjde pred a za ňou čiarka. K. p. „Nech je svetlo“, riekol Boh. „Všetko“, odpovedal mladý Tobiáš, „čo si mi prikázal, učiním“.

6. Taká veta však, ktorou len svojimi slovami nejakú výpoveď opakujeme (vyprávame) menuje sa **nepriamou rečou**. K. p. Líška povedala, že je v tej studni chladno.

IV. Sťažená veta.

Dvaja bratia (29. článok).

Jan a Milko boli bratia. Veselosť a živosť, jako i snašanlivosť tvorily hlavné znaky jejich rázu (charakteru). Usilovnosť, jako tiež poriadkumilovnosť ukazoval každý. Nelen otec, lež i matka boli pyšní na tieto deti. Jan platil za dobrého telocvičca (turnera) a playca. Milko dokázal zase mnoho v kreslení a maľovaní. Prvší vyzieral čerstvý a kvetúci. Poslednejší bol nečo bludý a chudý. Oba učili sa a pracovali o závod. Tito verní, snaživi

bratia boli obľúbení u každého. Usilovnosť Janova a Milkova slúžievala za príklad iným deťom. Milkove kreslice a obrazy obdivovali ľudia. O smelosti a obrátnosti Janovej vyprávalo sa všade. Veľké a malé deti išly s úctou okolo týchto chlapcov. Oba však zostali skromní a pokorní. Tak hodní mali by byť všetci chlapci a dievčatá!

V každej z týchto viet je viacej jednakých častok, ktoré sa na jednu vzťahujú, jako: viac podmetov k jednému výroku; viac výrokov k jednému podmetu; viac prívlastkov k jednému podstatnému menu; viac doplnkov lebo okolností k jednému slovesu lebo prídavnému menu. Také vety menujeme sťažené vety.

Tie malé slová a, nelen - lež i, jako i, jako tiež menujeme spojkami.

433. úl. Rozveď každú sťaženú vetu v tom článku na jednoduché vety!

Takto: Jan bol brat. Milko bol brat. Veselosť tvorila hlavný znak jejich rázu (charakteru). Živosť tvorila atď. Snášanlivosť tvorila atď.

434. úl. Vypíš rovnaké častky každej vety a síce: a) podmety, b) výroky, c) prívlastky, d) doplnky, e) okolnosti!

435. úl. Stiahni pod jedným číslom stojace vety v jednu sťaženú!

1. Práca zatvára lekárovi dvere. Miernosť zatvára lekárovi dvere. Pokoj zatvára lekárovi dvere (a). 2. Ľudia menia sa skoro. Vektor mení sa skoro (a). 3. Jazyk nemá kostí. Jazyk dopichá mnohého k smrti (ale). 4. Zdvorilé slová môžu mnoho. Zdvorilé slová stoja (košujú) málo (a). 5. Boh dá síce kravu. Boh nedá k nej provaz (ale). Soľ robí červené líca. Chlieb robí červené líca (a). Karta robí mnohého chudobným. Sklenica robí mnohého chudobným (a).

Takto: Práca, miernosť a pokoj zatvárajú lekárovi dvere.

436. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej podmetmi!

Ktoré sú mená ročných častok? siedmich dní v týdni? dvanástich mesiacov? Jako sa menujú štyri stránky sveta? tri veľké sviatky? Ktoré sú hlavnie častky rastliny? ľudského tela? Ktoré zvieratá sú domáce? dravé? spe-

vaví vtáci? Ktoré nerosty sú kovy? Jako sa menujú hlavnie rieky Uhorska? päť najväčších miest v Uhorsku?

Takto: Jaro, leto, jaseň a zima sú mená ročných čiasok.

437. úl. Odpovedaj na tieto otázky viacej výrokami a spoj poslednie dva spojkou *a* alebo *lebo*?

Čo robí roľník? stolár? včela? Jaká môže byť voda? Jaké povetrie? Jaký paholok? Čo sa môže robiť v kostole? v hore? Čo robil Ježiš? Jaké sú Tatry? Jaký je Dunaj? Jaký je Boh? Čo je brat?

Takto: Roľník ore, bráni, seje, kosí, žne a mláti.

† 438. úl. Zodpovedaj tyto otázky viacej privlastkami a spoj dva poslednie s *a* lebo *lebo*!

Jakí žiaci sú chválení. Jaké zviera je pes? kočka? lev? Koľko krýdel majú hmyzy? Koľko dní má mesiac? Do koľkého mesiaca padá sviatok Veľká noc? Čie ovocie sa jie? Čie nohy sú plávacími blanami vystrojené? Čie bydllo leží pod zemou? Čie korene sa jedia? Z čích zrn dobýva sa múka? Z čiej kože dorábä sa remeň? Po čijom živote striehne líška?

Takto: Usilovní, poslušní a poriadni žiaci sú chválení.

† 439. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky vetami s viacej doplnkami a použi k spojeniu *a* lebo *lebo*!

Koho lebo čo strieľa myslivec? Koho prenasleduje líška? Koho obveseluje víno? Koho má ctíť dieťa? Čo žerú kuny? Čo omaľovávajú bláznivé ruky? Čomu podobá sa mulica? Komu slúža zemiaky za pokrm? Čím sú ssavci pokryti?

Takto: Myslivec strieľa zajacov, jeleňov, diviakov, bažantov, hlucháňov, tetrovcov, líšky a medvedov.

† 440. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej rovnorodými okolnosťami a spojuj s *a* lebo *lebo*!

Kde býva Boh? Kam tiahnu spevavi vtáci na jaseň? Z kadiaľ dostávame cukor? Kedy sa kosia lúky? Kedy majú žiaci prázdniny? Jako kvitnú tulipány? Jako vyzierajú papúšky? Z čoho sa dorába cukor? Čím obrába roľník svoje pole? Po čom poznať vtáka? Čím živí sa jež? K čomu vedie lenivosť?

Takto: Boh býva na nebi, na zemi a všade.

† Poučky a pravidlá.

1. **Stažená veta je tá, v ktorej viacej rovnorodých čiasok na spoločnú čiastku sa vzťahuje. Vid poznám. k 29. čl.!**

2. Tie malé slová, ktorými buď dve slová, buď dve vety spojujeme, menujeme **spojkami**.

3. Väčšia čiastka sťažených viet dá sa na tolko jednoduchých rozviest, koľko sa rovnorodých čiastok nachádza. — Tyto k. p. sa nedajú na jednoduché rozviest: *Slúbiť a dať je dvoje. Čnosť a peknosť zriedka v jednej hospode trávi. Hlúposť a pýcha na jednom dreve rastú.*

4. Rovnorodé čiastky vety sú lebo **spojkami a**, lebo **spojené**, alebo **čiarkou** (,) od seba odlúčené. K. p. *Ľahodný a tichý vetrík atď. Ľahodný, tichý vetrík atď.*

V. Složená veta.

a. Súvetie.

LOV (30. článok).

Lovecký roh zahučal, a lovci sa pohýnali. Kopy štekali, tiež mali jazevcíci pozdvihli svoj hlas. Bleskúca jinoch ležala na nivách, k tomu hrozily mračná sňahom. Fučal sice ľadový vetor od západu k východu, ale lovec nebojí sa zimy. Včul rozišli sa polovníci, však každý zostal v čiare. Psi trhali sa ku predu, lež zadržaní boli nazpäť. O chvíľu padaly jednotlivé rany, ale nepadol žiadon zajac. Nábitky chybyly, lebo z pri veľkej dialky sa strieľalo. Neskorej trafil každý výstrel, *ponevác* lovci boli blíž koristi svojej. Obora bola vypolo- vaná, *preto* trúbilo sa k návratu. Šťastie polov- vnicke ukázalo sa priaznivým, *zato* požíval sa obed medzi veselými rozhovormi.

Tu sú všade dve samostatné vety spojku v jednu složené. Taká veta, ktorá zo dvoch alebo viacej viet je složená, menuje sa **složenou vetou**. Jest-li je zo samo- statných viet složená, menuje sa **súvetie**. — Spojka sa často i vynechať môže.

441. úl. Rozlúč v tom článku každé súvetie v jednoduché vety!

Takto: Lovecký roh zahučal. Lovci sa pohýnali.

442. úl. Slož dve a dve nasledujúce vety v súve- tie, a užívaj k tomu v závorkách postavené spojky!

Ľudia sejú. Boh dáva zdaru (a). Vtáci spevom rozveselíť, množstvo škodlivého hmyzu zničiť (i). Vďačnosť slovami vyjadriť, v činoch dosvedčiť (nelen, lež i). Závistlivci iným život ztrpčiť, svoje vlastné šťastie života rozrušiť (nelen, lež i). Pes verný strážca domu, slúži mnohým ľuďom ku kratochvíli (i). Včely dávajú mäd, vosk dostávame od nich (nelen, lež i). Para ku pohybovaniu lodí a železníc upotrebiť, ona ženie mlýny a stroje (z čiastky — z čiastky). Jadro položí sa do zeme, pničok sa zošlachtí, strom donáša chutné ovocie (najprv, potom, konečne).

443. úl. Jako predošlá úloha!

Kone sú veľmi užitočné zvieratá; jich mäso zriedka sa jieda (ale). Slávik nemá pekné perie (sice); jeho spev prevyšuje onen všetkých vtákov (ale). Slnko zdá sa nám malým byť, jeho veľkosť presahuje onú našej zeme (však). Líška je sice veľmi chytrá, často sa chytá (predca). Víno posilňuje človeka, jeho nemierne požívanie škodí (ale). Pštros nemôže lietať, je pri ťažký (lebo). Vinič (vinný ker) požaduje teplé podnebie, v drsných krajoch sa nedarí (preto). Zem je neprehľadná guľa, je od slnka len do polovice vždy osvietená (zato). Všetci ľudia môžu sa myliť, ja môžem tiež pochybiť (teda).

444. úl. Pripoj ku každej vete ešte jednu, ktorá príčinu udáva, a spoj ich so spojkou *lebo*!

Slepúch (slepýš). Slepúcha držia mnohí za hada (nohy). Jeho meno je neprimerané (videť). Nemusi sa ho človek báť (není jedovatý). On je vlastne užitočné zviera (hmyz). Musí sa pozorne brať (odlomiť chvost). V zime nevideť slepúchov (zaliezť, skryť sa). Ony vtedy nepotrebujú žiadon pokrm (spať).

Takto: Slepúcha držia mnohí za hada, *lebo* nemá žiadnych nôh.

445. úl. Pridaj ku každej vete ešte jednu, ktorá udá *následok*, a spoj ich skrze *preto*!

Mnohí vtáci nemôžu zimu zniest, preto = Vinný peň má slabý kmen, preto —. Húsenice sú škodlivé zvieratá. Vrabci osožia nám. Na vysokých horách je zima. Ovca nám dáva svoju vlnu. Jež má pichláče. Krt (krčica) ryje zem. Mnohí hadi sú jedovatí. Haringy chytajú sa vo veľkom počte. Zelené žabky platia za prorokov počasia.

Takto: Mnohí vtáci nemôžu zimu zniesť, preto presťahujú sa do teplých krajín.

b. Podvetie.

Kuchyňská soľ (31. článok).

Soľ patrí k nerastom, ktoré pre nás nevyhnutne potrebné sú. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje zlato, ktoré najviac marnomyseľnosti slúži. Ona stojí v jednom rade so železom, ktoré je všeobecne vážené. Ačkoľvek sa jej len zriedka dostáva miesta, ktoré jej patrí. Jej všeobecné rozšírenie je príčinou, že často málo cenenou býva. Keď prírodu bedlivo preskúmame, tak stretáme sa všade so soľou. Povetrie, ktoré nás obťáča, obsahuje súčiastky soli. I more je soľným zdrojom, ktoré sa nikdy nevyčerpá. Ale najčastejšie nachádzame ju, keď do v ňútra zeme zostúpime. Tam najdeme ložiská, ktoré jako vrchy vysoké sú. Uvažovanie soli podáva dôkaz toho, že básnikovo slovo pravdu má:

**Čo je k prospešnosti,
Dáva Boh v hojnosti.**

Tyto vety až dve a dve spolu majú smysel dokonály. Jedna vyslovuje hlavnú myšlienku, to je hlavná veta, druhá len smysel prvej v nečom doplňuje, to je vedľajšia veta. Spolu tvoria složenú vetu, a sice podvetie k rozoznaniu od súvetia.

446. úl. Vypíš z toho článku všetky vety, ktoré sa nekončia slovesom (hlavné vety)!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Ona svojim užitkom prevyšuje zlato.

447. úl. Premeň všetky ostatné vety (vedľajšie) tak, aby tvorily čiastku hlavnej vety!

Takto: Soľ patrí k *nevyhnutne potrebným* nerastom. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje *najviac marnomyseľnosti slúžiace* zlato.

448. úl. Rozveď každé podvetie na dve hlavné vety!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Tieže sú pre nás nevyhnutne potrebné.

449. úl. Postav vedľajšie vety na pravé miesto?

Myš je pre kuchárku veľká ostuda, ktorá je malý hlodavec. Líška nechytí žiadneho kohúta, ktorá spí. Tu sa dá do prenájmu bývanie tichej rodine, ktoré je novo opravené. Osol ukazuje veľkú krutohlavosť, ktorý pochádza z Asie. Ten pozemok leží neďaleko rybníka, na ktorom môj otec pracuje. Prosím Vás, tie slová nekláste na váhu, ktoré som v prenáhlení povedal. Daj ten mech tomu žobrákovi, ktorý tu visí. Nedávaj sklo tomu dieťaťu, ktoré sa rozbiť môže.

Takto: Myš, ktorá je malý hlodavec, je pre kuchárku veľká ostuda.

450. úl. Vysvetľuj nasledujúce pojmy podvetiami!

Východ, západ, juh, sever, vtok rieky, zemská užina, morská užina, ostrov, polostrov, žriedlo, rovnik, severnia točna, južnia točna.

Takto: Východ je tá strana sveta, kde slnko vychádza.

Poučky a pravidlá.

- I. **Složená veta** je taká, ktorá z viacej jednoduchých pozostáva.
- II. **Složená veta** môže byť **súvetím** lebo **podvetím**.
- III. **Súvetie** je taká složená veta, ktorá z viacej hlavných viet pozostáva, k. p. Slnko je stálica, lebo má vlastné svetlo.
- IV. **Hlavnia veta** je tá, ktorá je sama pre seba srozumiteľná, od žiadnej inej neodvislá. K. p. Boh je všetkým milostivý.
- V. **Podvetie** je taká složená veta, ktorá z hlavnej a vedľajšej vety sa skladá; k. p. Musíš držať, čo si prisľúbil.
- VI. **Vedľajšia veta** je tá, ktorá nejakú čiastku inej (hlavnej) vety opisuje, a od nej závisí; k. p.: Keď cisár August panoval (vedľ. v.), narodil sa Kristus Pán (hlavn. v.).
- VII. Sú vety 1) **podmetné**, k. p.: Kto nechce počúvať, musí číť.
 - 2) **prívlastkové**. k. p.: Líška, ktorá spí, nechytí zajaca.
 - 3) **doplňkové**, k. p.: Never tým, ktorí ti lichotia!

4) okolnostné, k. p. **Kde je mrcina, tam sbierajú sa orli. Musí sa železo kut, zakiaľ je horúce.**

VIII. Z toho vidieť, že vedľajšia veta je spravená z niektorej čiastky hlavnej vety a zastupuje túže. Predošlé vety sa tak môžu na jednoduché premeniť, keď z vedľajšej vety patričnú čiastku hlavnej vety spravíme: z podmetnej vety podmet, z prívlastkovej prívlastok atď. **Nepočuvný musí cítiť. Spiaca líška nechytí zajaca. Never lichotníkom! Na mrcine sbierajú sa orli. Musí sa železo v čas horúčosti jeho kut.**

IX. Medzi hlavnou a vedľajšou, alebo hlavnou a hlavnou vetou sa píše čiarka (,); v súvetí, keď sú vety dlhšie, i bodkočiarka (;).

Slohové cvičenia.

a. Obrazy zo života.

451. úl. **Matiaš kráľ v Gemeri.**

Kráľ svojich dvoranov do vinohrada viesť. Motyku chytiť. Sprievodcov tiež vyzvať k podobnému. Kráľ zručne zem okolo vinných pňov kýpitiť. Zemäni so vzdychaním nasledovať. Horúce slnko trápiť. Na celom tele potiť. Boľavé mozole na mäkkých rukách. Snažná prosba o šetrenie. Kráľ konečne riad odložiť. Šľachtici veľ poznať namáhanie a trápenie sedliaka. Sedliak v núdzi a biede chradnúť. Zemän v postávaní (zahálke) ovocie jeho usilovnosti márnitiť. K tomu nemilosrdné nakladanie. Prísne trestania každého ďalšieho utláčania. Kráľ, čo tak mluvil, kráľ Matiaš spravodlivý. Pri jeho smrti všeobecný nárek.: Kráľ Matiaš mrtvý, koniec spravodlnosti!

Podobné môžu písať dľa článkov v čítanke, lebo dľa správania učiteľovho.

b. Porovnania.

452. úl. **Kôň a osol.**

(Podobnosti.) Ssavec, patrí k domácim zvieratám.

4. nohy, nerozkolené kopyto, končité uši. Telo srst' pokryté. Krk hriva. (Rozliky). Kôň väčší, silnejší. Hriva dlhšia. Chvost dlhovlasí (vlášie). Osol oproti strapcový

chvost. Uši dlhšie. Chod zdĺhavejší. Kôň rozličnú barvu. Osol šedý, barnavý. Kôň učenlivý, vtipný. Osol sprostý.

453. úl.

Hus a kačica.

(Podobnosti.) Plavci (vodní vtáci). U ľudí v domoch, domáci. Plávacie nohy. Medzi prsty blanky. Krýdla nie k vysokému letu. Milujú vodu. Popri podobnostiach majú i nepodobnosti. (Rozlíky.) Hus väčšia; chod menej čapatý. Viac a väčšie vajcia. Perie vzácnejšie. Kačica lepšie plávať, potápať sa (hrúzať). Perie pestrejšie, krajšie. Nohy viac u zadku.

454. úl. **Ľudský život, cestovanie.** Úvod. Rozličné veci, s ktorými sa život porovnáva: ročne čiastky, dennie čiastky, plávanie na lodi atď. I s cestovaním z ohľadu 1. *Trvania.* Cestovanie často málo dní, často mesiace — život hneď kratší, hneď dlhší. 2. *Účel.* Cestovanie, nečo nadobudnúť, dokonalejším sa stať, krásne krajiny vidieť — život, pre nebeské kráľovstvo sa zralým stať. 3. *Zkúsenosti cestovateľské.* Cesta cestujúceho často spanilá, bezpečná cez smejúce sa nivy, často obťažná a nebezpečná cez púšte, nejisté kraje — život, hneď ľahký v šťastlivých pomeroch a so šľachetnými ľuďmi, hneď ťažký skrz rozličné utrpenia a cudziu zlosť. 4. *Cestovný vodca.* Na ceste zkušný spolucestujúci, cez život rodičia, učiteľia, priatelia atď. 5. *Cestovné stanice.* Cestovateľ kedy tedy sa zastaví, hľadá napred a nazad a posilňuje sa k novým námahám — v živote sú obnovenie roku, dni narodenia, vystúpenie zo školy, meniny, volenie budúceho stavu, zvláštne dni radosti lebo utrpenia takými stanicami. *Konec.* Želanie, na svojej ceste života na žiadnu blúdnú cestu nedôjsť, a cieľ svoj dosiahnuť.

c. Opis y a lič by.

455. úl.

Lev.

1.)* Dravec, kočací rod; kráľ zverov. — 2. Dĺžka 2 metre. Výška 1 meter. Telo obratné, silné. Koža. Hrtan (tlama). Zuby; jazyk; oči; hriva; prse. — 3. Afrika, Asia. Vo dne skrýša, húštava. — 4. Pri západe slnka východ na lúpež, revanie. Korisť. Hovädzí dobytok, ovce. Žirafy, antilopy, gazelly.

*) Čísła znamenajú roztriedenie látky: 1. rod, 2. telo, 3. miesto zdržovania, 4. potrava a spôsob života, 5. užitok lebo škoda.

456. úl.

Slon.

1. Tlstokožec, obor medzi zemskými zvieraty. — 2. Dĺžka 4—5 metrov, výška 3 metre, váha 80—90 centov. Koža. Hlava. Oči. Uši. Rypák (chobot). Kly (veľké vyčnievajúce zuby). Slonová kosť. Krk. Nohy. — 3. Afrika, India. Bohaté na vodu lesy. V stádach. — 4. Listie stromové, mladé ratolesti, kukurica, rýža. Vtipný. — 5. Nákladnie a ťažné zviera.

457. úl.

Lastovička.

1. Prelietavý vták. — 2. Krýdla dlhé, kosaté. Rýchlo lietat. Nohy malé, útle. Zobák tenký, šidlovitý. Chvost vidlička, barva peria. Brucho. — 3. Jaseň sa shromáždiť. Pokusy lietania. More, Afrika. Návrat. Z blata, slama, seno, pod strechou. 4—6 biele vajcia. — 4. a. 5. Kynoženie škodlivého hmyzu. V letu chytiť. Spev, šveholenie príjemné.

458. úl.

Chrúst.

1. Hmyz, članovec. — 2. Hlavnie čiastky: hlava, prse, zadok. Veľkosť týchto čiastok. Oči veľké, nepohyblivé. Tykadlá. Žeradlá. Chlpatý. 6 nôh s drápami. 4 krýdla. Vrchne, spodnie. Belavá štiava. Hlava, prse čierny, flaky (škvrnny). — 3. a 4. Na stromoch, listie, kvety. 20—30 vajíčok. Larvy, pandravy. Po troch rokoch kukľa. Máj lietat, bzučať. Vo dne ticho sedieť. — 5. Kačice, sliepky, potrava. Škoda veľká. Pandravy korenky. Chrobáci stromom škodliví. Zabiť, netrápiť!

459. úl.

Borovica.

1. Ihličník — 2. 25—30 metrov vysoký, do 1 metra tlstý. Kmen štihlý, kôra červenobarnavá, popukaná. Drevo tvrdé, smolovité (smolnaté). Vetve preslenovité. Ihlice tenké, šedozelené. Dve a dve v jednej pošve. Kol kolom vetví. Máj kvitnúť. Šišky. — 3. Roviny, vrchy, lesy. Piesčiny (piesočná pôda, piesky). — 5. Stavivo, stolár. Palivo. Smola. Lúč. Terpetinový olej, kolomaz, kopt (sadze). Kúpele z ihlic borových.

460. úl.

Železo.

(Rod.) Kov, 7—8 raz ťažší než voda. — (Dobývanie a druhy.) Zem. Ruda železná. Haviar. Tlčť rudu. Hutnia pec (maša), topiť. Surovina. Liatina. Kujné železo. Tamto tvrdé, krehké; toto tuhé, táhle. Kovať.

Oceľ. Dorábanie ocele. Oceľ pružná. — (Užitok.) Remešníci, ktorí zrábajú železo. Nástroje. Nariadenia. Do formy liať. Hrnce, pece atď. Nevyhnutnosť železa. Ľahko hrdzaveť. Olejovou farbou zaličiť.

461. úl.

Karpáty.

Kde sa začínajú? kde sa končia? Jakým smerom sa ťahajú? Od ktorých krajín oddeľujú kráľovstvo uhorské?

Na ktorú stranu padá svah? Ktoré rieky stekajú s Karpátov? Jaký beh najviacej majú tieto? Ktorá veľrieka prijíma jich? Ktoré priesmyky vedú pres Karpáty? Do ktorej krajiny vedie ktorý? Cez ktorý priesmyk ide železnica? Cez ktorý tečie rieka?

Ktoré sú najvyššie končiare Karpátov?

Ktoré rastliny daria sa na Karpátoch? Na ktorom pohorí roste mnoho vína? Čo trímajú útroby Karpátov? V ktorých obciach provodzujú baníctvo? Kde sa nachádza mnoho zlata, železa, kamenného uhlia, soli? Cez ktoré stolice ťahajú sa Karpáty?

- 462. úl. **Dolniaky** (dolňouhorská nížina).

Najväčšia čiastka neprehľadná step. Nedostatok vody. Riedko pastiersky obyvatelia. Nepočetné čriedy a stáda hoviad, oviec, koňov a sviň. Domov *csikósa*. Na rýchlom koni nekonečnú diaľku preletovať. Povetrie ustatému počestnému vrchy, mestá, hory, vody pred oči kúzliť (vodomar, fata morgana). Blížej prijsť, zmiznúť. Kraj pustý a smutný.

Jedna čiastka dostatočné vodstvo. Usilovné obyvateľstvo. Pôda veľmi úrodná. Žito, kukurica, tabák, ovocie, víno. Meno ražnej komory Uhorska.

Lesov málo. Obydlie z hlíny. Palivo hnoj, slama. Rieky lenivé od piesku. Mnoho ramien. Močiare. Celá nížina kedysi more. Vrstvy soli. Mušle lebo lastury.

463. úloha. **Osudy vianočného stromčoka**. (Ním samým vyprávané). *Úvod*. Vianoční stromček v kúte dvora. Pri ňom sediaci vrabci. — *Život v lese*. Milokrásne miestečko. Kamaráti. Zvláštne radosti (spev vtáctva, zajačok, myši lesnie, veverička, ticho lesnie, lov atď. *Únos z lesa*. Sňahové decembrové ráno, rubači a horári, priekupci. Vozba do mesta. — *Meškanie na*

mieste odpredaju. Postavenie s druhami, malý les, prezieranie od kupcov, odnesenie. — *V dome.* Skovanie. Krášlenie. Štedrý večer. Slávnostnia svetlica. Slávnosť. Radosť detí. Odstavenie na bok po slávnosti. Vyhodenie na dvor. *Konec.*

464. úl. **Noc.** *Úkazy pri nastávaní.* Mrkanie, zotmievalo sa, tma, hviezdy a mesiac, vetor, sovy a cvrčky. — *Úkazy v nočnú dobu.* Ticho v dedine a meste, dochádzanie zameškavších sa pocestných, hlásnik a stráž, prikrádajúci sa zlodej. — *Prechod k ránu.* Hlas kohúta, hluk zobúdžajúcich sa zvierat, ranné povetrie, rozptýlenie mhiel, svitanie.

465. úl. **Letní večer.** Ubývanie horúčosti. Tráva. Listy. Vtáci. Povetrie. Okriata. — Zapádanie slnka. Poslednie lúče slnečné. Vrchy. Obzor. Zore. Bľadnutie. Mrkanie. — Znenie večernieho zvonka. Navracanie sa domov z poľa. — Nastávanie tmy. Mesiac, tichosť. — Odpočívanie ľudí. Ochrana božská.

466. úl. **Búrka.** *Úkazy pred búrkou.* Povetrie, byliny, zvery, ľudia, premeny na nebi, podoby mračien. — *Po čas búrky.* Vichor a jeho účinky na prachu, strohoch, vodách. Tesklivosť, skovávanie sa ľudí a zverov, prímrak, vzdialené hrmenie, blesky, blíženie sa búrky, uderenie, leja dážďu. — *Po búrke.* Rozdelenie mračien, dúha, spev vtáctva, let hmyzu, veselý pocestný, chvála okriatej prírody.

467. úl. **Jasenná prechádzka.** *Úvod.* Septembrové odpoľudnia. Barvitosť neba. Letnie teplo. Povetrie. Rozhľad do diaľky. — *Cesta cez líky:* otava zkosená, pasúce sa stáda, bodrí pasáci. — *Vedľa lík:* role so strniskom. Lietajúce babské leto (pavučiny). Vybieranie zemiakov. Pripravovanie role pod oziminu. — *Za roľami:* vinohrad s búdkou. Zamestnanie vincúra. — *Návšteva v štepnici a ovocnej zahrade.* Ovocím obťažené stromy. Obieranie. — *Vedľa ovocnice:* kvetnica s jasennými kvety. — *Zpiatočná cesta:* Listnatá hora. Barvitosť lísta. Poslední lesní speváci. — *Na kraji lesa:* Myslivec. Lov na jarabice a zajacov. — *Príchod domov.* — *Myšlienky na približujúcu sa zimu.*

d. Listy.

Vysokoctený Pane Lekáru!

Z naloženia svojej milej matky, ktorá skrze mnohé a dôležité domáce zamestnanie nemôže písať, sdeľujem Vám, že prešlej noci moja najmladšia sestra na chytró velice onemocnela. Ona žaluje sa na tuhé hlavy bolenie, obzvlášte na silné tlačenie v hrdle. I mnoho horúčosti sa zdá mať, ponevác často piť pýta. Sme vo veľkom strachu a prosíme Vás, nás čo najskorej navštíviť.

S najväčšou úctou zostávam

Váš

Pudmerice, dňa 2. januara 1890.

úplne oddaný
Bohuslav Zelenský.

468. úl. Odpíš ten list z hlavy!

469. úl. Móric pre nemoc nemohol ísť do školy a počul, že p. učiteľ v slohovej hodine o sriadení listov atď. vyprával. Výraz polutovania, pri tejto hodine nebyť byť prítomným. Prosba, jemu o listoch počuté sdeliť.

470. úl. *Odpoveď*: Výraz polutovania nad jeho nemocou a spolu radosti, jeho prosbu mu môcť vyplniť. Účel listu, čiastky listu (oslovenie, osnova, zavierka, miesto a čas, podpis). Zovňajšok (písmo, rozdelenie priestoru, slozenie), obálka, adresa. Želanie skorého uzdravenia.

471. úl. *List na lekára*. Sdelenie (upovedomenie), že sa stav nemocného zhoršil. Znamky zhoršenia. Prosba o skorú návštevu.

472. úl. *Syn opisuje v liste prvé vezenie sa po železnici*. Železničná stanica, život a ruch tamže, čakalňa, vymieňanie lístkov, príchod vlaku, rušeň, vozne, konduktori (sprievodníci). Vstupovanie a sostupovanie cestujúcich, zvonenie, pískanie, odchod vlaku, rýchlosť vozby.

473. úl. *Syn prosí svojich rodičov o dovolenie ku dlhšiemu pobytu u strýčka*. K návšteve určený čas skoro vyprší. Dôvody pre ďalšie sdržanie sa: čas veľmi krásny, strýčko a tetička si prajú dlhšie zostatie, blízkosť nejakej slávnosti. Prosba, ešte 14 dni môcť zostať. Slub, zameškané chceť dohoniť.

474. úl. *Priateľ opisuje v liste požiar (ohň)*. Povstanie ohňa. Šírenie sa. Pustošenie. Pokusy zachrá-

nenia a hasenia. Hasičský spolok. Ďalšie zrastanie ohňa. Konečné pretrhnutie a ovládanie ohňa. Pohľad na pohorenisko.

475. úl. *Upovedomenie sestry, ktorá odcestovala, o onemocnení matky.* Zprávy o nemoci (od kedy? na jakú nemoc?); — opatrovanie matky; — dôvody, prečo prítomnosť sestry je potrebná: pisateľka nemôže už ďalej školu zameškávať, není v stave, domácnosť v poriadku udržiavať. — Prosba o skorý návrat.

476. úl. *Prosba na priateľku o obstaranie ružového keru.* Poukázanie na predošlé priateľské služby — dôvod prosby: deň narodenia matkinho, na mieste žiadon zahradník — osvedčenie, ku vzájomným službám byť ochotnou.

477. úl. *Odpoveď.* Vyvedenie naloženia (kedy? u koho?) — pripojená zasielka ružového kru — želanie, aby sa líbil — dobropranie pre matku priateľky.

478. *Syn praje rodičom k novému roku.* Syn pripomína rodičom všetky dobrodenia a lásku, jakou po celý život takmer je zasypávaný, začo není v stave nikdy sa odmeniť. Chce sa ale modlitbou odmeniť, aby Boh rodičov jeho k radosti celej rodiny ešte dlho v blahom žití zachoval, a sľubuje, že sa usilovať bude, aby sa vzorným chovaním všetkých tých darov hodným stal. Ku koncu prosí, aby mu rodičia lásku svoju i v tomto roku zachovali.

e. Listy jednacie.

479. úl. **Odpíšte! Náveštie!**

Na ceste z Trenčína do Nového mesta ztratil sa včera odpoľudňa veľký hodbávny ručník, červenej barvy. Pochtivý nálezcza sa prosí, žeby tenže ručník u mestského kapitánskeho úradu v Trenčíne pri obdržaní primeranej odmeny. láskave odovzdať si nestažoval.

480. úl. **Napište oznámenie (náveštie, ohlas, oznam) o ztratení tobolky s 10-zlatovou bankovkou. Poznamenajte výšku nálezného. Odovzdať sa má u rychtára obce N. N.**

481. úl. Ztratil sa pečaťný prsteň. Znaky rozpoznávacie.

Účet

pre pána lekárnik Michala Strnádku tu
od Jana Kopytka, obuvníka.

1890.		zl.	kr.
7. januára	pár nových čižiem spravil	13	20
14. „	pár topánok podrazil	1	70
18. februára	pár pantoflí popravil	—	35
15. marca	pár čižiem podšil	5	80
1. apríla	pár papúč zhotovil	4	—
	súčet	25	05

Košice, dňa 1. apríla 1890.

S poďakovaním obdržal 25 zl. 5 kr. r. č.

Ján Kopytko.

482. úl. Odpíš ten účet!

483. úl. Sprav dľa toho vzoru a) účet krajčírsky, b) stolársky, c) zámočnícky, d) kováčsky a pozoruj pri tom zvlášte na meno, titul a bydlisko prijímateľa, meno, stav a bydlisko pisateľa, čas vyhotovenia, výška a pomenovanie jednotlivých položiek.

Kvitancia.

Dvacať zlatých a 50 kr. mi riadne vyplatil pán kupec Jozef Šťastný v Miškovci za odvedené stolárske práce, čo týmto s poďakovaním uznávam.

Onod, dňa 28. mája 1890. Vojtech Čerešňa,
stolársky majster.

484. úl. Napíš tú kvitanciu z hlavy!

485. úl. Premeň tú kvit. a začni takto: a) Niže-podpísaný potvrdzujem týmto, že atď. b) Že mi pán kupec atď.

486. úl. Kvitancia na zaplatené prenájomné. Meno prenájomníka — súčet prenájomný — čas, na ktorý sa platí — potvrdenie prijatia — podpis — datum.

487. úl. Kvitancia na vyplatené 6% jednoročné úroky vo výške 66 zlatých.

Služobné vysvedčenie.

Preukázateľ tohto, Juro Oharek z Topolčian v Nitr. stolici, slúžil u mňa od nového roku 1887 do dneška za paholka, a dokázal sa za ten čas verným a statočným, poslušným a usilovným, čo sa týmto dľa pravdy dosvedčuje.

Prievidza, dňa 5. apríla 1890. Štefán Žitný,
 hospodár.

488. úl. Napiš to vysvedčenie z hlavy!

489. úl. Premeň to vysvedčenie, takto začínajúc:

a) Dosvedčujem týmto, že atď. b) Že Juro Oharek atď.

490. úl. Vystav vysvedčenie a) služke pri deťoch, b) kočišovi atď. Daj pozor pri tom na tieto čiastky: meno a rodisko sluhu, čas trvania služby, jakosť služby, spôsob držania sa, bydlisko a meno pisateľa.

Účet v domácnosti.

o mesačných príjmoch a výdavkoch.

September 1890.		Príjmy.		Výdavky.	
1.	Platy paholkovi a dievke			9	60
2.	10 kilo masla à 1 zl. 20 kr.	12	—		
3.	5 mechov zemiakov à 1 zl.	5	—		
4.	3 kilo cukru à 60 kr.			1	80
4.	1 kilo kávy			1	90
5.	Sviňu predal	38	70		
5.	2 kilo mäsa à 56 kr.			1	12

491. úl. Veď tento účet cez celý mesiac ďalej ale tak, aby výdavky neprevyšovali príjmy. Koncom mesiaca zavri ten účet, t. j. odčítaj výdavky od príjmov, abys videl, koľko peňazí po zapravení výdavkov zvyšuje!

List prijímací.

Že mi dnes posol Ján Verný jednu bednu so šatmi cieľom odovzdania študentovi Antonovi Múdreému oddal, týmto soznávam.

Baňská Bystrica, dňa 1. sept. 1889. Jozef Istý,
 hostinský.

492. úl. Odpíš z hlavy!

493. úl. Vyhotov prijímací list na 50 zl. úrokov, ktoré ty v neprítomnosti svojho otca pre neho si prijal.

Dlžný úpis.

Ja nižepodpísaný soznávam, že mi pán statkár Fraňo Bohatý v Žiline dnešního dňa istinu 450 zl. — píšem štyri sto päťdesiat zlatých r. č. — na 5 proc. úroky požičal. Sľubujem mu tento súčet i s úrokami za jeden rok vrátiť.

Turč. Sv. Martin, dňa 1. dec. 1890.

Jakub Malý,
stolársky majster.

494. úl. Odpíšte ten dlžný úpis z hlavy!

495. úl. Soznaj v dlžnom úpise, že ti neкто 120 zl. r. č. na 4 proc. úroky na 6 mesiacov požičal.

496. úl. Istý pekársky majster kúpil u statkára za 480 zlatých pšenice (žita), soznáva to v dlžnom úpise a sľubuje platenie za 9 mesiacov a dotiaľ 4 a pól proc. úrokovanie.

Kúpna smluva.

Medzi pánom Jozefom Vlčekom a p. Jakubom Slaným v Bytči uzavrená je dnešního dňa táto smluva:

1. Pán Jozef Vlček predáva vlastný svoj dom čís. 26. v považskej ulici p. Jakobovi Slanému za uhovorenú cenu 2000 zl. t. j. dve tisíc zlatých rak. č.

2. Po podpísaní kúpnej smluvy vyplatí sa hneď celá kúpna cena.

3. Od dňa kúpy prejíma kupujúci všetky bremená, jako i práva s touto nemovitostou spojené, i má právo dať sebe predmet kúpy na svoje meno právom vlastnosti pozemnoknižne prepísať.

Na dôkaz toho podpisy oboch stránok, jako i dvoch požiadaných pp. svedkov.

V Bytči, dňa 1. oktobra 1891.

J. B. svedok.

Jozef Vlček, predavač.

A. M. svedok.

Jakub Slaný, kupec.

497. úl. Odpíš túto smluvu raz z knižky a raz z hlavy?

498. úl. Kúpna smluva na dom so zahradou a tri hektare rôľ. Kúpna cena je 4000 zl. a platenie hneď hotovými.

499. úl. Ján Vrba predáva vinohrad v Pezinku ležiaci za kúpnu cenu 1300 zl. r. č. Štefanovi Kovačovskému. 300 zl. složí sa hneď po uzavretí smluvy, 500 zl. o jeden rok a ostatok až o dva roky.

500. úl. Napiš túto nájomnú smluvu: J. Vysoký, majiteľ domu č. 88. v Modre, dáva tenže dom do prenájmu Ľud. Rudnickému za ročitých 115 zl. Výpoveď štvrtročne. Rudnický musí dom v tom stave odovzdať, v jakom ho prejal.

Poznam. Kto obšírnejší návod ku vyhotoveniu rozličného druhu listov a iných písomností potrebuje, tomu odporúčam dôkladný spis: „Listár pre dom a školu. Sostavil Jozef Smetana.“ Po sníženej cene (tuho viazaný s prílohou za 80 kr., v papieri za 60 kr.) k dostaniu u dedičov Joz. Škarnicla v Uh. Skalici.

Sklonovanie prídavných mien.

Pád	J e d n o t n é č í s l o			M n o ž n é č í s l o																								
	mužský rod	ženský rod	stredný rod																									
I. vzor tvrdé	1	dobr-ý	dobr-á	dobr-é																								
	2	dobr-ého	dobr-ej	dobr-ého																								
	3	dobr-ému	dobr-ej	dobr-ému																								
	4	dobr-ý, (ého)	dobr-á	dobr-é																								
	5	dobr-ý	dobr-á	dobr-é																								
	6	dobr-om	dobr-ej	dobr-om																								
	7	dobr-ym	dobr-ou	dobr-ym																								
II. vzor mäkké	1	bož-i	bož-ia	bož-ie																								
	2	bož-ieho	bož-ej	bož-ieho																								
	3	bež-iemu	bož-ej	bož-iemu																								
	4	bož-i, (ieho)	bož-in	bož-ie																								
	5	bož-i	bož-ia	bož-ie																								
	6	bož-om	bož-ej	bož-om																								
	7	bož-ím	bož-ou	bož-ím																								
III. vzor prísvojov- vacie	1	syn-ov	syn-ová	syn-ovo																								
	2	syn-ovho	syn-ovej	syn-ovho																								
	3	syn-omni	syn-ovej	syn-omni																								
	4	syn-ov, (ovho)	syn-ovi	syn-ovo																								
	5	syn-ov	syn-ová	syn-ovo																								
	6	syn-ovom	syn-ovej	syn-ovom																								
	7	syn-ovym	syn-ovou	syn-ovym																								
Poznám. V závierke sa nachádzajúce koncovky vzťahujú sa na osoby mužské.																												
<table border="0"> <tr> <td></td> <td>dobr-é, (í)</td> <td>dobr-ých</td> <td>dobr-ým</td> <td>dobr-é, (ých)</td> <td>dobr-é, (í)</td> <td>dobr-ých</td> <td>dobr-ými, ýma</td> </tr> <tr> <td></td> <td>bož-ie, (í)</td> <td>bož-ích</td> <td>bož-ím</td> <td>bož-ie, (ích)</td> <td>bož-ie, (í)</td> <td>bož-ích</td> <td>bož-ími, íma</td> </tr> <tr> <td></td> <td>syn-ové, (oví)</td> <td>syn-ových</td> <td>syn-ovym</td> <td>syn-ové, (ovych)</td> <td>syn-ové, (oví)</td> <td>syn-ových</td> <td>syn-ovými, ovýma</td> </tr> </table>						dobr-é, (í)	dobr-ých	dobr-ým	dobr-é, (ých)	dobr-é, (í)	dobr-ých	dobr-ými, ýma		bož-ie, (í)	bož-ích	bož-ím	bož-ie, (ích)	bož-ie, (í)	bož-ích	bož-ími, íma		syn-ové, (oví)	syn-ových	syn-ovym	syn-ové, (ovych)	syn-ové, (oví)	syn-ových	syn-ovými, ovýma
	dobr-é, (í)	dobr-ých	dobr-ým	dobr-é, (ých)	dobr-é, (í)	dobr-ých	dobr-ými, ýma																					
	bož-ie, (í)	bož-ích	bož-ím	bož-ie, (ích)	bož-ie, (í)	bož-ích	bož-ími, íma																					
	syn-ové, (oví)	syn-ových	syn-ovym	syn-ové, (ovych)	syn-ové, (oví)	syn-ových	syn-ovými, ovýma																					

Skloňovanie zámien. I. osobných.

		Jednotné číslo			Množné číslo			Zvratné	
		1. osoba	2. osoba	3. osoba	1. osoba	2. osoba	3. osoba		
		mužský rod	ženský rod	stredný rod	mužský	ženský rod	stredný		
1	ja	ty	ona	ono	my	vy	oni	ony	—
2	mňa, ma	teba, ťa	jej	jeho	nás	vás	jich, ich	seba, sa	seba, sa
3	mne, mi	tebe, ti	jej	jemu, mu	nám	vám	jim, im	sebe, si	sebe, si
4	mňa, ma	tebe, ťa	ju, hu	jeho, ho	nás	vás	jich, ich	seba, sa	seba, sa
5	ja	ty	ona	ono	my	vy	oni	ony	—
6	mne	tebe	nej	ňom	nás	vás	nich	sebe	sebe
7	mnou	tebou	ňou	ním	nami, a	vami, a	nimi, a	sebou	sebou

		2. prísvojovacích.		3. ukazovacích.		4. opytovacích.	
		Jednotný počet	Množ. poč.	Jednotný počet	Množný počet	V oboch číslach	
		mužsk. r.	žensk. r.	stredn. r.	mužsk. r.	žensk. r.	stredn. r.
1	môj	moj-a	moj-e, (i)	ťá	ty, tie, (ti)	—	—
2	môj-eho	moj-ehó	moj-ich	tej	tých	—	—
3	môj-emu	moj-emu	moj-im	tej	tým	—	—
4	môj, (eho)	moj-u	moj-e (ich)	tú	ty, tie, (tých)	—	—
5	môj	moj-e	moj-á, (i)	ťá	ty, tie, (ti)	—	—
6	môj-om	moj-om	moj-ich	tej	tých	—	—
7	môj-im	moj-ou	moj-imi, a	ťou	tými, a	—	—

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužského. Tiež tak idú: tvój, svoj, náš, váš.
 Jeho, jej; jejich, jich, ich sa nesklonujú.

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužského.
 osoby mužského.

V 2. a 3. páde tiež čeho, čemu.

Skloňovanie čísloviek.

Pády	Jednotný počet			Množný počet	Množný počet			
	mužsk. r.	žensk. r.	stred. r.		Všetky tri rody			
1 jeden	jedna	jedna	jedno	jedny, e, (i)	{dva, dve {(dvaja, dvá)	tri, (traja, triá)	{štyri, {(štyria)	piati
2 jednoho	jednej	jednej	jednoho	jedných	dvoch	troch	štyroch	piatich
3 jednomu	jednej	jednej	jednomu	jedným	dvom	trom	štyrom	piatim
4 jeden, (oho)	jednu	jednu	jedno	jedny, e, (ých)	{dva, dve {(dvoch)	tri, (troch)	štyri, (och)	piatich
5 jeden	jedna	jedna	jedno	jedny, e, (i)	{dva, dve {(dvaja, dvá)	tri, (traja, triá)	{štyri {(štyria)	piati
6 jednom	jednej	jednej	jednom	jedných	dvoch	troch	štyroch	piatich
7 jedným	jednou	jednou	jedným	jednými	dvoma	trohmi	štyrmi	piatimi

Koncovky v zátvorke vzťahujú sa na osoby mužské.

Koncovky a slová v zátvorkách vzťahujú sa na osoby mužské; dva v 1. a 4. páde na mužské neosobné. Tak jako dva, dve skloňuje sa oba, obe.

Pády	Mužský rod				Ženský rod				Stredný rod			
	tvrdé		mäkké		tvrdé		mäkké					
	životné	neživotné	životné	neživotné	životné	neživotné	životné	neživotné				
1	chlap	dub	muž	meč	ryba	duša	zem	slovo	pole	umenie	semä	kurča
2	chlapa	dubu	muža	meča	ryby	duše	zeme, i	slova	poľa	umenia	semeňa	kurčata
3	chlapovi, u	dub	mužovi, u	meču, u	rybe	duši	zemi	slovu	poľu	umeniu	semeňu	kurčatú
4	chlapa	dubä	muža	meč	rybo	dušu	zem	slovo	pole	umenie	semä	kurča
5	chlapa	dube	mužu, i	meču, i	rybo	dušo	zemi, i	slovo	pole	umenie	semeň	kurča
6	chlapovi, u	dube, u	mužovi, u	meči	rybe	duši	zemi	slove	poľa	umení	semeňi	kurčati
7	chlapom	dubom	mužom	mečom	rybou	dušou	zemou	slovom	poľom	umenám	semeňom	kurčatom
1	chlap, ovia	duby	muži, ovia ia	meče	ryby	duše	zeme, i	slová	poľa	umenia	semená	kurčatá
2	chlapov	dubov	mužov	mečov	ryb	duši	zemi	slov	poľa	umení	semeň	kurčiat
3	chlapom	dubom	mužom	mečom	rybám	dušiam	zemiam	slovám	poľiam	umeniam	semenám	kurčatám
4	chlapov	duby	mužov	meče	ryby	duše	zeme, i	slová	poľa	umenia	semená	kurčatá
5	chlapí	duby	muži, ovia, ia	meče	ryby	duše	zeme, i	slová	poľa	umenia	semená	kurčatá
6	chlapoch, iech	duboch	mužoch, iech	mečoch, iech	rybách	dušiach	zemach	slovách	poľiach	umeniach	semenách	kurčatách
7	chlapý, mi ami, mi	duby, ami, mi	muži, ami, mi	meč, ami, mi	rybami, mi	dušami	zemami	slovy, mi, ami	poľa, mi, ami	umeniami	semeny, enami	kurčaty atami
číslo R g číslo v sklo- ňovaní	pan, súd, svagor, brat, had, päť, čas	dom, rok snop, plot, prst, pluh, roh, počet	prateľ, tova-ryš, zat, sudca, voda, o-čaranca, spa-siteľ	mesiac, sa-mec, klúč, koš, kúpeľ, mazol	brada, ha-na, strýga, stena, no-ha, hľava, matka, vidly, vážky	arča, ruža, kaša, vňa, núdza, vňa, nožnice, hromnice	krv, obrv, daň, diaň, postel, ná-deľ, straž, lod, pamät, milost, soř, myseľ, kost	brucho, mäso, delo, olovo, zlato, vräta, ústa, Krosná	more, srd-ce, vajce, ohnište, líce, ole, nobe, plece, strnište	tušenie, videnie, presydnutie, povetrie, zbožie, uhlie	temä, bremä, vemä, ramä, plemä	Janä, chlap-ča, holiä, diaväca, ku-řa, morča

Tab. E. Časovanie pomocného slovesa: byť.

I. Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

Jedn. poč.	Množ. poč.
1. som, 2. si, 3. je, jest	1. sme, 2. ste, 3. sú

Minulý čas.

1.	1.
2. bol, a, o $\left\{ \begin{array}{l} \text{som} \\ \text{si} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2. boli (y) $\left\{ \begin{array}{l} \text{sme} \\ \text{ste} \\ \text{—} \end{array} \right.$
3.	3.

Dávno dokonaný čas.

1.	1.
2. bol, a, o $\left\{ \begin{array}{l} \text{som} \\ \text{si} \\ \text{—} \end{array} \right.$ bol. a, o	2. boli (y) $\left\{ \begin{array}{l} \text{sme} \\ \text{ste} \\ \text{—} \end{array} \right.$ boli (y)
3.	3.

Budúci čas.

1. budem, 2. budeš, 3. bude	1. budeme, 2. budete, 3. budú
-----------------------------	-------------------------------

II. Žiadací spôsob.

Nedokonaný čas.

1.	1.
2. bol, a, o $\left\{ \begin{array}{l} \text{by som (bych)} \\ \text{by si (bys)} \\ \text{by — (by)} \end{array} \right.$	2. boli (y) $\left\{ \begin{array}{l} \text{by sme} \\ \text{by ste} \\ \text{by —} \end{array} \right.$
3.	3.

Dávno dokonaný čas.

1.	1.
2. bol, a, o $\left\{ \begin{array}{l} \text{by som} \\ \text{by si} \\ \text{by —} \end{array} \right.$ bol, a, o	2. boli (y) $\left\{ \begin{array}{l} \text{by sme} \\ \text{by ste} \\ \text{by —} \end{array} \right.$ boli (y)
3.	3.

III. Rozkazovací spôsob.

1.—2. buď! 3. nech je (nech bude)!	1. budme! 2. buďte! 3. nech sú (nech budú)!
------------------------------------	---

IV. Neurčitý spôsob: byť.

V. Prechodník.

m. žens. str. [sa, súc]	a) prítomného času	m. žens. str. [súce]
[byv, byvší]	b) min. času.	[byvše]
[buda, budúc]	c) budúc. času.	[budúce]

VI. Účastie.

súci, a, e	a) prítomného času.	súci (e), e, e
bol, a, o	b) minul. času. I.	boli (y), y, y
[byvší, ia, ie]	c) minul. času. II.	[byvší (ie), ie, ie]
budúci, a, e	d) budúc. času.	budúci (e), e, e.

VII. Slovesné podstatné meno:

bytie.

Tab. F. Časovanie skutočného slovesa: viezť.

I. Ukazovací spôsob.

Jedn. číslo. Prítomný čas. Množné číslo.
 1. vez-iem, 2. vez-ieš. 3. vez-ie 1. vez-ieme, 2. vez-iete, 3. vez-ú

Minulý čas.

1.		1.	
2. viezol, vezla, o	{ som	2. vezli (y)	{ sme
3.	{ si	3.	{ ste
	{ —		{ —

Dávno dokonaný čas.

1.		1.	
2. bol, a, o	{ som	2. boli (y)	{ sme
3.	{ si	3.	{ ste
	{ —		{ —

viezol, vezla, o vezli (y)

Budúci čas.

a) jednoduchý.

1. poveziem, 2. povezieš, 3. povezie 1. povezieme, 2. poveziete, 3. povezú

b) složený.

1. budem, 2. budeš, 3. bude viezť 1. budeme. 2. budete, 3. budú viezť

II. Žiadačí spôsob.

Nedokonaný čas.

1.		1.	
2. viezol, vezla, o	{ bych (by som)	2. vezli (y)	{ by sme
3.	{ bys (by si)	3.	{ by ste
	{ by (by)		{ by

Dávno dokonaný čas.

1.		1.	
2. bol, a, o	{ bych (by som)	2. boli (y)	{ by sme
3.	{ bys (by si)	3.	{ by ste
	{ by (by)		{ by

viezol, vezla, o vezli (y)

III. Rozkazovací spôsob.

1. — 2. vez! 3. nech vezie! 1. vezme! 2. vezte! 3. nech vezú!

IV. Neurčitý spôsob: viezť.

V. Prechodník.

m. žens. str.
[veza, vezúc]
[vez. vezši]

a) prítomného času.
b) minulého času.

m. žens. str.
[vezúce]
[vezše]

VI. Účastie.

vezúci, a, e
viezol vezla, o
[vezši, ia, ie]
vezený, á, é

a) prítomného času. vezúci (e), e, e
b) činné min. času I. vezli (y), y, y
c) činné min. času II. [vezši (ie), ie, ie]
d) trpné min. času. vezení (é), é, é

VII. Slovesné podstatné meno:

vezenie.

Přehled slovesných foriem (podôb).

forma	neurčitý spôsob	rozkazovací spôsob	prítomný čas	prechodník prít. času	účasť činné minulého času	účasť trpné minulého času
I.	1. b-ť	bi, bime, bite	bi-jem, ješ, je, jeme, jete, ju	bi-juć	bil, a, o, i (Y), Y, Y	bi-ť, ľá, tá, tí (ě), té, tě
	2. viez-ť	vez, vezme, vezte	vez-iem, ieš, ie, ieme iete, ť	vez-úć	viez-ol, vez-la, lo, vez-li (Y), lY, lY	vez-ený, á, é, í (ě), é, é
	3. vi-núť	viň, viňme, viňte	vi-niem, nieš, nie, nieme, niete, nú	vi-núć	vi-nul, a, o, i (Y), Y, Y	vi-nutý, á, é, í (ě), é, é
II.	4. ťah-nuť	ťahani, ťahnieme, ťahnite	ťah-nem, neš, ne, neme, nete, nu	ťah-nuć	ťah-nul, a, o	ťah-nutý, á, é, í (ě), é, é
	5. bď-ieť	bďej, bďejme, bďejte	bď-iem, ieš, ie, ieme, iete, ejú	bď-ejúć	bď-el, a, o, i (Y), Y, Y	(pre-) bď-ený, á, é, í (ě), é, é
III.	6. hľad-ieť	hľad, hľadme, hľadte	hľad-ím, iš, í, ime, íte, ia	hľa-diac	hľad-el, a, o, i (Y), Y, Y	(vy-, za-) hľad-ený, á, é, í (ě), é, é
	7. čín-iť	čín, čínme, činite	čín-ím iš, í, ime, íte, ia	čín-iac	čín-il, a, o, i (Y), Y, Y	čín-ený, á, é, í (ě), é, é
IV.	8. vol-ať	volaj, volajme, volajte	vol-ám, áš, á, áme, áte, ajú	vol-ajúć	vo-al, a, o, (i) Y, Y, Y	vol-aný, á, é, í (ě), é, é
	9. maž-ať	maž mažme, mažte	maž-em, eš, e, eme, ete, ť	maž-úć	maž-al, a, o, i (Y), Y, Y	maž-aný, á, é, í (ě), é, é
VI.	10. mil-ovať	miluj, milujme, milujte	mil-ujem, uješ, uješ, uje, uje, uje, uju	mil-ujúć	mil-oval, a, o, i (Y), Y, Y	mil-ovaný, á, é, í (ě), é, é
	pom. slov.	byť	buď, budme, buďte	som, si, je, sme, ste, sú	súc	bol-a, o, i (Y), Y, Y
jest		jedz, jedzme, jedzte	jem, ješ, je, jeme, jete, jedia	jed-iac	jed-ol, la, lo, li (Y), Y, Y	(vy-) jed-ený, á, é, í (ě), é, é
nepravideľné sloveso	vedeť	vedz, vedzme, vedzte	viem, vieš, vie, vieme, viete, vedia	ved-iac	ved-el, a, o, i (Y), Y, Y	ved-ený, á, é, í (ě), é, é
	isť	id, idme, idte	idem, ideš, ide, ideme, idete, idú	id-úć	id-il, a, o, i (Y), Y, Y	id-ený, á, é, í (ě), é, é
trpná forma	volaný byť	volaný buď, volani budme, volani buďte	volaný á, é, som, si, je; í, (ě), é, é, sme, ste, sú	volaný súć	volaný, a, o, i (ě), é, é	nemá.
	volaný jest	volaný jedz, volani jedzte	volaný á, é, jem, ješ, je, jeme, jete, jedia	volaný jed-iac	volaný, a, o, i (ě), é, é	nemá.

O b s a h.

III. Rozvinutá (rozšírená) veta.

14. Prívlastok.

a. Prívlastok je prídavné meno. **V čas žatvy** (18. čl.). Prídav. m. tvrdého a mäkkého zakončenia jako prívlastok. Prísvojovacie príd. m. prívlastkom. Skloňovanie všetkých prídavných mien. Krátenie samohlások v koncovkách. Úl. 176—203. Poučky a pravidlá.

15. Pravopisné cvičenia. Písanie *y, ý, i, í* v koncovkách prídavných mien. Spodobňovanie súhlások. Slová s *y, ý* v pni. Predpona *vy, v ý*. Úl. 204—215.

16. Slohové cvičenia. Vyprávka (bájka): **Dve kozy**. Opisy: **Väža; myš; jež**. Vyprávka dľa básne. Úl. 216—220.

17. b. Prívlastok je prísvojovacie zámeno. **Najmilšie barvy** (19. čl.). Skloňovanie prísvojovacích zámen. **Môj kurčín** (20. čl.). Úl. 221—231.

18. c. Prívlastok je ukazovacie zámeno. **Na jarmaku** (21. čl.). Skloňov. ukazov. zámena. úl. 232.

19. d. Prívlastok je číslovka. **Hádká** (22. čl.). Základné, radové a neurčité číslovky. Skloňovanie číslovičiek. Úl. 233—240.

20. e. Prívlastok je podstatné meno v 2. páde. **Hora jako obydlie** (23. čl.). Skloňovanie podstatných mien. Slová bez množného a slová bez jednotného čísla. Skutočné a odťažené podst. mená. Úl. 241—263. Poučky a pravidlá.

21. Pravopisné cvičenia. Spodobovanie súhlások. Úl. 264—279.

22. Doplnok (predmet).

a. Doplnok je podstatné meno v 4. páde. **Rozliční nepriatelia** (24. čl.). Časovanie sloviess. Úl. 280—288.

23. b. Doplnok je podst. meno v 3. páde. **Potrešaná neposlušnosť** (25. čl.). Úl. 289—294.

24. c. Doplnok je podst. m. v 2. páde. úl. 295—296.

25. d. Doplnok je podst. m. v 7. páde. Úl. 297—298.

26. Tvorenie slov. Odvodené podst. mená. **Zdrobnelé (zmenšené) slová**. Složené podst. m. Úl. 299—308. Poučky a pravidlá.

27. Slohové cvičenia. a. Opisy: **pes, kôň, bocián, zemiak, smrek, školská dvorana**. b. Vyprávky dľa básni: **Chlapec výkrutný, Iskra, Dieťa a kameň, Dolniak a horniak, Žobrák**. c. **Listy**. Úl. 309—322.

28. Okolnosti.

Príslovky. **V hore** (26. čl.). Príslovky a okolnosti času, miesta, spôsobu. (Úl. 323—330).

29. **Predložky**. **Rybička** (27. čl.). Podstatné meno s predložkou prívlastkom, doplnkom, okolnosťou. Úl. 331—341.

a. **Predložky** 2. pádu. Úl. 342—343.

b. " 3. " " 344—345.

c. " 4. " " 346—347.

98655

- d. Predložky 6. padu. Úl. 348—349.
 e. " 2. a 7. " " 350—351.
 f. " 4. a 6. " " 352.
 g. " 4. a 7. " " 353.
 h. " 2. 4. a 7. " " 354. Pou

30. Slohové cvičenia.

- a) Opisy: mesto, vrch, rieka, čas, ráno, letní večer, jaró, ja-seň, búrka, mačka, čerešňa, moje rodisko. Úl. 355—366.
 b. Vyprávky: malý odvažlivec, chlápci nesmia hned plakat, oklamáný osol, múdra vrana, zajac a líška. Úl. 367—372.
 c) Napodobenia. Kto nechce počúvať, musí cítiť. Líška a vlk. Líška a hrozná. Úl. 373—381.

31. Pravopisné cvičenia. Písanie *i, í; y, ý* v prídavných me-nách a v účasťi činnom minul. času. Písanie mäkkého *i, í* po tvrdých súhláskach. Písanie veľkých začiatočných písmen. Slová s mäkkým *l*. — Slová súzvučné. — Nektore zkráteniny. Úl. 382—401.

32. Tvorenie slov.

- a. Prídavné meno. Složené. Odvođené. Úl. 402—411.
 b. Prechodník a účasťie. Úl. 412—416.
 c. Sloveso. Úl. 417—418.
 d. Rodina slov. Úl. 419—421.

33. Mnohovýznamnosť slov. Úl. 422—425.

34. Porekadlá a príslovia. Úl. 426—427.

35. Oznamovacie, otázkové, žiadacie, rozkazovacie vety. — Priama a nepriama reč. Líška a cap (28. čl.). Úl. 428—432. Poučky a pravidlá.

IV. Stažená veta.

36. Dvaja bratia (29. čl.). Spojky. Úl. 433—440. Poučky a pravidlá.

V. Složená veta.

37. a. Súvetie. Lov (30. čl.). Úl. 441—445.

38. b. Podvetie. Kuchyňská soľ (31. čl.). Hlavnia a vedľajšia veta. Úl. 446—450. Poučky a pravidlá.

39. Slohové cvičenia

- a. Obrazy zo života. Matias kráľ v Gemeri. Úl. 451.
 b. Porovnania. Kôň a osol. Hus a kačica. Ľudský život, cestovanie. Úl. 452—454.
 c. Opisy a líčby. Lev. Slon. Lastovička. Chrúst. Boroviča. Zelezo. Karpáty. Dolniaky. Osudy života vianočného stromčoka. Noc. Letní večer. Búrka. Jasenná prechádzka. Úl. 455—467.
 d. Lísty. Úl. 468—478.

- d. Lístý jednacie. Návestia. Účty. Kvitancie (pojistiky). Služobné vysvedčenia. Účty v domácnosti. Lístý prijimacie. Dlhné úpisy. Kúpne a iné smluvy. Úl. 479—500.

40. Prídavok.

- Tab. A. Skloňovanie prídavných mien.
 " B. " zámen.
 " C. " čísloviek.
 " D. " podstatných mien.
 " E. Časovanie pomocného slovesa byť.
 " F. " skutočného slovesa viezť.
 " G. Prehľad slovesných foriem (podôb).

P. 100